

جابجایی بین‌المللی دانشجویان و تحصیلکرده‌گان در سطح ایران و جهان

پژوهشکده سیاست‌گذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف

برنامه سیاست‌گذاری مهاجرت

اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

جابه جایی بین امللی دانشجویان و تحصیلکردگان در سطح ایران و جهان

پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت

دانشگاه صنعتی شریف

برنامه سیاستگذاری مهاجرت

اردیبهشت ۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان: جابجایی بین‌المللی دانشجویان و تحصیلکردان در سطح ایران و جهان

گردآوری و تدوین: پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف
برنامه سیاستگذاری مهاجرت

مولفین: بهرام صلواتی عضو هیئت علمی موسسه مطالعات جمعیتی کشور

علی ملکی عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف

با همکاری:

انسیه شجاعی، پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف

زهره قاسمی، پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف

فهیمة بهزادی، پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف

سال چاپ: اردیبهشت ۱۳۹۷

آدرس: تهران، خیابان آزادی، خیابان شهید حبیب‌الهی،
خیابان شهید قاسمی، جنب دانشکده انرژی، بن‌بست گوهر

آدرس سایت: www.ristip.sharif.ir

تلفن: ۶۶۰۶۵۱۳۹-۰۹۸۲۱(+)

نمابر: ۶۶۰۶۵۱۶۱-۰۹۸۲۱(+)

این گزارش نتیجه مطالعه آماری و بررسی روندهای جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان و

تحصیل‌کردگان در سطح جهان و ایران است که توسط «برنامه سیاست گذاری مهاجرت

نخبگان» در «پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف» انجام

شده است. با توجه به فقدان مطالعات تخصصی در این زمینه در کشور، این مطالعه در

تلاش است تا تصویری نسبتاً روشن و به‌روز از آخرین تحولات حوزه جابه‌جایی بین‌المللی

دانشجویان و تحصیل‌کردگان ارائه نماید. از آنجا که منابع آماری در حوزه مهاجرت‌های

بین‌المللی در داخل کشور به‌صورت نظام‌مند و مستمر تولید و منتشر نمی‌شوند لذا مراجع

و منابع اصلی این مطالعه مبتنی بر آخرین منابع و گزارشات رسمی بین‌المللی قابل دسترس

بوده است. استفاده از منابع آماری رسمی بین‌المللی در عین اینکه قابل استناد بوده و

امکان مقایسه و تطبیق وضعیت کشور با دیگر کشورهای منطقه و دنیا را فراهم می‌سازند،

با این حال ممکن است باعث بروز خطاهای آماری و عدم مطابقت‌هایی اجتناب‌ناپذیر

با وضعیت فعلی و واقعی کشورها گردند. از دیگر اتفاقات و چالش‌های رایج و مشهود در

این حوزه، وجود آمار و ارقام مختلف و گاهاً متناقض از وضعیت یک کشور در گزارشات

بین‌المللی به‌واسطه بهره‌گیری از روش‌های نمونه‌گیری و یا منابع داده‌ای متفاوت است. با

در نظر گرفتن امکان وقوع این دست از خطاها در استفاده‌های آماری از منابع بین‌المللی،

در تهیه این گزارش سعی شده است حتی‌المقدور منابع مختلف آماری مورد استناد، با

دقت مورد مطالعه قرار گیرند و در تفسیرهای استنتاجی، داده و اطلاعات با منابع محدود

آماري داخلی و وضعیت کشور مقایسه و راستی‌آزمایی شوند.

جهت ارائه تصویر کلی از وضعیت و روند جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان، ابتدا در بخش

اول وضعیت جهانی تحرک دانشجویی به‌صورت اجمالی ترسیم می‌گردد و سپس در بخش

دوم وضعیت و جایگاه کشور ایران در این زمینه تبیین می‌شود. در بخش سوم و پایانی نیز

به اختصار سیاست‌ها و برنامه‌های جذب و نگهداشت دانشجویان بین‌المللی در کشورها مورد

توجه قرار گرفته است. در بخش پیوست‌ها نیز اطلاعات مفید و کاربردی در زمینه تعریف،

شاخص‌گذاری و اندازه‌گیری آمار جمعیتی مهاجران ارائه شده است که به‌طور خاص وضعیت

آماري تعداد ایرانیان در دو کشور آمریکا و کانادا مورد اشاره قرار گرفته است.

خلاصه اجرایی

روند جهانی مهاجرت

میل به مهاجرت در میان ایرانیان

در سال‌های اخیر مهاجرت تبدیل به یکی از ابر روندهای جهانی شده است. بر اساس آمار «سازمان بین‌المللی مهاجرت» (۲۰۱۸)، بیش از ۲۵۷/۷ میلیون نفر از مردم جهان مهاجر هستند به این معنا که خارج از کشور محل تولد خود زندگی می‌کنند. نکته حائز توجه این که ۵۰ درصد کل مهاجران دنیا از کشورهای توسعه‌یافته مهاجرت کرده‌اند و مابقی مهاجرت‌ها بین کشورهای توسعه‌یافته صورت گرفته است. جالب‌تر آنکه ۳۵ درصد کل مهاجران دنیا را مهاجران با مهارت بالا و دارای تحصیلات دانشگاهی تشکیل می‌دهند که حاکی از سهم بالای این دسته از مهاجران است.

رشد میل به مهاجرت در دنیا

نظرسنجی «مؤسسه‌ی گالوپ» (۲۰۱۳ - ۲۰۱۶) در میان ۱۵۶ کشور نشان می‌دهد که تعداد مهاجران بالقوه دنیا بیش از ۷۰۰ میلیون نفر است (یعنی حدود ۱۴٪ جمعیت دنیا تمایل به مهاجرت دارند). هنوز هم آمریکا نخستین مقصد مطلوب مهاجران است که انتظار می‌رود با توجه به سیاست‌های مهاجرتی ترامپ، این روند رو به افول برود (گالوپ، ۲۰۱۷).

میل جهانی به جذب مهاجران تحصیل‌کرده و دانشجویان

همراه با رشد اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته، تقاضا برای جذب مهاجران تحصیل‌کرده و متخصص به نسبت نیروی کار ساده به‌شدت رو به افزایش است؛ این تفاوت علی‌الخصوص در بخش فناوری اطلاعات قابل مشاهده است. علاوه بر این به دلیل کمبود افراد متخصص و ماهر، برخی دولت‌ها در کشورهای حوزه OECD دنبال

سیاست‌هایی برای تسهیل ورود این افراد از خارج از کشورشان هستند. جذب دانشجویان بین‌المللی به‌عنوان یکی از منابع اصلی تأمین نیروهای ماهر و تحصیل‌کرده مورد توجه و تمرکز کشورهای مهاجرپذیر قرار گرفته‌اند. این کشورها سعی در بهره‌برداری هر چه تمام از بازار بزرگ دانشجویان بین‌المللی دارند. کشورهای حوزه OECD در سال ۲۰۱۱، حدود ۷٪ تمام دانشجویان سیار را به خود اختصاص داده بودند. تقریباً نیمی از تمام دانشجویان خارجی در OECD، در یکی از ۵ مقصد برتر تحصیلات دانشگاهی خارج از کشور خود ثبت نام کرده بودند: ایالات متحده آمریکا با ۱۷٪ از کل دانشجویان بین‌المللی، بعد از آن انگلستان (۱۳٪)، استرالیا (۶٪)، آلمان (۶٪) و فرانسه (۶٪). دانشجویان بین‌المللی عمدتاً برای تحصیل به کشورهای انگلیسی‌زبان می‌روند و اغلب در رشته‌های علوم اجتماعی و حقوق و کسب و کار تحصیل می‌کنند (بیش از ۳۰٪ کل دانشجویان در این حوزه‌ها تحصیل می‌کنند). استرالیا، انگلستان و آمریکا روی هم رفته میزبان ۳۶٪ از دانشجویان خارجی ثبت نامی در کل جهان هستند.

بازیگران نوظهور بازار جذب دانشجویان بین‌المللی

بازیگران جدید در بازار آموزش بین‌المللی در سال‌های اخیر ظهور یافته‌اند. مثلاً در سال ۲۰۱۱، تعداد قابل توجهی از دانشجویان خارجی در کانادا (۵٪)، ژاپن (۴٪)، روسیه (۴٪) و اسپانیا (۲٪) ثبت نام کرده‌اند. برعکس، سهم

بازار برخی از کشورهای محبوب کاهش یافته است: سهم دانشجویان بین‌المللی در ایالات متحده آمریکا از ۲۳٪ در سال ۲۰۰۰ به ۱۷٪ در سال ۲۰۱۱ رسیده است و سهم دانشجویان بین‌المللی در آلمان در همین دوره زمانی ۳٪ افت داشته است. با وجود اینکه کره جنوبی هنوز هم سهم کوچکی در بازار آموزش بین‌المللی دارد، تعداد دانشجویان خارجی در این کشور در این بازه زمانی بیش از ۱۷ برابر شده است.

روند صعودی گردش بین‌المللی دانشجویان

تعداد دانشجویانی که دانشگاه‌های خارج را برای ادامه تحصیل خود انتخاب کرده‌اند در دهه‌های اخیر به‌شدت افزایش یافته است. این میزان از ۱/۳ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۱۹۹۰، به رقم حدود ۴/۵ میلیون نفر در سال ۲۰۱۴ رسیده که تقریباً ۴ برابر شده است. همچنین پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۵، این رقم به ۸ میلیون نفر برسد. ترکیب جهانی دانشجویان سیار در دهه اخیر بسیار تغییر کرده است. پیش از آن جریان دانشجو یک طرفه و از شرق به غرب بود ولی هم‌اکنون این جریان چند جانبه شده و شکل سنتی فرستنده-گیرنده، درحال تغییر است. درحالی که در سال ۲۰۱۵ حدود ۳/۳ میلیون دانشجوی بین‌المللی در کشورهای حوزه OECD مشغول به تحصیل بوده‌اند، نسبت دانشجویان بین‌المللی این حوزه از کشوری به کشور دیگر تغییرات زیادی می‌کند.

رتبه ۱۵ ام کشورهای دانشجو فرست قرار دارد. در ایران حدود یک درصد از کل دانشجویان برای تحصیل از کشور خارج می‌شوند، در حالیکه این نرخ در چین ۱/۸ درصد دانشجویان، برای عربستان سعودی ۵/۶ درصد و برای ترکیه ۰/۷۵ درصد است. این رقم در سال ۲۰۰۸ برای آسیا ۹/۲ درصد، برای منطقه اروپا ۱۰/۲ درصد و برای خاورمیانه ۷/۹ درصد بوده است.

پیش‌بینی روند جذب دانشجویان بین‌المللی تا سال ۲۰۲۴

«شورای فرهنگی بریتانیا» (۲۰۱۴) روند جذب دانشجویان تحصیلات تکمیلی تا سال ۲۰۲۴ را پیش‌بینی کرده است که در این رابطه نکات زیر قابل تأمل است:

- ▶ چین رشد خود را در جذب دانشجویان بین‌المللی ادامه خواهد داد.
- ▶ هند مستعد تبدیل شدن به «فرصت واقعی برای تحصیل دانشجویان بین‌المللی در این کشور در یک‌دهه آینده» است.
- ▶ بیشترین رشد در میانگین جذب سالیانه‌ی دانشجو، متعلق به این کشورها خواهد بود: نیجریه (۸/۳٪)، اندونزی (۷/۲٪)، پاکستان (۶/۴٪) و عربستان سعودی (۵/۲٪).

پنج کشور میزبان اصلی دانشجویان بین‌المللی در حوزه OECD حدود ۷۰٪ دانشجویان این حوزه را جذب خود کرده‌اند: ایالات متحده آمریکا (با ۳۰٪ کل دانشجویان بین‌المللی در حوزه OECD)، انگلستان (۱۴٪)، و استرالیا (۱۰٪). اما فرانسه، آلمان و روسیه نیز تعداد قابل توجهی دانشجو جذب می‌کنند. (OECD، ۲۰۱۷). داده‌ها ظهور روندهای جدید در تحرک دانشجویان را تأیید می‌کنند: تصمیم‌گیری برای تحصیل در خارج از کشور اما نزدیک به خانه.

کشورهای اصلی دانشجو فرست

در سال‌های اخیر کشور چین از نظر تعداد همواره بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی را دارا بوده؛ در سال ۲۰۱۵ چین با ۸۱۲،۰۸۱ نفر بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی و پس از آن هند با ۲۵۴،۳۷۳ دانشجوی بین‌المللی در رتبه دوم از لحاظ تعداد دانشجویان بین‌المللی قرار داشته است. چنانچه نرخ خروج دانشجویان در نظر گرفته شود، عربستان بالاترین نرخ خروج دانشجویان را در این سال داشته است.

جایگاه ایران در میان کشورهای دانشجو فرست

تا سال ۲۰۱۲ میلادی، کشور ایران با حدود ۵۱،۶۰۰ نفر دانشجوی خارج از کشور، جزو ۱۰ کشور اول دانشجو فرست دنیا بوده است. این درحالی است که در سال ۲۰۱۵، ایران با همین حدود تعداد دانشجوی بین‌المللی در

۱. British council

ماندگاری فارغ‌التحصیلان در کشورهای میزبان

پیمایشی در سال ۲۰۱۱ در میان ۶۲۰۰ دانشجوی بین‌المللی در ۲۵ دانشگاه در پنج کشور فرانسه، آلمان، سوئد، هلند و انگلستان صورت گرفت. گروه هدف این پیمایش، دانشجویان بین‌المللی از کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا بودند که در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری ثبت نام کرده بودند و در دو سال آخر تحصیلی خود بودند. یافته‌ها حاکی از آن بود که تقریباً دو سوم پاسخگویان علاقمندند بعد از پایان تحصیل در کشور میزبان بمانند و می‌خواهند این کار را برای دوره زمانی محدودی انجام دهند (یک تا دو سال). فرصت‌های شغلی و میل به کسب تجربه‌ی کار بین‌المللی، دلایل اصلی تمایل به ماندن است. از طرف دیگر، روابط شخصی و خانوادگی از مهمترین دلایلی بود که سایرین می‌خواستند بعد از پایان تحصیل، کشور میزبان را ترک نمایند.

بازگشت دانشجویان چینی به کشور چین

آمار رسمی دولت چین نشان می‌دهد ۳۳۹,۷۰۰ دانشجوی چینی در سال ۲۰۱۱ به خارج رفته‌اند، در حالی که ۱۸۶,۲۰۰ فارغ‌التحصیل در همان سال به چین بازگشته‌اند. بر اساس آمار دولت چین در سال ۲۰۱۶ میلادی، در حدود ۵۶۶,۵۰۰ نفر دانشجوی چینی برای تحصیل به خارج از این کشور رفته‌اند و ۴۳۲,۵۰۰ تعداد کل دانشجویان در کشور بسیار

نفر به این کشور بازگشته‌اند. به عبارت دیگر سهم دانشجویان بازگشته به دانشجویان خارج شده از ۵۵ درصد در سال ۲۰۱۱ به حدود ۸۰ درصد در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است که از نظر مقدار مطلق افزایش ۱۳۲ درصدی در حجم سالانه دانشجویان بازگشتی در طول دوره ۵ ساله است. اقتصاد روبه رشد چین یکی از عوامل تحریک‌کننده فارغ‌التحصیلان چینی برای بازگشت بوده است. به ویژه اگر مهارت آنها با بازار داغ تکنولوژی چین که بین سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۶ رشدی در حدود ۱۰ درصد داشته است، هماهنگ باشد.

روند خروج دانشجویان از ایران

در دهه ۵۰ و ۶۰ شمسی، کشور ایران شاهد روند صعودی خروج دانشجویان از کشور بوده است. اما پس از این دوره، طی دهه هفتاد شمسی، شاهد کاهش خروج دانشجویان از کشور هستیم. تا اینکه در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد شمسی با افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها و افزایش تعداد دانشجویان در کشور تعداد دانشجویانی که برای ادامه تحصیل به خارج از کشور رفته‌اند نیز افزایش یافته است. روند رشد تعداد دانشجویان ایرانی در خارج از کشور از سال ۲۰۰۷ میلادی سرعت و شدت بیشتری در مقایسه با سال‌های پیش یافته است. اما با این حال آمار نشان می‌دهد که روند رشد دانشجویان ایرانی خارج از کشور در قیاس با رشد تعداد کل دانشجویان در کشور بسیار

روند حضور دانشجویان ایرانی در آمریکا

کشور آمریکا همواره یکی از مهمترین مقاصد دانشجویان ایرانی برای تحصیل بوده است. تقریباً ۲۵ درصد از دانشجویان خروجی از ایران در سال ۲۰۱۵ میلادی، کشور آمریکا را به عنوان مقصد خود برای ادامه تحصیل انتخاب کرده‌اند. از دهه پنجاه میلادی، روند صعودی خروج دانشجویان ایرانی به مقصد کشور آمریکا ادامه داشته است تا یک سال بعد از وقوع انقلاب اسلامی ایران (سال ۱۹۸۰ میلادی) که بیشترین موج خروج دانشجویان برای تحصیل در آمریکا وجود داشته است. این روند تا سال ۲۰۰۰ میلادی، سیر نزولی (کاهش) داشته است. ولی از سال ۲۰۰۰ میلادی، مجدداً این روند سیر صعودی داشته است تا در سال ۲۰۱۶ تعداد دانشجویان به ۱۲,۶۰۰

حضور دانشجویان ایرانی در دانشگاه‌های برتر دنیا

بر اساس آمار موجود، طی سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۶، کمتر از یک درصد کل دانشجویان خروجی از ایران به ۱۰ دانشگاه برتر راه پیدا کرده‌اند، این در حالی است که ترکیه با تعداد کل دانشجویان خروجی کمتر، درصد بالاتری از دانشجویان در دانشگاه‌های برتر را داشته است. کشور عربستان سعودی با تعداد دانشجویان خروجی بیشتر درصد کمتری دانشجویان در دانشگاه‌های برتر دنیا را در سال ۲۰۱۶ میلادی داشته است. دانشجویان ایرانی بیشترین تعداد

دکتری‌ها در زمینه علوم و مهندسی در آمریکا را از میان کشورهای منطقه‌ی خاورمیانه داشته‌اند و بعد از آن به ترتیب کشورهای بحرین و عربستان سعودی قرار گرفته‌اند. نسبت اعظم دریافت‌کنندگان مدرک دکتری ایرانی (۶۸٪) مدرک خود را در یکی از رشته‌های مهندسی گرفته‌اند. این درصد برای دانشجویان بحرینی و عربستانی به ترتیب ۳۷ و ۲۷ درصد بوده است. اما عربستانی‌ها در علوم اجتماعی یا سایر رشته‌های غیر از علوم و مهندسی سهم بیشتری در مقایسه با بحرینی‌ها و ایرانی‌ها داشته‌اند.

ماندگاری دانشجویان ایرانی در آمریکا و اروپا

بر اساس گزارش «بنیاد ملی علوم میان کشورهای مبدأ از ۱۰ کشور اول ارسال‌کننده دانشجویان دکتری با ویزاهای موقت، تقریباً ۹ نفر از هر ۱۰ نفر در مقطع دکتری از ایران (۹۲٪)، هند (۸۸٪) و چین (۸۷٪) قصد داشته‌اند بعد از فارغ‌التحصیلی در آمریکا بمانند. به استثنای تایلند (۲۸٪)، سایر کشورها، نرخ ماندگاری بین ۵۰ تا ۶۵ درصد داشته‌اند و نرخ ماندگاری کل برای تمام کشورها به جز ۱۰ کشور اول، ۶۴ درصد بوده است (NSF ۲۰۱۵). نرخ ماندگاری مهاجران تحصیل‌کرده ایرانی در اتحادیه اروپا بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ در حدود ۱۵ درصد بوده است که از متوسط نرخ ماندگاری مهاجران تحصیل‌کرده

کشورهای درحال توسعه در منطقه اروپا پایین‌تر بوده است.

نرخ مهاجرت نخبگان ایران در قیاس با نرخ متوسط جهانی

در مطالعه‌ای که «دوکوییر و همکارانش» در سال ۲۰۰۷ انجام داده‌اند، نرخ مهاجرت نخبگان در کل دنیا ۵/۳ درصد در سال ۲۰۰۰ میلادی اندازه‌گیری شده است، در همین گزارش این نرخ برای کشورهای در حال توسعه ۷/۳ درصد گزارش شده است. این درحالی است که بر اساس داده‌های OECD نرخ مهاجرت تحصیل‌کردگان ایران در سال ۲۰۰۰، ۶/۵ درصد و در سال ۲۰۱۰، ۴/۴ درصد بوده است با این داده‌ها به نظر می‌رسد نرخ مهاجرت تحصیل‌کردگان از کشور پایین‌تر از میانگین کشورهای درحال توسعه است.

جایگاه نامساعد ایران در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی

ایران در میان مقاصد دانشجویان بین‌المللی، کشور شاخصی به حساب نمی‌آید و لذا سهم اندکی (۰/۰۵ درصد از تعداد کل دانشجویان کشور) در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی را در میان کشورهای منطقه در اختیار دارد. این در حالی است که کشورهایی همچون عربستان و ترکیه سهم نسبتاً بالا و قابل توجهی را در قیاس با کشور ایران از بازار دانشجویان بین‌المللی کسب کرده‌اند.

وضعیت و جایگاه برتر کشور عربستان در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی

سهم نسبتاً بالا و صعودی کشور عربستان از بازار جذب دانشجویان بین‌المللی در قیاس با کشورهای منطقه از جمله ایران بسیار قابل توجه است. بر اساس آمار یونسکو در سال تحصیلی ۲۰۱۲-۲۰۱۳، تعداد ۷۱,۷۷۳ دانشجوی خارجی در عربستان سعودی تحصیل می‌کرده‌اند که اکثریت آنها از کشورهای یمن، سوریه، مصر، فلسطین و اردن بوده‌اند. طبق گزارش درگاه «اخبار آموزشی ایالات متحده»، عربستان حدود ۲۳٪ از هزینه‌های خود را صرف بخش آموزش کرده است. در گزارش مذکور درباره سه واقعیت مهم درباره تحصیل در عربستان صحبت شده است. نخست اینکه زبان مورد استفاده در دانشگاه‌های عربستان، انگلیسی است. نکته دوم اینکه دانشگاه‌های عربستان بورسیه‌های تحصیلی ویژه‌ای برای انگیزه‌بخشی به دانشجویان بین‌المللی، چه زن و چه مرد، قرار داده است. برای مثال «دانشگاه علم و فناوری شاه عبدالله»، کل مبلغ تحصیل را پوشش داده و سالانه ۲۰ هزار تا ۳۰ هزار دلار به دانشجویان پرداخت می‌کند. نهایتاً اینکه نظام آموزش در عربستان کمی متفاوت‌تر است. مثلاً امتحان‌های قبل از پایان‌نامه در سیستم آموزش آمریکایی در عربستان وجود ندارند.

وضعیت و جایگاه حائز توجه کشور ترکیه در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی

سهم کشور ترکیه از بازار جذب دانشجویان بین‌المللی که از رقبای منطقه‌ای ایران محسوب می‌شود، به مراتب بیشتر از ایران بوده است و رشد بیشتری هم داشته است. بین دو سال تحصیلی ۲۰۰۵-۶ و ۲۰۱۱-۱۲ تعداد دانشجویان بین‌المللی در ترکیه (که از ۱۵,۴۸۱ نفر به ۳۱,۱۷۰ نفر رسیده است) بیش از دو برابر شده است. دانشجویان خارجی شاغل به تحصیل در ترکیه از ۱۵۵ کشور مختلف هستند. در سال تحصیلی ۲۰۱۱-۱۲ آذربایجان بیشترین سهم را با ۴۲۰۰ دانشجو در میان دانشجویان بین‌المللی کشور ترکیه داشته است. کشورهای بعدی عبارت هستند از ترکمنستان با ۴۱۱۰ و جمهوری ترک قبرس شمالی با ۳۸۰۰ دانشجوی رتبه‌های بعدی هستند. اروپا نیز تعداد قابل توجهی دانشجو در ترکیه دارد، مثلاً آلمان و یونان هر دو بیش از ۱۳۰۰ دانشجو در ترکیه دارند. به نظر می‌رسد به دلیل زبان مشترک و همین‌طور سرمایه‌گذاری دولت ترکیه در این زمینه اقبال دانشجویان ترک زبان از دیگر کشورهای جهان به ترکیه بیشتر بوده است. انگیزه دانشجویان خارجی از تحصیل در ترکیه متنوع است. از میان آنها می‌توان به هزینه مناسب و کیفیت آموزش برای دانشجویان تا فرصت یادگیری زبان ترکی و آموزش به زبان انگلیسی و فرصت آشنایی با فرهنگی متفاوت اشاره کرد. پرورش

نسل جدیدی از دانشجویان بین‌المللی آشنا به زبان و جامعه ترکی بخشی از سیاست خارجی فعال و پویای ترکیه در دهه اخیر بوده است. بسیاری از دانشجویان محصل در ترکیه، می‌توانند دانش خود درباره ترکیه را به عنوان پل ارتباطی بین ترکیه و وطنشان به کار برند. آموزش به عنوان یکی از بازوان دیپلماسی در حوزه‌های سیاستی جدید مانند آفریقا به کار می‌رود. در ۲۰۱۲، ۱۵۵۲ دانشجو از ۴۴ کشور آفریقا در ترکیه تحصیل می‌کردند که در مقایسه با ۲۰۰۶ چهار برابر شده‌اند.

برنامه‌ها و سیاست‌های بازگشت مهاجران تحصیل‌کرده و جذب دانشجویان بین‌المللی

نکته مهم در سیاست‌گذاری لزوم هماهنگی بین سیاست‌های حوزه‌های مختلف است. در یک سیاست‌گذاری مطلوب در حوزه گردش بین‌المللی تحصیل‌کردگان و دانشجویان، سیاست‌های آموزش عالی و ابعاد اصلی سیاست‌های مهاجرت (ویزا و شرایط ماندن بعد از تحصیل دانشجویان)، سیاست‌های تجارت (همگرایی تعهدات بین‌المللی)، سیاست‌های توسعه (ثبات در سیاست‌های توسعه حمایتی)، سیاست‌های بازار کار (هماهنگی بین افراد حرفه‌ای و مؤسسه‌های آموزش عالی) بایستی همزمان مورد توجه قرار بگیرند. از میان سیاست‌های برشمرده، سیاست‌های علم و فناوری از اهمیت بیشتری برخوردار است. ماهیت مهاجرت افراد تحصیل‌کرده

و متخصص و به خصوص نقش زیرساخت‌های پژوهش و نوآوری در جذب استعدادهای برتر، بعد دیگری از نقش‌آفرینی دولت‌ها را معرفی می‌کند: نیاز به هماهنگ‌سازی سیاست‌های علم و فناوری با سیاست‌های مهاجرت هم در کشورهای فرستنده و هم در کشورهای گیرنده. این هماهنگ‌سازی بایستی در کشورهای گیرنده به منظور تقویت جذابیت و در کشورهای فرستنده توسعه فضای علمی، فناوریانه و کسب و کار به حدی که فرصت‌های امیدبخش برای بازگشت مهاجران تحصیل‌کرده در خارج، متقاعد کردن این چنین افرادی برای بازگشت و ماندن در وطنشان و همچنین جذب دانشجویان و مهاجران تحصیل‌کرده بین‌المللی صورت بگیرد.

رویکرد سیاستی کشور ایران

ایران به عنوان یک کشور دانشجوی‌فرست در حال حاضر بایستی از سه گزینه اصلی سیاستی «نگهداشت، بازگشت و مشارکت» استفاده کند. در ایران برنامه‌هایی در همین راستا انجام شده است. برای برنامه‌ریزی دقیق‌تر لازم است ابتدا این برنامه‌ها آسیب‌شناسی و ارزیابی شود. سپس با توجه به انگیزه‌های خروج دانشجویان و ماندگاری آنها در خارج از کشور رویکرد کلان سیاستی و ابزارهای سیاستی متناسب استخراج شوند. در صورت تصمیم به استفاده از راهبرد تعدیل خروج و ورود دانشجویان بایستی بر راهکارها و سیاست‌های کشورهای دانشجوی‌پذیر تمرکز کرد و با استفاده از

فرصت‌ها و توانمندی‌های موجود برای آن برنامه‌ریزی کرد. با نگاهی اجمالی به وضعیت ایران در این خصوص می‌توان گفت که در ایران پتانسیل زیادی برای جذب مهاجران تحصیلی (دانشجویان بین‌المللی) وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به ظرفیت بالای آموزشی و دانشگاه‌های معتبر در بسیاری از رشته‌های تحصیلی، شمار بالا و روبه‌فزونی دانش‌آموختگان دکتری چه در داخل و چه در خارج از کشور، موقعیت خاص در منطقه و جاذبه‌های گردشگری اشاره کرد. ضعف‌هایی هم در این زمینه وجود دارد که از جمله آن می‌توان به مسئله زبان تدریس، فرهنگ مخالف مهاجر، وضعیت متغیر سیاسی و اقتصادی و ... اشاره کرد. راهبرد کلان پذیرش دانشجویان خارجی بایستی با توجه به این شرایط اتخاذ شود.

تعاریف

بالا که در برخی کشورها به کار برده می‌شود، متوسط حقوق دریافتی است. به واسطه این تعریف مهاجر ماهر، به کسی اطلاق می‌شود که درآمدی بالای یک میزان مشخص داشته باشد.

نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی^۱ محاسبه نرخ ماندگاری از روش‌های گوناگونی صورت می‌گیرد که همین امر موجب عدم تطابق و عدم امکان مقایسه نتایج تحقیقات گوناگون با یکدیگر شده است. بنابراین برای دانشجویان بین‌المللی موجود در یک کشور، یک نرخ ماندگاری منحصر به فرد وجود ندارد، بلکه می‌توان چندین نرخ ماندگاری ارائه داد. برای مقایسه روش‌های مختلف تعیین نرخ ماندگاری، لطفاً به پیوست ۷ مراجعه کنید.

دانشجویان سیار^۱: طبق تعاریف رایج، به‌طور کلی دانشجویان بین‌المللی (سیار) متشکل از دو دسته دانشجویان بین‌المللی و خارجی هستند؛

دانشجویان بین‌المللی^۲: آنهایی هستند که برای امور تحصیلی از کشور موطن خود خارج شده‌اند و محل اقامت آنها خارج از کشور است (تمرکز بر محل اقامت است).

دانشجویان خارجی^۳: دانشجویانی هستند که شهروندی کشوری که در آن مشغول به تحصیل هستند را در اختیار ندارند (تمرکز بر حق شهروندی و ملیت است).

تحصیلات دانشگاهی^۴: شامل همه انواع تحصیلات بعد از دبیرستان شامل آموزش‌های ارائه شده توسط دانشگاه‌ها، مؤسسات فنی، کالج‌ها، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و سایر طرح‌هایی می‌شود که منجر به دیپلم‌های آکادمیک، مدارک یا گواهینامه‌ها می‌شوند. برخلاف آن تحصیلات/آموزش عالی به معنای تحصیلات بعد از دبیرستان است که توسط کالج‌ها و دانشگاه‌ها ارائه می‌شود. کشورها در ساختار نظام آموزشی بعد از دبیرستان با هم متفاوت‌اند. با وجود اینکه در برخی کشورها، آموزش فنی در مؤسسات آموزش عالی ارائه می‌شود، در برخی دیگر مؤسسات فنی این کار را انجام می‌دهند. یونسکو که منبع اصلی داده‌های جهانی در مورد جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی است، اطلاعات مربوط به نوع طرح آموزشی یا مؤسسه را ندارد.^۵

مهاجران ماهر (با مهارت بالا)^۶ به طور کلی مهاجران ماهر (با مهارت بالا) به افرادی اطلاق می‌شود که حداقل تحصیلات دانشگاهی داشته باشند، اما تعاریف دیگری نیز وجود دارند، به خصوص تعاریفی بر مبنای جایگاه شغلی که این افراد در آن استخدام شده‌اند. یکی از تعاریف کاربردی برای مهاجران با مهارت

^۱ Mobile student

^۲ International student

^۳ Foreign student

^۴ Tertiary education

^۵ Why Do Countries Differ in Their Rates of Outbound Student Mobility?

Mary M. Kritz, ۲۰۱۵

^۶ Highly skilled migrants

فهرست

۴۴	نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی در اتحادیه اروپا	۱۷	مقدمه
۴۴	نرخ ماندگاری دانشجویان ایران و کشورهای منتخب در کشورهای اروپا	۲۰	بخش اول: جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان و تحصیل‌کردگان در سطح جهان
۴۶	وضعیت و نرخ ماندگاری ایرانیان در آمریکا	۲۰	بازار دانشجویان بین‌المللی در جهان
۴۷	بازار کار	۲۳	بررسی کشورهای دانشجویفروست از نظر تعداد دانشجویان بین‌المللی
۴۸	جایگاه ایران در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی	۲۵	بازار دانشجویان بین‌المللی در آمریکا
۵۰	روند جذب دانشجویان خارجی در ایران	۲۷	پیش‌بینی روند آینده جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی
۵۲	بخش سوم: سیاست‌ها و برنامه‌های کشورها در مواجهه با دانشجویان بین‌المللی و مهاجرت تحصیل‌کردگان	۲۹	ترکیب سطوح و رشته‌های تحصیلی دانشجویان بین‌المللی
۵۴	چارچوب سیاست‌گذاری مهاجرت	۲۹	نرخ ماندگاری و بازگشت دانشجویان بین‌المللی
۵۶	گزینه‌های سیاستی پیش روی کشورهای دانشجویفروست	۲۹	۱-نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی در اتحادیه اروپا
۵۷	نگهداشت:	۳۰	۲-نرخ ماندگاری و بازار کار فارغ‌التحصیلان بین‌المللی در اتحادیه اروپا
۵۸	بازگشت	۳۱	۳-دلایل ماندگاری فارغ‌التحصیلان در کشورهای میزبان
۶۰	مشارکت	۳۱	۴-نرخ ماندگاری دانشجویان چینی در کشورهای میزبان
۶۱	جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی برای ایران	۳۲	جذب تحصیلی‌کردگان مهاجر در بازار کار بین‌المللی
۶۲	دستاوردهای برنامه‌های بازگشت تحصیل‌کردگان ایرانی	۳۵	بخش دوم: جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان و تحصیل‌کردگان کشور ایران
۶۴	فهرست مراجع	۳۵	جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان ایرانی
۶۶	پیوست یک: تعاریف مهاجرت	۳۶	روند خروج دانشجویان از ایران
۶۹	پیوست دو: ایرانیان خارج از کشور به روایت آمار داخلی	۳۷	مقاصد اصلی دانشجویان ایرانی
۷۱	پیوست سه: ایرانیان در آمریکا	۳۸	دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در آمریکا
۷۴	پیوست چهار: ایرانیان در کانادا	۴۰	سهم دانشجویان ایرانی در دانشگاه‌های برتر آمریکا
۷۵	پیوست پنج: انواع ویزای مهاجرتی و غیر مهاجرتی آمریکا	۴۱	سهم دانشجویان ایرانی از رشته‌های علوم و مهندسی در آمریکا
۷۷	پیوست شش: متعادل کردن دریافت و ارسال دانشجو	۴۳	عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی
۷۸	پیوست هفت: روش‌های محاسبه نرخ ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی	۴۴	نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی ایران

مقدمه

کار ساده رو به افزایش است؛ این تفاوت علی‌الخصوص در بخش فناوری اطلاعات قابل مشاهده است. همچنین به دلیل کمبود افراد متخصص و ماهر، برخی دولت‌ها در کشورهای OECD به دنبال سیاست‌هایی برای تسهیل ورود این افراد از خارج از کشورشان هستند (OECD, ۲۰۰۲).

افراد متخصص مانند سایر گروه‌های مهاجرتی در پاسخ به فرصت‌های بهتر اقتصادی در خارج از کشور و همچنین با توجه به سیاست‌های مهاجرتی کشورهای مهاجرپذیر، مهاجرت می‌کنند. عوامل مؤثر دیگری هم بر مهاجرت و انتخاب مقصد مهاجرت برای این افراد نقش دارند که از جمله آن می‌توان به جستجوی علم، آموزش و پژوهش و زبان‌آموزی اشاره کرد. در مورد پژوهشگران و دانشگاهیان، شرایط کشور میزبان در مورد حمایت از پژوهش و تقاضا برای کارکنان R&D یکی از مهمترین عوامل مهاجرت و انتخاب مقصد است. همچنین فضای عمومی نوآوری از منظر کارآفرینان، استارت‌آپ‌ها و خود-اشتغالان نقش بسیار مهمی در تصمیم افراد ماهر برای خروج از کشورشان دارد.

رشد و توزیع شرکت‌های چندملیتی یکی دیگر از عوامل مهاجرت افراد و کارکنان متخصص و ماهر است. یکپارچگی اقتصادی^۴ به شکل دسترسی آزاد افراد به بازارهای ملی کشورهای منطقه در منطقه‌های معین (مانند اتحادیه اروپا، کشورهای نوردیک، نیوزلند و استرالیا)

در برخی مناطق دنیا (آمریکای لاتین و کارائیب، کشورهای اروپایی غیر عضو اتحادیه اروپا، خاورمیانه و شمال آفریقا) به علت جنگ، قحطی و سایر فجایع افزایش یافته است. هنوز هم آمریکا نخستین مقصد مطلوب مهاجران است که انتظار می‌رود با توجه به سیاست‌های مهاجرتی ترامپ، این روند رو به افول برود. از تغییر در تعداد مهاجران بالقوه به آلمان و انگلستان می‌توان فهمید، سیاست‌های دولت‌ها برای جذب مهاجران می‌تواند کشورها را برای مهاجران جذاب‌تر یا کمتر جذاب نماید (گالوپ، ۲۰۱۷).

مهاجرت بین‌المللی افراد، بخشی از فرآیند جهانی‌سازی است. بر اساس مطالعات انجام شده علت بیشتر مهاجرت‌ها مربوط به بازپیوست اعضای خانواده^۲ یا زمینه‌های بشردوستانه است. به همین جهت کارکنان غیرماهر و ساده، بخش عمده‌ای از مهاجرت بین‌المللی را تشکیل داده است. با این حال مهاجرت افراد تحصیل‌کرده نیز در حال افزایش است. این روند رو به رشد مهاجران باعث شده است در بیشتر کشورهای مهاجر فرست و مهاجرپذیر، دولت‌ها نهادهای بالادستی مانند وزارتخانه‌هایی را با موضوعات مهاجرت، تحصیلات تکمیلی، پژوهش و اقتصاد درگیر و مأمور پیگیری موضوع مهاجرت نمایند. در کشورهای توسعه‌یافته به دلیل اثرات مثبت اقتصادی مهاجران و مخصوصاً مهاجران تحصیل‌کرده تقاضا برای این دسته از مهاجران به نسبت نیروی

در سال‌های اخیر مهاجرت تبدیل به یکی از ابر روندهای جهانی شده است. بر اساس آمار سازمان بین‌المللی مهاجرت^۱ (۲۰۱۸)، بیش از ۲۵۷/۷ میلیون نفر از مردم جهان مهاجر^۲ هستند به این معنا که خارج از کشور محل تولد خود زندگی می‌کنند. نکته حائز توجه این است که ۹۰ درصد از این مهاجرت‌ها، از نوع مهاجرت‌های خود خواسته هستند و تنها ۱۰ درصد به صورت مهاجرت‌های اجباری و یا پناهنجویی هستند. همچنین ۵۰ درصد از کل مهاجران دنیا از کشورهای در حال توسعه به کشورهای توسعه‌یافته مهاجرت کرده‌اند و جالب‌تر آنکه ۳۰ درصد از کل مهاجران دنیا را مهاجران با مهارت بالا و دارای تحصیلات دانشگاهی تشکیل می‌دهند که حاکی از سهم بالای این دسته از مهاجران است.

در پیمایش نظرسنجی که «مؤسسه‌ی گالوپ» بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۶ از ۵۸۶،۸۰۶ نفر در ۱۵۶ کشور (۹۸٪ جمعیت بزرگسال جهان در این کشورها جای گرفته‌اند) انجام داده است، در مقایسه با مطالعه قبلی که بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ انجام داده بود، اعلام شده که تعداد مهاجران بالقوه بیش از ۷۰۰ میلیون نفر است. یعنی حدود ۱۴٪ جمعیت دنیا تمایل به مهاجرت دارند. تمایل به مهاجرت

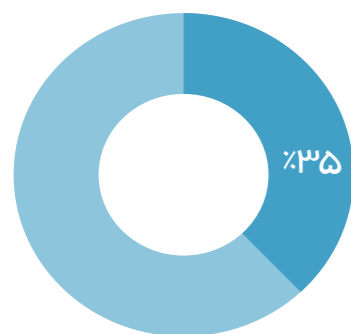
۱. International Organization for Migration

۲ برای تبیین دقیق واژه مهاجر به پیوست ۲ مراجعه شود.

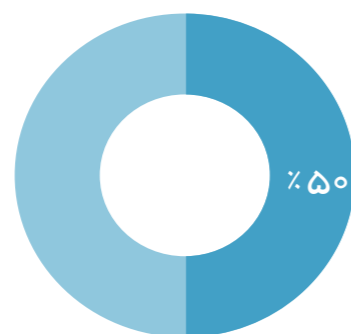
۴. Economic integration

۲. Family reunion

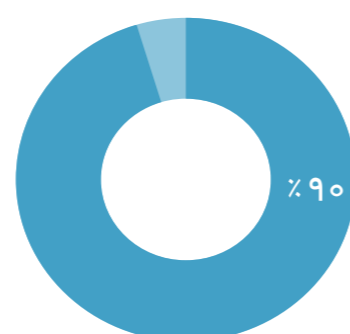

۳۵ درصد مهاجران با مهارت بالا و دارای تحصیلات دانشگاهی هستند.

۵۰ درصد مهاجران از کشورهای در حال توسعه به کشورهای توسعه یافته رفته اند.

۹۰ درصد مهاجران جهان، مهاجران اقتصادی هستند که مهاجرت داوطلبانه دارند در حالیکه ۱۰ درصد پناهنجویان یا پناهندگان اند.

اثرات اقتصادی مهاجران

نیروی کار

۴۰-۸۰ درصد از رشد نیروی کار در کشورهای میزبان اصلی در سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۴ را مهاجران تشکیل داده اند.

GDP

مهاجران ۹/۴ درصد یا ۶/۷ تریلیون دلار از GDP جهانی را تولید کرده اند؛ چیزی حدود ۳ تریلیون دلار بیش از آنکه در کشورهای مبدأ خود تولید می کردند.

بهره‌وری

مهاجران با تمام سطوح مهارت در بهره‌وری مقاصد برتر سهم داشته اند.

اشتغال

مهاجران در بلند مدت به اشتغال و دستمزد بومی ها صدمه نمی زنند.

حقوق و دستمزد

متوسط شکاف دستمزد بین کارکنان بومی و مهاجر با مهارت مشابه، ۲۰-۳۰ درصد است.

شکل ۱- مهاجرت جهانی و اثرات اقتصادی آن، (مؤسسه جهانی مکنزی، ۲۰۱۶)

یا به شکل قراردادهای بین‌المللی تسهیل‌کننده نقل و انتقال (مانند نفتا)، مهاجرت کارکنان ماهر و متخصص را تحت تأثیر قرار داده است.

البته باید توجه داشت که همه مهاجران تحصیل کرده در جستجوی فرصت‌های آموزشی، اقتصادی و یا دانشی مهاجرت نمی‌کنند. برخی از این مهاجران، مخصوصاً از کشورهای در حال توسعه، وطن خود را داوطلبانه ترک نمی‌کنند بلکه به دلایلی چون جنگ، فروپاشی اقتصادی و یا مسائل سیاسی و مذهبی مهاجرت می‌کنند. در واقعیت مهاجران متخصص فراوانی در بین آوارگان و پناهنجویان یافت می‌شود (OECD, ۲۰۰۲).

با توجه به فقدان آمار و اطلاعات رسمی منسجم در زمینه مهاجرت تحصیل‌کردگان در کشور، منبع اطلاعات مندرج در این گزارش غالباً متکی بر آمار و گزارشات رسمی بین‌المللی است که معمولاً از آمار کشورهای میزبان استخراج شده است.

این کتاب شامل سه بخش اصلی است؛ بخش اول مروری بر وضعیت روندهای جهانی جابه‌جایی دانشجویان و افراد ماهر و تحصیل‌کرده خواهد شد و بازارهای اصلی جذب دانشجویان و مهاجران تحصیل‌کرده و کشورهای فرستنده‌ی اصلی مورد بررسی قرار خواهند گرفت. سپس در بخش دوم وضعیت ایران در شاخص‌های مرتبط با جابه‌جایی دانشجویان مورد بررسی قرار خواهد گرفت. برای بررسی وضعیت کشور در میان کشورهای فرستنده و گیرنده و رقبای منطقه‌ای، کشورهای هند، چین، آمریکا، انگلستان، فرانسه و آلمان از میان کشورهای اصلی فرستنده و گیرنده؛ و ترکیه و عربستان سعودی از میان رقبای منطقه‌ای در بخش‌های مقایسه‌ای مورد توجه قرار گرفته‌اند. این بررسی‌ها می‌تواند به نوعی

بخش اول:

جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان و تحصیل‌کردگان در سطح جهان

بازار دانشجویان بین‌المللی در جهان

به دلایل مختلف کشورهای مختلف را برای تحصیل یا اقامت انتخاب می‌کنند. کشورهای در حال توسعه نیز برای پوشش نیروی کار خارج شده خود به دنبال جبران نیروی تحصیل‌کرده خود از طریق جذب دانشجویان کشورهای دیگر هستند.

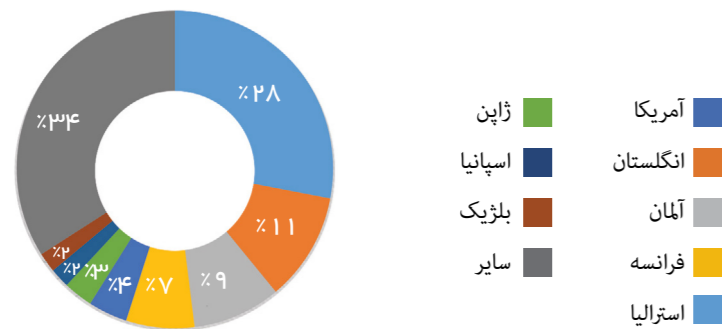
تعداد دانشجویان خارجی جهانی مشغول به تحصیل در برنامه‌های آموزش عالی از ۰/۸ میلیون نفر در اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی به ۴/۶ میلیون نفر در ۴۵ سال بعد رسیده است. در سال ۲۰۱۵، حدود ۳/۳ میلیون دانشجوی بین‌المللی در کشورهای حوزه OECD مشغول به تحصیل بوده‌اند. پنج کشور میزبان اصلی دانشجویان بین‌المللی در حوزه OECD جذب خود کرده‌اند و پنج کشور اصلی رقابت در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی مورد توجه این کشورها هستند و کشورهای مختلف نیز با انگیزه‌های توسعه‌یافته به دنبال بهبود شرایط نیروی کار ماهر و تحصیل‌کرده هستند و از آنجا که نرخ ماندگاری دانشجویان پس از اتمام تحصیلات در این کشورها بالا است، همواره یکی از منابع مهم تأمین نیروی کار متخصص در کشورهای توسعه‌یافته دانشجویان کشورهای کمتر توسعه‌یافته هستند. برخی از کشورها نیز برای پوشش نقایص بازار نیروی کار خود به دنبال آنها هستند، از طرفی افراد

مهاجرت دانشجویان به حوزه OECD روندی پویا داشته اما قطب‌های مهاجرتی جدیدی در اقتصادهای در حال توسعه در حال شکل‌گیری هستند. داده‌های دانشجویانی که تنها با هدف ادامه تحصیل از مرزها عبور کرده‌اند (دانشجویان بین‌المللی) تخمین می‌زنند بین سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵، جریان دانشجویان بین‌المللی به حوزه OECD، ۶/۴ درصد افزایش یافته است. جریان‌های به سمت بزرگترین مناطق مقصد، نسبتاً مانا بوده است: جریان ورودی به کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا به ترتیب ۵٪ و ۷/۵٪ از نظر تعداد دانشجویان ورودی افزایش یافته است. اما روند داده‌ها حاکی از جریان‌های دانشجویی به سمت مکان‌های جدید است که به علت رشد ظرفیت آموزش جهانی است. بیشترین افزایش‌ها در تعداد دانشجویان ورودی به OECD در استونی، لاتویا، لهستان و روسیه دیده شده، یعنی مکان‌هایی که تعداد دانشجویان بین‌المللی ثبت نامی در طرح‌های آموزش عالی بین ۲۰ تا ۲۷ درصد در این بازه زمانی افزایش یافته است. سایر قطب‌های جذاب شامل برزیل (+۲۵٪)، شیلی (۱۳٪)، و ترکیه (۱۵٪) می‌شود. بالعکس، اتریش، فلسطین اشغالی، ژاپن، کره و اسلوانی کاهش اندکی در تعداد ثبت نام دانشجویان بین‌المللی بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ تجربه کرده‌اند. تغییرات مشابهی در جریان‌های دانشجویان بین‌المللی در منطقه آسیا-اقیانوسیه با چند مرکز جذب آموزشی در حال توسعه در هنگ کنگ، مالزی و سنگاپور و دانشگاه‌هایی از استرالیا، انگلستان و

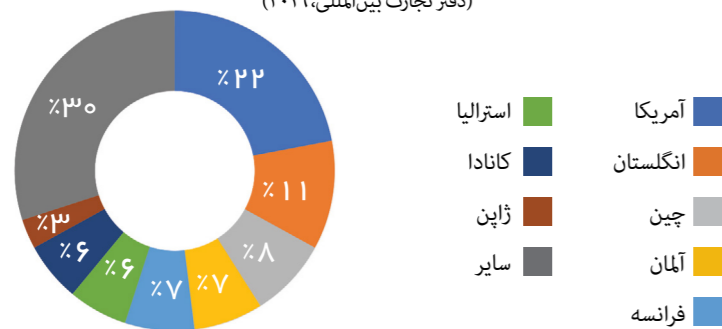
آمریکا که توافقنامه‌های همکاری با دانشگاه‌های این کشورها امضا کرده یا پردیس‌های خود را در این مکان‌ها دایر کرده‌اند نیز رخ داده است (OECD, ۲۰۱۷).

به طور کلی با افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی از ۲/۱ میلیون در سال ۲۰۰۰ به حدود ۴/۵ میلیون در سال ۲۰۱۴ اولین کشورهای مقصد دانشجویان بین‌المللی تغییراتی داشته است، چین با جذب ۸ درصد از دانشجویان بین‌المللی در سال ۲۰۱۴ جزء ده کشور اول مقصد دانشجویان بین‌المللی شده است و آمریکا با وجود افزایش اندازه بازار با کاهش ۶ درصدی از سهم بازار توانسته است ۲۲ درصد از دانشجویان بین‌المللی را جذب نماید. این درحالی است که در سال ۲۰۰۰، ۲۸ درصد از دانشجویان بین‌المللی کشور خود را به مقصد آمریکا ترک می‌کرده‌اند. نمودار ۱ و نمودار ۲ سهم کشورهای اول دانشجویان را در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۴ نشان می‌دهند.

همچنین مؤسسه‌ی QS سالانه روی متقاضیان تحصیل در خارج از کشور، پیمایش انجام می‌دهد و عوامل پیشران در انتخاب کشور مقصد را مورد بررسی قرار می‌دهد. پیمایش سال ۲۰۱۸ این مؤسسه نشان می‌دهد «در دسترس بودن بورسیه تحصیلی یا کمک‌های مالی» اولویت اول متقاضیان در زمان انتخاب محل تحصیل بوده است. ۴۲٪ متقاضیان، این عامل را معیار اول خود برای در نظر گرفتن مقصد عنوان کرده‌اند. با توجه به اینکه دو مقصد میزبان اصلی (آمریکا و انگلستان) به خاطر کاهش بودجه‌های

نمودار ۱- سهم کشورهای برتر از ۱/۲ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۰۰، (دفتر تجارت بین‌المللی، ۲۰۱۶)

نمودار ۲- سهم کشورهای برتر از ۴/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۴، (دفتر تجارت بین‌المللی، ۲۰۱۶)

آموزشی شهرت بد یافته‌اند، نگرانی در مورد بورسیه‌های تحصیلی و کمک‌های مالی، مشکلی برای پاسخگویان این پیمایش بوده است. متقاضیان تحصیل در آمریکا علاوه بر شهریه با نگرانی از کاهش بودجه آموزشی در دولت ترامپ نیز مواجه‌اند. اثر ممنوعیت‌های سفری روی دانشجویان متقاضی ادامه تحصیل در آمریکا در شکل ۲ نشان داده شده است. به طور مشابه در انگلستان نیز شهریه‌ها بالا بوده و خروج انگلستان از اتحادیه اروپا بر بخش آموزش به طور عمده بر دست دادن کمک هزینه‌های تحصیلی و بودجه‌های اتحادیه اروپا اثر گذاشته است. هشدارها در خصوص نرخ‌های بهره جهانی و رشد جمعیت همراه با نگرانی از سایر بحران‌های بدهی موجب شده این عامل، اولویت اول متقاضیان تحصیل در

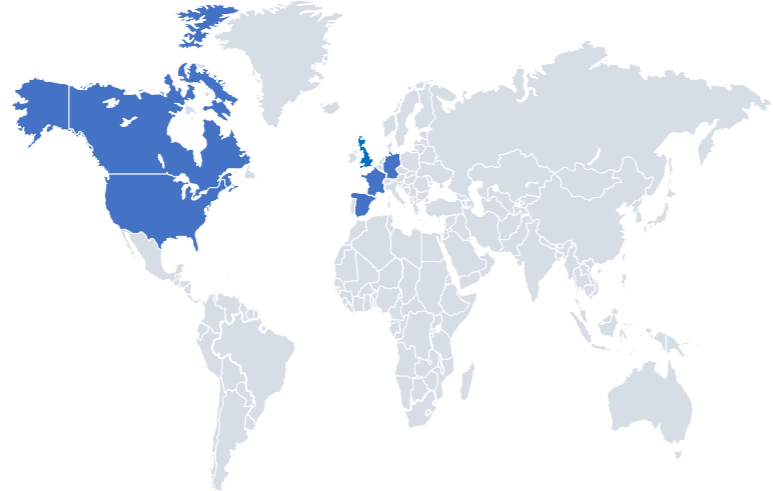
خارج باشد. دومین انگیزه انتخاب کشور مقصد «به رسمیت شناختن بین‌المللی مدارک تحصیلی» است که تمایل متقاضیان پیمایش به حفاظت از سرمایه‌گذاری که روی مدرک خود می‌کنند را نشان می‌دهد. سومین عامل که در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال ۲۰۱۷ یک پله صعود داشته است «تمایل به کار کردن در کشور مقصد بعد از فارغ‌التحصیلی» است که نشانگر این است که متقاضیان به طور فزاینده‌ای به دنبال فرصت‌های شغلی در کشورهای دیگر هستند و به کسب تجربه بین‌المللی بلندمدت‌تر امیدوارند. چهارم «سبک زندگی و فرهنگ» است و پنجمین عامل این است که «مؤسسه‌ای که من به آنها علاقه دارم در این کشور واقع شده‌اند».

ده مقصد اول مطلوب دانشجویان برای تحصیل

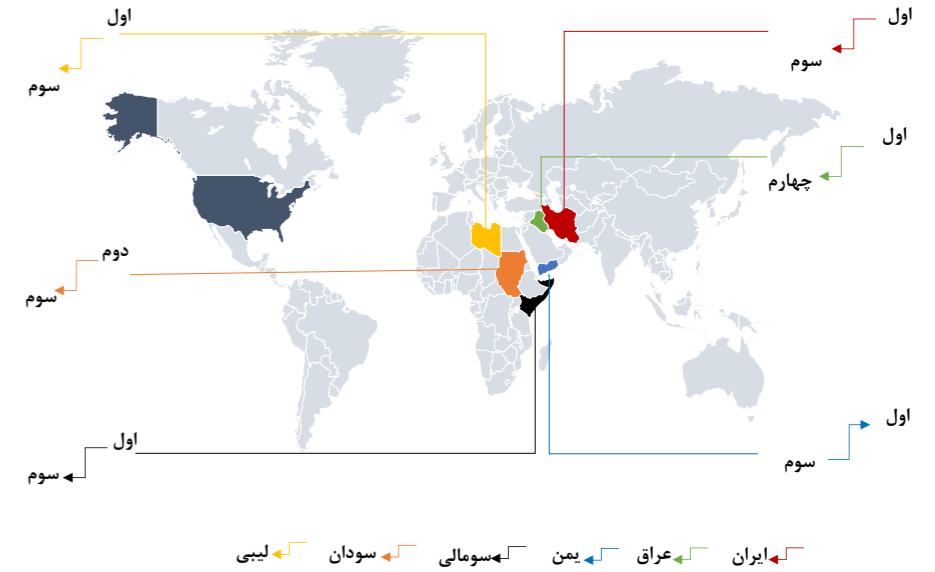
۴۲٪	۱. آمریکا
۳۴٪	۲. انگلستان
۳۳٪	۳. کانادا
۲۶٪	۴. استرالیا
۲۴٪	۵. آلمان
۱۴٪	۶. فرانسه
۱۱٪	۷. سوئیس
۱۰٪	۸. هلند
۹٪	۹. اسپانیا
۹٪	۱۰. نیوزیلند

شکل ۳- ده مقصد اول مطلوب دانشجویان برای ادامه تحصیل

قابل توجهی از دانشجویان بین‌المللی را به این بازارها جذب می‌نماید.

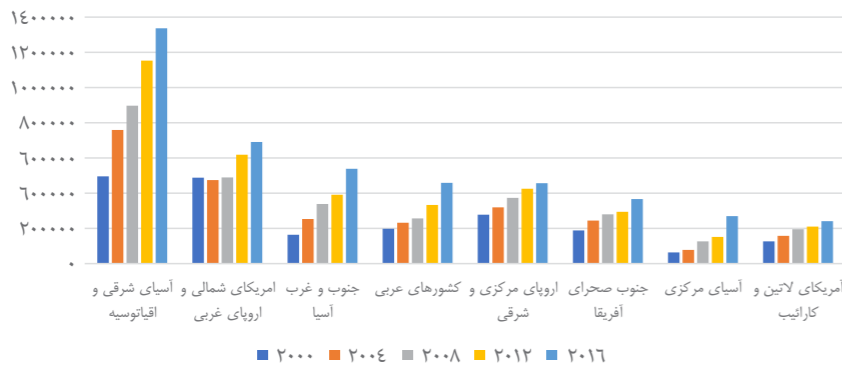
جالب است که نتایج پیمایش این سال، مقاصد انگلیسی زبان در حال ظهور دیگری را نیز در رتبه‌بندی مقاصد مطلوب برای ادامه تحصیل نشان می‌دهد. کانادا همچنان سومین مقصد محبوب برای ادامه تحصیل است و در بسیاری از موارد از انگلستان و حتی از آمریکا (وقتی مقاصد هدف را به تفکیک کشور به خصوص در منطقه خاورمیانه در نظر بگیریم) نیز پیشی گرفته است. در سطح جهانی، استرالیا به جای آلمان در جایگاه چهارم قرار گرفته و نیوزیلند با دو پله صعود از رتبه دوازدهم به دهم رسیده است. این می‌تواند حاکی از آن باشد که دانشجویانی که قبلاً آمریکا یا انگلستان را انتخاب می‌کرده‌اند اکنون استرالیا و کانادا را به عنوان جایگزین‌های مناسب در نظر می‌گیرند. محبوبیت انگلستان برای ادامه تحصیل نیز در برخی مناطق همان‌طور که در شکل ۳ نشان داده شده کاهش یافته است.

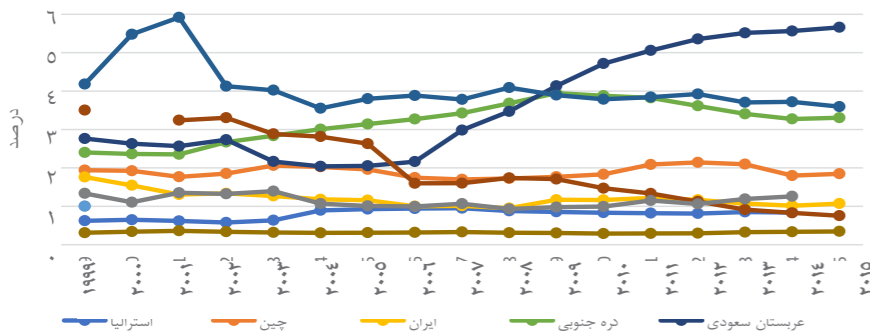
شکل ۲- اثر فرمان ممنوعیت سفر ترامپ روی جذب دانشجویان، مقایسه سال به سال، (QS Applicant Survey, ۲۰۱۸)

بررسی کشورهای دانشجویان از نظر تعداد دانشجویان بین‌المللی

تعداد دانشجویان در خارج از کشور بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶ در آسیا و کشورهای عربی رشد بالایی داشته است، اما در اروپا و سایر مناطق جهان این تعداد رشد چندانی نشان نمی‌دهد (نمودار ۳).

نمودار ۳- سهم دانشجویان در مناطق مختلف جهان (۲۰۰۰-۲۰۱۶)، (unesco, ۲۰۱۶)

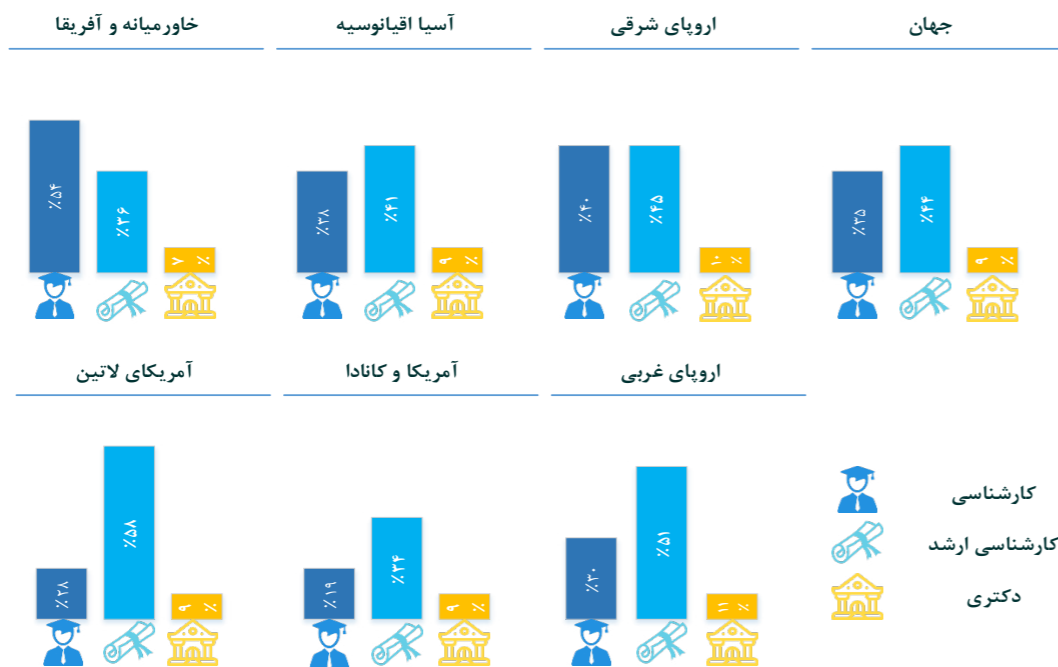

نمودار ۴- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان در کشورهای منتخب OECD Statistics (۱۹۹۹-۲۰۱۵)، استخراج شده از OECD Statistics

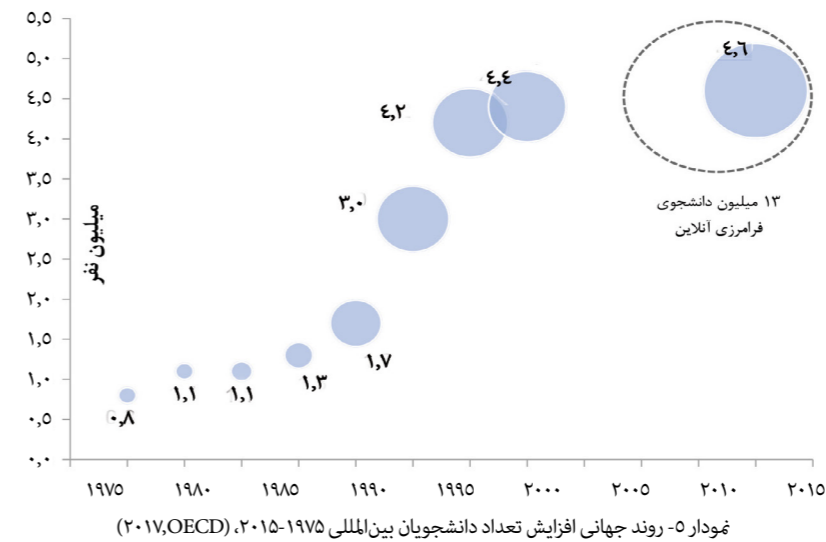
در ایران حدود یک درصد دانشجویان از کل دانشجویان برای تحصیل از کشور خارج می‌شوند و در چین ۱/۸ درصد دانشجویان؛ این نرخ برای عربستان سعودی ۵/۶ درصد و برای ترکیه ۰/۷۵ درصد است. این رقم در سال ۲۰۰۸ برای آسیا ۹/۲ درصد، برای اروپا ۱۰/۲ درصد و برای خاورمیانه ۷/۹ درصد بوده است (نمودار ۴).

دیوان عالی آمریکا در دسامبر ۲۰۱۷ فرمان ممنوعیت سفر شش کشور عموماً مسلمان و کره شمالی را تصویب کرد. با نگاه به پنج مقصد برتر انتخاب شده توسط متقاضیان در کشورهای تحت تأثیر این ممنوعیت، به نظر می‌رسد که فقط در یمن محبوبیت آمریکا به عنوان مقصد ادامه تحصیل افزایش یافته است. اما شرکت‌کنندگان در پیمایش از ایران، لیبی، عراق، سومالی و سودان دیگر آمریکا را به عنوان مقصد اول خود برای ادامه تحصیل انتخاب نکردند. این به آن معناست که در کل، ممنوعیت سفر اثری منفی روی تمایل متقاضیان به ادامه تحصیل در آمریکا داشته است و این جریان را به سمت کانادا، آلمان و انگلستان سوق داده است. با وجود اینکه عراق و سودان دیگر در لیست ممنوعیت سفر نیستند، وقتی این پیمایش انجام شد هنوز در لیست بودند که بنابراین ممکن است گزینه‌ی مقصدشان تغییر یافته باشد. معمولاً به دلایل مختلف فرهنگی-اجتماعی و سیاسی-تاریخی حضور دانشجویان کشورها در کشور دوم تنها به کشش‌های آن کشور و برنامه‌های آموزشی آن وابستگی ندارد و پیشینه و شناخت به وجود آمده توسط نسل‌های قبلی دانشجویان در انتخاب دانشجویان جدید بسیار مؤثر است. محبوب‌ترین گزینه‌های مقصد همه متقاضیان سال ۲۰۱۷ عبارتند از: ایالات متحده آمریکا (۴۸٪)، انگلستان (۴۲٪)، کانادا (۳۴٪)، استرالیا (۲۸٪) و آلمان (۲۸٪). در کل، ایالات متحده آمریکا و انگلستان به ترتیب اول و دوم بوده‌اند که نشان از این دارد که علیرغم عدم قطعیت‌های سیاسی، پرستیژ نهادهای آکادمیک این کشورها هنوز هم تعداد

شکل ۴- سطح مطلوب ادامه تحصیل متقاضیان، (پیمایش QS، ۲۰۱۸)

شکل ۵- روند جهانی افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی (۱۹۷۵-۲۰۱۵، OECD، ۲۰۱۷)

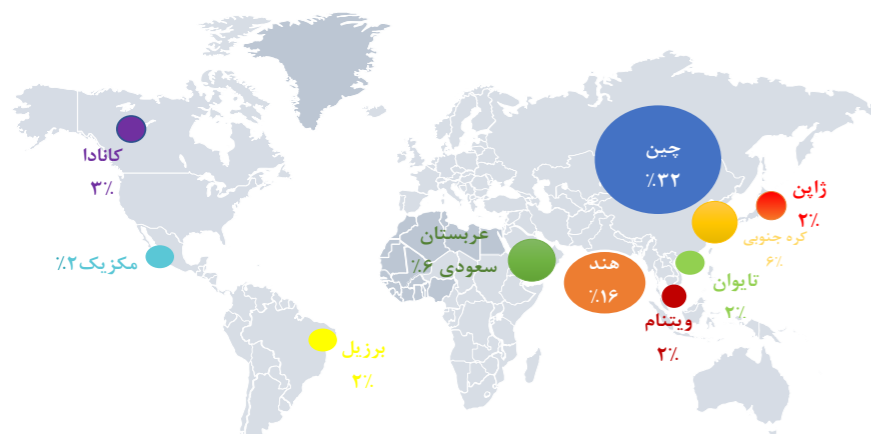
تعداد دانشجویانی که دانشگاه‌های خارج از کشور را برای ادامه تحصیل خود انتخاب کرده‌اند در دهه‌های اخیر به شدت افزایش یافته است. این تعداد از ۱/۳ میلیون دانشجوی خارجی تا ۲۰۱۴ با حدود ۴/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی تقریباً ۴ برابر شده است (مودار ۵). همچنین پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۵، این رقم به ۸ میلیون نفر برسد. ترکیب جهانی دانشجویان سیار در دهه اخیر بسیار تغییر کرده است. پیش از آن جریان دانشجویی یک طرفه و از شرق به غرب بود ولی هم اکنون این جریان چند جانبه شده و شکل سنتی فرستنده-گیرنده، در حال تغییر است.

ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد هستند (هر یک ۴۱٪). مطابق معمول، تعداد متقاضیانی که در فکر مقطع دکتری بودند به طور قابل توجهی پایین و در حدود ۸٪ تمام پاسخگویان بوده است.

متقاضیان از آمریکای لاتین و اروپای غربی به طور چشمگیری تمایل به ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد دارند (به ترتیب ۵۸٪ و ۵۱٪). آفریقا و خاورمیانه بالاترین سهم متقاضیان مایل به ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی (۵۴٪) را داشته‌اند. اما این لزوماً به معنای وجود همین روند در ایران نیز نیست. اروپای غربی بالاترین سهم متقاضیان مایل به ادامه تحصیل در مقطع دکتری را با ۱۱٪ داشته است.

کشور اما نزدیک به خانه. در آمریکای لاتین درصد دانشجویانی که در خارج در همین منطقه تحصیل می‌کنند از ۱۱ درصد در سال ۱۹۹۹ به ۲۳ درصد در سال ۲۰۰۷ افزایش یافته است. در شرق آسیا نیز درصد دانشجویانی که در خارج و در کشورهای عضو انجمن ملل جنوب شرق آسیا تحصیل می‌کنند از ۲۶ درصد به ۴۲ درصد در این دوره زمانی افزایش یافته است. بیش از ۹۱ درصد دانشجویان بین‌المللی ژاپن از همه کشورهای اصلی کندتر رشد می‌کند (تنها ۰/۶ درصد در ۲۰۱۵)، جابه‌جایی دانشجویان در آمریکای شمالی بسیار سریعتر است (تا ۱۰/۱٪ در کانادا و ۷/۱٪ در آمریکا). داده‌ها ظهور روندهای جدید در تحرک دانشجویان را تأیید می‌کنند: تصمیم‌گیری برای تحصیل در خارج از

در حالی که به طور کلی ۶ درصد از دانشجویان کشورهای OECD را دانشجویان بین‌المللی تشکیل می‌دهند، این نسبت از کشوری به کشور دیگر تغییرات زیادی می‌کند. بیش از یک پنجم (۲۱٪) دانشجویان در انگلستان دانشجویان بین‌المللی هستند. در استرالیا ۲۰/۷٪، در آلمان ۸ درصد و در آمریکا ۵ درصد دانشجویان بین‌المللی هستند. با اینکه جمعیت دانشجویان بین‌المللی انگلستان از همه کشورهای اصلی کندتر رشد می‌کند (تنها ۰/۶ درصد در ۲۰۱۵)، جابه‌جایی دانشجویان در آمریکای شمالی بسیار سریعتر است (تا ۱۰/۱٪ در کانادا و ۷/۱٪ در آمریکا). داده‌ها ظهور روندهای جدید در تحرک دانشجویان را تأیید می‌کنند: تصمیم‌گیری برای تحصیل در خارج از

شکل ۶- ۱۰ کشور اول دانشجوی فرست به ایالات متحده آمریکا، (Open doors، ۲۰۱۶)

بازار دانشجویان بین‌المللی در آمریکا

شکل ۵، ده کشور اول دانشجوی فرست به آمریکا را در سال ۲۰۱۵ نشان داده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود ایران جزء ۱۰ کشور اول فرستنده دانشجویان به آمریکا نیست. ۶۰ درصد دانشجویان ورودی به این کشور از چهار کشور اول چین، هند، کره جنوبی و عربستان سعودی هستند.

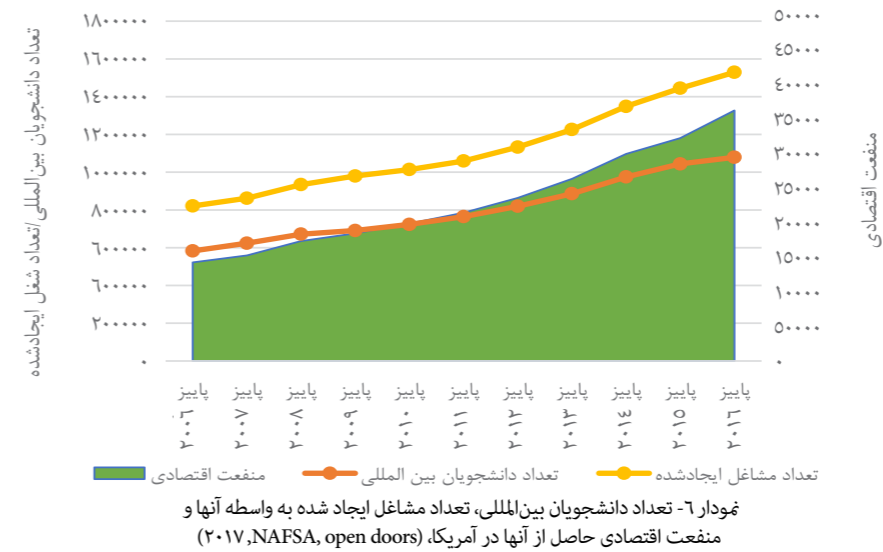
رشد مستمر دانشجویان بین‌المللی آمریکا اثر مثبت اقتصادی بزرگی برای آمریکا داشته است. بر اساس گزارش «سازمان تجارت آمریکا» دانشجویان بین‌المللی ۳۹/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ به اقتصاد آمریکا کمک کرده‌اند.

حدود ۶۷ درصد از همه دانشجویان بین‌المللی بیشتر هزینه‌های خود را از منابع بیرون از آمریکا شامل منابع شخصی و خانوادگی یا کمک‌های دولتی یا دانشگاهی خارج از آمریکا دریافت می‌کنند. همچنین دانشجویان کشورهای مختلف که در آمریکا تحصیل می‌کنند علاوه بر نیروی انسانی به تأمین منابع فعالیت‌های علمی و تحقیقات تکنیکی کمک زیادی می‌کنند.

نمودار ۶ کمک‌های اقتصادی، تعداد دانشجویان و تعداد مشاغل ایجاد شده به واسطه حضور دانشجویان بین‌المللی در آمریکا را در طول ۱۰ سال گذشته نشان می‌دهد.

دانشجویان بین‌المللی منبعی حیاتی برای ثبات اقتصادی و رشد برای ایالت‌ها و اقتصادهای محلی آمریکا در دوره رکود بوده‌اند. «دانشگاه لاوا» گزارش کرده دانشجویان بین‌المللی ۳۳ میلیون دلار تنها به عنوان شهریه تحصیل خرج کرده‌اند. این دانشجویان ۶۷ میلیون دلار در اقتصاد محلی و بیش از ۲۴۵ میلیون دلار در سال در اقتصاد ایالت خرج کرده‌اند.

به طور کلی میزان خالص کمک اقتصادی (کل کمک حاصل از شهریه و هزینه‌های زندگی، منهای

کمک‌های دولت آمریکا) دانشجویان بین‌المللی به اقتصاد آمریکا قابل توجه بوده است. این میزان از سال تحصیلی ۲۰۰۷-۲۰۰۸، ۷۲ درصد رشد داشته است، و از ۱۶ میلیارد دلار به ۲۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ رسیده است. کمک‌های مستقیم برای شهریه و هزینه‌های ثبت نام در این دوره زمانی به تنهایی دو برابر شده و از ۱۱ میلیون دلار به تقریباً ۲۰ میلیون دلار رسیده است. در حالی که حمایت مالی آمریکا در این دوره زمانی تنها در حدود ۴۹ درصد رشد داشته و از ۶ میلیون دلار به ۱۰ میلیون دلار رسیده است.

۳ ایالتی که بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی را جذب کرده‌اند کالیفرنیا، نیویورک و تگزاس با متوسط خالص ۳۱۰۰۰ دلار به ازای هر دانشجوی بین‌المللی ثبت

نامی در مؤسسات آموزش عالی در سال تحصیلی ۲۰۱۳-۲۰۱۴ بوده‌اند. درآمد خالص از دانشجویان بین‌المللی در ایالت کالیفرنیا به ۴ میلیارد، در نیویورک به ۳/۳ میلیارد و در تگزاس به ۱/۵ میلیارد رسیده است.

دانشجویان بین‌المللی سبب سلامت مالی بسیاری از مؤسسات آموزش عالی شده‌اند، اثرات اقتصادی این دانشجویان تنها محدود به هزینه‌کرد در شهریه و مخارج ثبت نام و زندگی نیست بلکه بر اساس پژوهش‌های NAFSA به عنوان مثال به ازای هر ۷ دانشجوی بین‌المللی ثبت نامی ۳ شغل در آمریکا ایجاد می‌شود یا حمایت می‌شود. در سال تحصیلی ۲۰۱۳-۲۰۱۴ دانشجویان بین‌المللی ۳۴۰,۰۰۰ شغل ایجاد کرده یا حمایت نموده‌اند.

دانشجویان بین‌المللی همچنین در زمانی که نسبت فارغ‌التحصیلان

علوم و مهندسی آمریکا رو به کاهش است به پرکردن کمبود نیروی کار کمک می‌کنند. منبع اصلی افراد ثبت نامی در رشته‌های علوم و مهندسی (علوم، تکنولوژی، مهندسی و ریاضیات) دانشجویان بین‌المللی بوده‌اند. در ۲۰۱۳ بیش از یک سوم دانشجویان بین‌المللی در آمریکا در رشته‌های علوم و فناوری ثبت نام کرده‌اند. این دسته از دانشجویان به ارتقای محیط یادگیری جهانی نیز کمک زیادی می‌کنند.

پیش‌بینی روند آینده جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی

«شورای فرهنگی بریتانیا» (۲۰۱۴) روند دانشجویان تحصیلات تکمیلی

تا سال ۲۰۲۴ را پیش‌بینی کرده که در این رابطه نکات زیر قابل تأمل است (شکل ۷):

چین رشد خود را در جذب دانشجویان بین‌المللی ادامه خواهد داد.

هند مستعد تبدیل شدن به «فرصت واقعی برای تحصیل دانشجویان بین‌المللی در این کشور در یک دهه آینده» است.

بیشترین رشد در میانگین جذب سالیانه‌ی دانشجویان، متعلق به کشورهای زیر خواهد بود: نیجریه (۸/۳٪)، اندونزی (۷/۲٪)، پاکستان (۶/۴٪) و عربستان سعودی (۵/۲٪).

انتظار می‌رود آلمان میزان ۱۱۳,۰۰۰ دانشجوی تحصیلات تکمیلی شود.

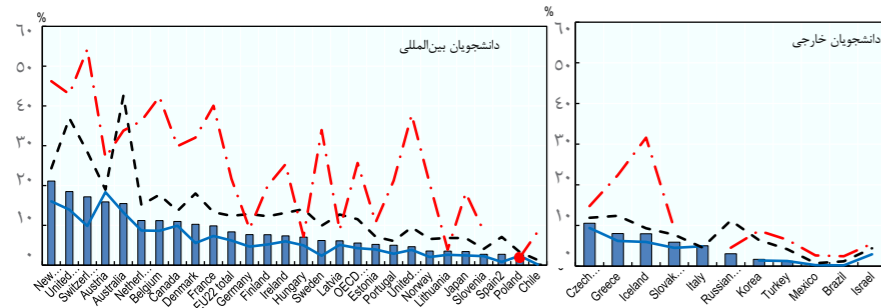
پیش‌بینی می‌شود انگلستان در طول یک دهه آینده، سهم بازار خود را از دست بدهد.

پیش‌بینی می‌شود کانادا و استرالیا بالاترین رشد میانگین سالانه در ورود دانشجویان تحصیلات تکمیلی را داشته باشند (۴/۱٪).

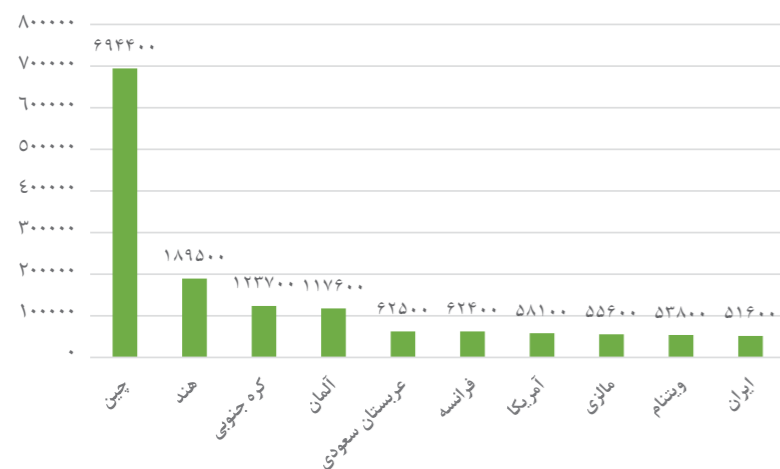

شکل ۶- پیش‌بینی مقاصد جهانی دانشجویان سبار تا سال ۲۰۲۴، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲)

نمودار ۸- سهم دانشجویان بین‌المللی در آموزش عالی کشورها به تفکیک سطوح تحصیلی ۲۰۱۵، OECD (۲۰۱۷)

نمودار ۹- کشورهای دارای بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی ۲۰۱۵، UIS Statistics

نرخ ماندگاری و بازگشت دانشجویان بین‌المللی

۱- نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی در اتحادیه اروپا

ملاحظات متعددی در رابطه با محاسبه نرخ ماندگاری وجود دارد. شناسایی دقیق دانشجویان بین‌المللی در سطح بین‌کشوری، اولین چالش است. دومین مسئله این است که معمولاً ردیابی فارغ‌التحصیلان منفرد مشکل است؛ اگر این افراد از دانشگاه‌ها فارغ‌التحصیل شوند، می‌توانند به راحتی از رادار اداری

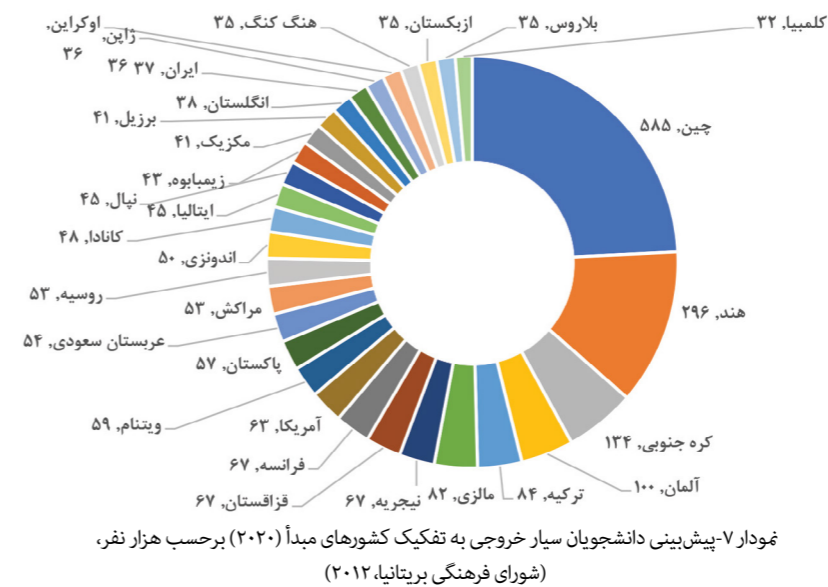
نمودار ۹ کشورهای دارای بیشترین دانشجوی بین‌المللی را در سال ۲۰۱۲ نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود چین از نظر تعداد با ۶۹۴،۰۰۰ بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی را دارد و پس از آن هند با ۱۸۹،۰۰۰ در رتبه دوم قرار دارد ایران نیز با تعداد ۵۱۶،۰۰۰ نفر جزو ۱۰ کشور اول دانشجوی فرست است. اما اگر نرخ خروج دانشجویان^۱ در نظر گرفته شود، همان‌طور که در نمودار ۴ مشاهده می‌شود عربستان بالاترین نرخ خروج دانشجویان را دارد.

۱ نسبت دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان

ترکیب سطوح و رشته‌های تحصیلی دانشجویان بین‌المللی

دانشجویان در سطوح بالاتر آموزشی جابه‌جایی بیشتری دارند. دانشجویان بین‌المللی ۵/۶٪ از ثبت نام در برنامه‌های آموزش عالی را تشکیل می‌دهند. ولی یک چهارم ثبت نام‌ها در مقطع دکتری هستند. گرچه تحرک با سطح تحصیلی افزایش می‌یابد ولی الگوی تحرک در مقطع دکتری اساساً با سایر مقاطع آموزش عالی متفاوت است، چنانکه برخی کشورها از برخی دیگر جذابتر هستند.

در میان دانشجویان بین‌المللی نسبت به رشته‌های تحصیلی علوم و مهندسی مانند تجارت، مدیریت و حقوق علاقه بیشتری وجود دارد. این امر با نقش محوری که این علوم در نوآوری و ایجاد فرصت‌های شغلی ایفا می‌کنند، توضیح داده می‌شود. نزدیک به یک سوم دانشجویان بین‌المللی در حوزه OECD در رشته‌های علوم و مهندسی ثبت نام کرده‌اند. که به ترتیب شامل: مهندسی تولید و سازه (۱۷٪)، علوم طبیعی، ریاضیات و آمار (۱۰٪)، فناوری اطلاعات و ارتباطات (۶٪)، به علاوه ۲۸٪ ثبت نام شده در تجارت، مدیریت و حقوق می‌شوند. دانشجویان بین‌المللی در رشته‌های علوم و مهندسی بیشتر در مقطع دکتری تحصیل می‌کنند، به طوری که ۵۹ درصد دانشجویان بین‌المللی در این مقطع در OECD را دانشجویان علوم و مهندسی تشکیل داده‌اند (نمودار ۸).

نمودار ۷- پیش‌بینی دانشجویان سیار خروجی به تفکیک کشورهای مبدأ (۲۰۲۰) برحسب هزار نفر، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲)

همچنین پیش‌بینی‌ها برای دانشجویان سیار خروجی محصول پیش‌بینی نسبت ثبت نام دانشگاهی و جابه‌جایی خروجی است. پیش‌بینی می‌شود چین، هند و کره جنوبی بزرگترین بازار دانشجویان دانشگاهی خروجی را داشته باشند. ترکیه، مالزی و نیجریه نیز جزو بیست بازار اول دانشجویان سیار هستند (نمودار ۷).

در همان گزارش درباره فرصت‌های کنونی (سال ۲۰۰۹) و آینده بازار دانشجویان بین‌المللی بر حسب جریان خروجی و ورودی صحبت شده است. در سال ۲۰۰۹ بیشترین جریان دانشجویان سیار خروجی متعلق به کشورهای چین، هند و کره جنوبی بوده است. پیش‌بینی شده که در ۲۰۲۰ همین سه کشور با تغییراتی باز هم در صدر قرار بگیرند. البته مالزی با پشت سر گذاشتن سه کشور خود را به مقام چهارم خواهد رساند. در مورد کشورهای با بزرگترین جریان‌های ورودی دانشجویان در سال ۲۰۰۹ ایالات متحده، انگلستان و استرالیا بوده‌اند. پیش‌بینی شده است که در سال ۲۰۲۰ سه کشور پیشرو همین کشورها باشند با این تفاوت که جایگاه کانادا به مقام چهارم ارتقاء پیدا خواهد کرد. کشور ژاپن نیز جای خود را به مالزی و چین خواهد داد. خلاصه‌ای از این فرصت‌ها در جدول ۱ آمده است.

وضعیت کنونی	وضعیت آینده
کشورهای با بیشترین جریان دانشجویان سیار خروجی (۲۰۰۹): چین (۵۶۸ هزار)، هند (۲۱۱ هزار)، کره جنوبی (۱۲۷ هزار)، آلمان (۱۰۵ هزار)، ترکیه (۷۲ هزار)، فرانسه (۶۸ هزار)، قزاقستان (۶۷ هزار)، روسیه (۶۲ هزار)، مالزی (۵۸ هزار)	کشورهای با بیشترین جریان دانشجویان سیار خروجی (۲۰۲۰): چین (۵۸۵ هزار)، هند (۲۹۶ هزار)، کره جنوبی (۱۳۴ هزار)، آلمان (۱۰۰ هزار)، ترکیه (۸۴ هزار)، مالزی (۸۲ هزار)، نیجریه (۶۷ هزار)
کشورهای با بزرگترین جریان‌های ورودی دانشجویان (۲۰۰۹): ایالات متحده (۶۶۱ هزار)، انگلستان (۳۴۹ هزار)، استرالیا (۲۵۸ هزار)، آلمان (۲۵۷ هزار)، فرانسه (۲۴۹ هزار)، کانادا (۱۹۰ هزار)، روسیه (۱۳۶ هزار) و ژاپن (۱۳۲ هزار).	کشورهای با بزرگترین جریان‌های ورودی دانشجویان (۲۰۲۰): ایالات متحده (۵۸۲ هزار)، انگلستان (۳۳۱ هزار)، استرالیا (۲۷۷ هزار)، کانادا (۱۷۶ هزار)، آلمان (۱۵۵ هزار)، احتمال می‌رود چین و مالزی نیز در این دسته جای بگیرند.

جدول ۱- فرصت‌های کنونی و آینده بازار دانشجویان بین‌المللی، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲)

خارج شده و در موارد بسیاری ردیابی آنها ناممکن است. به این ترتیب محاسبه متقن نرخ ماندگاری میسر نیست. علاوه بر اینها، رفتار ماندگاری، پدیده‌ای پویاست؛ با وجود اینکه برخی دانشجویان بین‌المللی تصمیم می‌گیرند بلافاصله بعد از فارغ‌التحصیلی در کشور میزبان بمانند، ممکن است به مرور زمان نظر خود را تغییر دهند (شاید به علت بدتر شدن شرایط اقتصادی در کشور میزبان) و به کشور خود یا کشور ثالثی بروند. برخی دیگر ممکن است از زمان ثبت نام در دانشگاه تصمیم به تحصیل و سپس کسب تجربه کاری در کشور میزبان و بعد بازگشت به کشور خود گرفته باشند. با گذشت زمان از فارغ‌التحصیلی، نرخ ماندگاری رو به افول می‌رود. بنابراین بازه زمانی محاسبه نرخ ماندگاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با این وجود برای درک تصویری کلی از وضعیت نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا و آمریکا، داده‌های این بخش قابل تأمل است.

نرخ ماندگاری تجمعی تمام کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا بین ۱۶/۴٪ تا ۲۹/۱٪ قرار دارد. این نرخ‌ها بین دانشجویان ورودی از کشورهای عضو OECD بسیار کمتر و برای دانشجویان ورودی از کشورهای کمتر توسعه‌یافته یا کشورهای با عدم ثبات سیاسی، بسیار بیشتر است.

۲- نرخ ماندگاری و بازار کار فارغ‌التحصیلان بین‌المللی در اتحادیه اروپا

در این بخش پیامدهای ادغام فارغ‌التحصیلان ماندگار در بازار کار بر مبنای داده‌های توصیفی پیمایش نیروی کار اتحادیه اروپا ارائه می‌شود. ماهیت این پیمایش به گونه‌ای است که امکان تفکیک فارغ‌التحصیلان ماندگار کشورهای در حال توسعه (جهان سوم) و کشورهای عضو اتحادیه اروپا وجود دارد و بنابراین امکان ارزیابی درجه جایگزینی این دو نوع ماندگاران میسر است:

▶ باتوجه به ادغام فارغ‌التحصیلان ماندگار در بازار کار و همین‌طور پیامدهای آن، پیمایش نیروی کار امکان مقایسه بین این افراد و همکاران بومی‌شان (فارغ‌التحصیلان داخلی) که در همان سال فارغ‌التحصیلان شده‌اند را مهیا ساخته است. فارغ‌التحصیلان بین‌المللی به‌اندازه فارغ‌التحصیلان داخلی در بازار کار خود موفق بوده‌اند: یک سال بعد از فارغ‌التحصیلی، تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین وضعیت استخدامی این دو گروه مشاهده نشده است.

▶ فارغ‌التحصیلان بین‌المللی ماندگار (۱۰/۹٪) ریسک بیکاری بیشتری نسبت به همکاران داخلی‌شان (۱۱/۶٪) نداشته‌اند. اما لازم است توجه شود که این ماندگاران بین‌المللی با وجود تقاضای بالا

در بازار برای مهارت‌هایشان گلچین شده‌اند، ضمن اینکه فارغ‌التحصیلان بین‌المللی که نتوانسته‌اند شغلی پیدا کنند یا امید چندانی به موفقیت شغلی نداشته‌اند کشور راترک کرده‌اند.

▶ فارغ‌التحصیلان بین‌المللی ماندگار احتمال بیشتری برای بستن قراردادهای پاره‌وقت دارند. این امر بیشتر در ماندگاران از کشورهای جهان سوم، به خصوص فارغ‌التحصیلان مؤنث مشهود است. همچنین در دهک درآمدی فارغ‌التحصیلان بین‌المللی ماندگار با فارغ‌التحصیلان داخلی تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود: ماندگاران بین‌المللی با احتمال کمتری به دو دهک بالای درآمدی می‌رسند و با احتمال بیشتری در دو دهک پایین درآمدی می‌مانند. اما این تفاوت‌ها در سطح متعارف چندان قابل توجه نیست.

▶ طبق شاخص کفایت شغلی که با سطح مهارت حرفه‌ای نشان داده می‌شود، احتمال اینکه فارغ‌التحصیلان بین‌المللی ماندگار در مشاغل با مهارت‌های کم و متوسط مشغول به کار شوند بیشتر از هم‌تایان داخلی‌شان بوده است. این رقم برای کشورهای جهان سوم معادل با ۱۱/۸٪ و برای فارغ‌التحصیلان داخلی تنها ۱/۹٪ است.

▶ در کل می‌توان گفت، فارغ‌التحصیلان بین‌المللی ماندگار در رابطه با ادغام در بازار کار کشورهای عضو اتحادیه اروپا به نسبت خوب عمل کرده‌اند اما نیازهای بازار کار ملی یا منطقه‌ای و ترجیحات این افراد لزوماً بر هم منطبق نیستند. به نظر می‌رسد این افراد تمایل چندانی به اقامت در خارج از مناطق کلان شهری نداشته باشند و همین‌طور در حال حاضر نشانه‌ای از ترجیح بیشتر این افراد برای داشتن شغل در حوزه‌های علوم و مهندسی (علوم، ریاضیات و مهندسی، ساخت و تولید) یا حوزه‌های مربوط به سلامت و رفاه ملاحظه نمی‌شود.

۳- دلایل ماندگاری فارغ‌التحصیلان در کشورهای میزبان

بین جولای و نوامبر سال ۲۰۱۱، از دانشجویان بین‌المللی در ۲۵ دانشگاه در سطح پنج کشور فرانسه، آلمان، سوئد، هلند و انگلستان خواسته شد در پیمایشی آنلاین شرکت نمایند. گروه هدف این پیمایش، دانشجویان بین‌المللی از کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا بودند که در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری ثبت نام کرده بودند و در دو سال آخر تحصیلی خود بودند. ۶۲۰۰ دانشجوی بین‌المللی در ۲۵ دانشگاه این کشور در این پیمایش شرکت کردند.

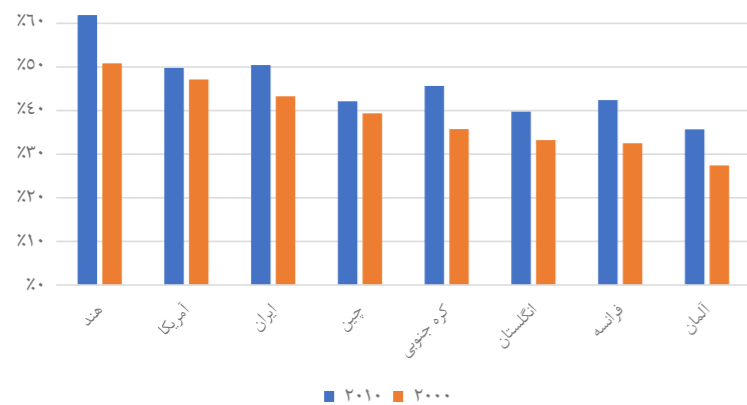
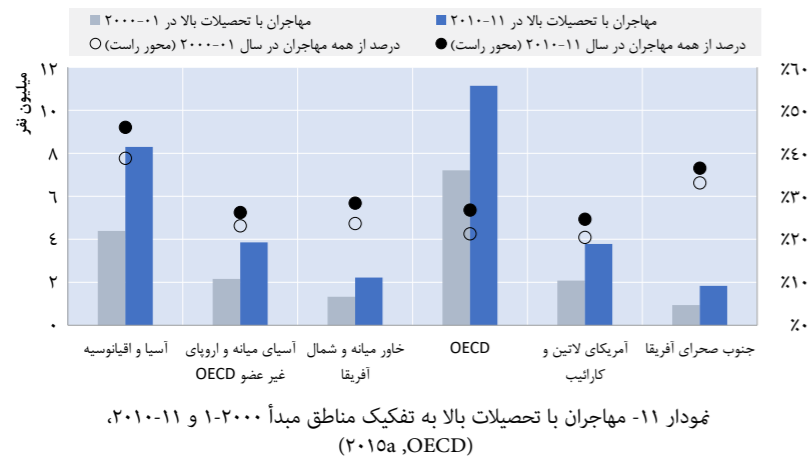
یافته‌ها حاکی از آن است که تقریباً دو سوم پاسخگویان علاقمندند بعد از پایان تحصیل در کشور میزبان بمانند و می‌خواهند این کار را برای دوره زمانی محدودی انجام دهند (یک تا دو سال). فرصت‌های شغلی و میل به کسب تجربه‌ی کار بین‌المللی، دلایل اصلی تمایل به ماندن است. از طرف دیگر، روابط شخصی و خانوادگی از مهمترین دلایلی بود که سایرین می‌خواستند بعد از پایان تحصیل، کشور میزبان را ترک نمایند. واضح است که مهاجرت دائم، قصد اکثر پاسخگویان نیست، تنها حدود ۱۰٪ به این امر اشاره کردند که حداقل در این مرحله از تحصیلشان می‌خواستند بیش از پنج سال در کشور میزبان بمانند. دانشجویان بین‌المللی که از ابتدا می‌خواستند از تجربه‌ی تحصیلات در خارج از کشور به عنوان سنگ بنایی برای مهاجرت دائم استفاده کنند، استثنا هستند و نه قاعده. در کل، تمایل اصلی میان پاسخگویان این است که پیش از بازگشت به کشور مبدأ خود یا رفتن به جایی دیگر، چند سالی برای کسب تجربه‌ی کار بین‌المللی در کشور میزبان بمانند. برخی ویژگی‌های فردی با قصد ماندن بعد از فارغ‌التحصیلی مرتبط است. معمولاً کسانی که سن کمتری دارند، کسانی که تجربه‌ی کار قبلی در کشور میزبان دارند و کسانی که احتمال بچه‌دار بودنشان کمتر است، علاقه‌ی بیشتری به ماندن دارند. همچنین تفاوت‌های بارزی بین رشته‌های تحصیلی وجود

دارد. دانشجویان رشته‌های مربوط به علوم و فناوری (مثل مهندسی، ریاضیات و علوم طبیعی) با احتمال بیشتری می‌خواهند بمانند تا دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی، هنر یا انسانی. پاسخ‌دهندگان از کشورهای آسیایی (مثل چین، هند، ایران و سریلانکا) و اروپای شرقی (مثل اوکراین و صربستان) معمولاً تمایل بیشتری به ماندن نسبت به پاسخ‌دهندگان از آمریکای شمالی، آمریکای لاتین و آفریقا دارند. همان‌طور که انتظار می‌رود، کسانی که می‌خواهند بمانند، اطلاعات بیشتری در مورد فرصت‌های قانونی برای تمدید اقامت بعد از فارغ‌التحصیلی دارند (گروه سیاستگذاری مهاجرت اروپا و واحد تحقیقات متخصصان آلمان، ۲۰۱۲).

۴- نرخ ماندگاری دانشجویان چینی در کشورهای میزبان

تعداد زیادی از دانشجویان چینی برای تحصیل به دانشگاه‌های خارجی می‌روند و اغلب پس از فارغ‌التحصیلی برای کار در آن کشورها می‌مانند. یافته‌های گزارش «بنیاد ملی علوم آمریکا» در سال ۲۰۱۳ نشان می‌دهد که ۹ نفر از ۱۰ نفر دانشجوی چینی که در آمریکا دکتری گرفته‌اند ۵ سال پس از اتمام دوره تحصیل خود در آمریکا می‌مانند. این دانشجویان برگشتی چینی که معروف به «لاک

نمودار ۱۲- نسبت مهاجران تحصیل کرده کشورهای منتخب به کل مهاجران ساکن در حوزه OECD در سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، (با استفاده از داده‌های OECD، ۲۰۱۵a و migration data portal)

در «سیلیکون ولی» که در سال ۱۹۹۸ توسط مهاجران هندی و چینی اداره می‌شدند در مجموع ۱۷ میلیارد دلار فروش داشته و ۵۲۳۰۰ شغل ایجاد کرده‌اند.

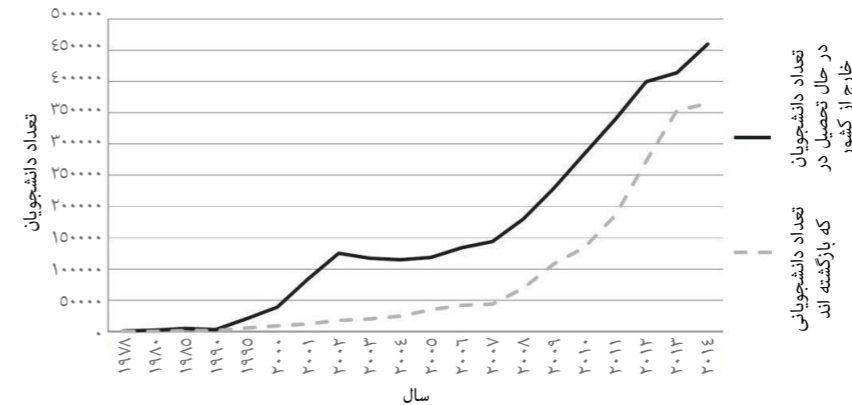
در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۰ حدود ۸/۳ میلیون نفر مهاجر با تحصیلات بالا از منطقه آسیا و اقیانوسیه در کشورهای عضو OECD حضور داشته‌اند که نسبت به سال ۲۰۰۱-۲۰۰۰ رشد ۹۰ درصدی را تجربه کرده است. علت اصلی این امر مهاجران با تحصیلات بالای هندی بوده‌اند که در یک دهه دو برابر شده است. همچنین تعداد چینی‌های دارای تحصیلات دانشگاهی در طول این دهه، ۸۶٪ و فیلیپینی‌ها ۷۴٪ رشد داشته‌اند.

همچنین کشورهای اروپایی غیر عضو OECD و آسیای میانه، آمریکای لاتین و کارائیب نیز رشد ۸۰ درصدی یا بیشتر را تجربه کرده و به ترتیب به ۳/۹ و ۳/۸ میلیون مهاجر با تحصیلات بالا رسیده‌اند. (نمودار ۱۱)

در مورد ایران آمارها حاکی از آن است که درصد مهاجران تحصیل کرده به کل مهاجران در کشورهای OECD در سال ۲۰۱۰ با افزایش قابل توجهی به ۴۷ درصد رسیده است. در نمودار ۱۲ وضعیت ایران در مقایسه با کشورهای منتخب این گزارش در دو سال ۲۰۱۰ و ۲۰۰۰ به نمایش درآمده است. ایران جایگاه اول را در بین این کشورها داراست و این درصد در سال ۲۰۱۰ حدود سه برابر کشورهای مهاجر فرست چین و هند شده است.

۱۳). نرخ بیکاری آنها بیش از ۱۰٪ بیشتر از افراد بومی در اروپای شرقی و کشورهای مثل بلژیک، فرانسه، هلند و سوئد است. مشکلی که مهاجران با تحصیلات بالا در بازار کار کشورهای میزبان دارند، اثبات اعتبار و مدارک تحصیلی خود در کشورهای میزبان است. در اتحادیه اروپا، نرخ اشتغال میان مهاجرانی که مدرک تحصیلی خود را از همین کشورها گرفته‌اند، به طور میانگین ۱۰٪ بیشتر از سایر مهاجران است.

سطح بالای تحصیلات، ورود به بازار کار در هر کجا را برای مهاجران و غیر مهاجران تسهیل می‌کند. با این حال، تحقیقات نشان می‌دهد که نرخ اشتغال مهاجران ماهر نسبت به هم‌تایان بومی‌شان کمتر بوده و در واقع شاهد یک شکاف عملکردی میان مهاجران ماهر و بومی در بازار کار کشورهای میزبان هستیم. لذا مهاجران با تحصیلات بالا باید همیشه بیش از هم‌تایان بومی‌شان برای جذب در بازار کار کشور میزبان تلاش کنند (نمودار

نمودار ۱۰- تعداد دانشجویان چینی که به خارج از کشور رفته و تعدادی که بازگشته‌اند (هائو و همکاران، ۲۰۱۴)، (هائو و همکاران، ۲۰۱۷)

جذب تحصیلکردگان مهاجر در بازار کار بین‌المللی

تحلیل‌های اقتصادی انجام شده در OECD، هم در کشورهای عضو و هم کشورهای غیرعضو، امکان بررسی اثرات مهاجرت نیروی کار متخصص و فوق متخصص بر کشورهای مبدأ و مقصد را فراهم کرده است. پژوهش‌ها به طور کلی برخی تأثیرات مثبت را در کشورهای اصلی گیرنده نشان می‌دهند. افزایش ظرفیت نوآوری، افزایش ذخیره سرمایه انسانی در دسترس و انتشار بین‌المللی دانش از تأثیرات مثبت قابل توجه هستند.

میزان مشارکت دانشمندان متولد خارج در علم بسیار برجسته بوده است. برای مثال ۳۲ درصد برندگان جایزه نوبل شیمی بین سال‌های ۱۹۸۵ و ۱۹۹۹ متولد اروپا و آسیا بوده‌اند. علاوه بر این مهاجران متخصص، منبعی برای کارآفرینی فناوری‌های پیشرفته هستند. تخمین زده می‌شود که یک چهارم شرکت‌ها

درصد داشته است، هماهنگ باشد. فرصت‌های جدید در بخش تکنولوژی در چین، در مقابل محیطی است که آن مواجه‌اند که حرکت‌های به سمت بالا در رده‌های شغلی را در کمپانی‌های تکنولوژیک برای آنها محدود می‌کند. مطالعات اخیر در پنج ابر شرکت اصلی آمریکا (گوگل، HP، اینتل، لینکدین و یاهو) نشان داده است که آسیایی‌ها و همچنین آسیایی-آمریکایی‌ها ۲۷ درصد از کارکنان را تشکیل می‌دهند اما جالب اینکه آنها تنها ۱۴ درصد از موقعیت‌های مدیریتی را در دست دارند.

بخش تکنولوژی در چین هم اکنون بزرگترین پیمان چینی‌های بازگشته است. دستمزدها در بخش تکنولوژی چین همگام با توسعه این بخش، توسعه یافته است. به طور مثال برای یک متخصص هوش مصنوعی: یک رهبر تیم در این بخش با ۳ تا ۵ سال سابقه بیش از ۲۳۷,۰۰۰ دلار در سال دستمزد دریافت می‌کند.

پشت‌های آبی» هستند به دو دلیل توسط کمپانی‌های چینی جایزه داده می‌شوند: یکی کیفیت آموزش آنها و دیگری تجربه زندگی آنها در خارج از کشور. لذا نشانه‌هایی وجود دارد که بازار کار برای دانشجویان بازگشتی چینی در حال تغییر مثبت است. هم اکنون فارغ‌التحصیلان مؤسسات خارجی که به چین بازمی‌گردند بیشتر شده‌اند.

آمار رسمی دولت چین نشان می‌دهد ۳۳۹,۷۰۰ دانشجوی چینی در سال ۲۰۱۱ به خارج رفته‌اند در حالی که ۱۸۶,۲۰۰ فارغ‌التحصیل در همان سال به چین بازگشته‌اند. بر اساس آمار دولت چین در سال ۲۰۱۶ میلادی، در حدود ۵۶۶,۵۰۰ نفر دانشجوی چینی برای تحصیل به خارج از این کشور رفته‌اند و ۴۳۲,۵۰۰ نفر به این کشور بازگشته‌اند. به عبارت دیگر سهم دانشجویان بازگشته به دانشجویان خارج شده از ۵۵ درصد در سال ۲۰۱۱ به حدود ۸۰ درصد در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است که از نظر مقدار مطلق افزایش ۱۳۲ درصدی در حجم سالانه دانشجویان بازگشتی در طول دوره ۵ ساله است (نمودار ۱۰).

جای تعجب نیست که اقتصاد روبه رشد چین یکی از عوامل تحریک‌کننده فارغ‌التحصیل برای بازگشت است. به ویژه اگر مهارت آنها با بازار داغ تکنولوژی چین که بین سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۶ رشدی در حدود ۱۰

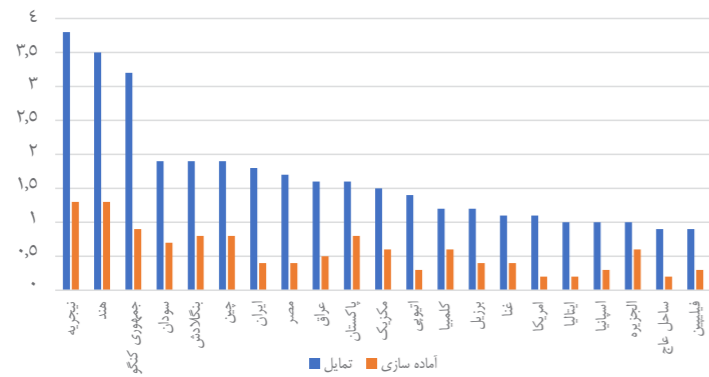
بخش دوم: جابه جایی بین المللی دانشجویان و تحصیل کردگان کشور ایران

جابه جایی بین المللی دانشجویان ایرانی

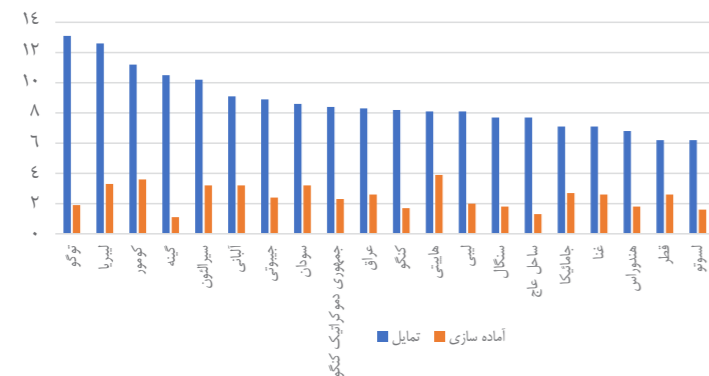
به طور کلی می توان گفت همراه با روند جهانی گسترش میل به مهاجرت های بین المللی، تمایل به مهاجرت در میان ایرانیان نیز افزایش یافته است. در پژوهشی که توسط «مؤسسه گالوپ» در سال ۲۰۱۵ در مورد «برنامه برای مهاجرت» و آماده شدن برای مهاجرت^۱ انجام شده است، ایران در رتبه بندی میان ۲۰ کشور برتر با بالاترین میزان میل به مهاجرت در میان اتباع آنها، در رتبه نهم قرار دارد. بر اساس این گزارش ۱/۸ میلیون نفر از ایرانیان ابراز علاقه و تمایل به مهاجرت داشته اند، در حالیکه از این تعداد صرفاً ۴۰۰ هزار نفر اعلام کرده اند که برای مهاجرت برنامه داشته و یا در حال آماده شدن برای مهاجرت هستند. بر اساس همین گزارش، با توجه به افزایش تمایل به مهاجرت در دنیا، کشور ایران با در نظر گرفتن شاخص تعداد افراد دارای برنامه مهاجرت نسبت به کل جمعیت

۱ . Plan for migration: "Are you planning to move permanently to another country in the next ۱۲ months, or not?" (asked only of those who would like to move to another country)

۲ . Preparation for migration: "Have you made any preparation for this move?" (asked only of those who are planning to move to another country in the next ۱۲ months)

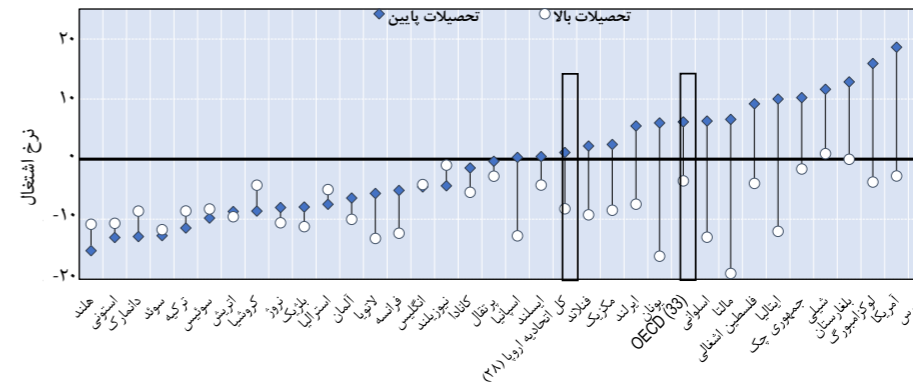

نمودار ۱۶- بیست کشور اول دارای بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل به مهاجرت برحسب میلیون نفر، (گالوپ، ۲۰۱۷)

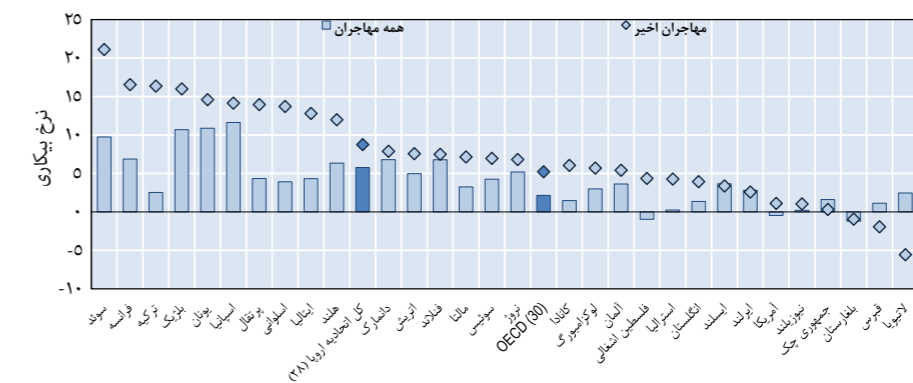

نمودار ۱۷- بیست کشور مبدأ با بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل یا در حال آمادگی برای مهاجرت (درصد از جمعیت بزرگسالان)، (گالوپ، ۲۰۱۷)

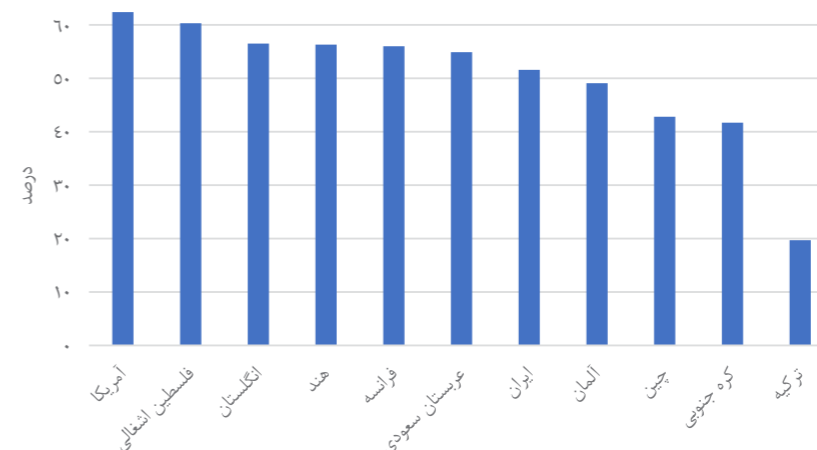
کشور در میان ۲۰ کشور اول قرار ندارد مهاجرت را دارند؛ از میان کشورهای و کشورهای آفریقایی و حوزه کارائیب خاورمیانه، عراق در بین ۲۰ کشور اول و در جایگاه ۱۰ام این فهرست قرار دارد. و بیشترین نسبت افراد دارای برنامه برای

نمودار ۱۳- شکاف عملکردی در بازار کار (نرخ اشتغال) بین مهاجران و بومیان به تفکیک سطح تحصیلی در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳، (OECD, ۲۰۱۵b)

نمودار ۱۴- نرخ بیکاری مهاجران اخیر و کل مهاجران در سالهای ۲۰۱۲-۲۰۱۳، (OECD, ۲۰۱۵b)

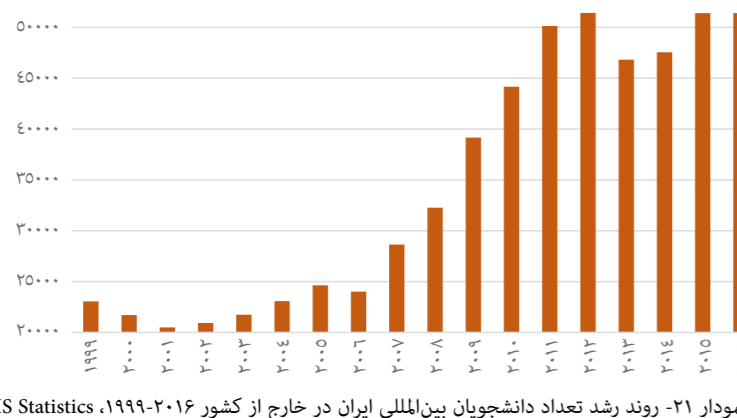
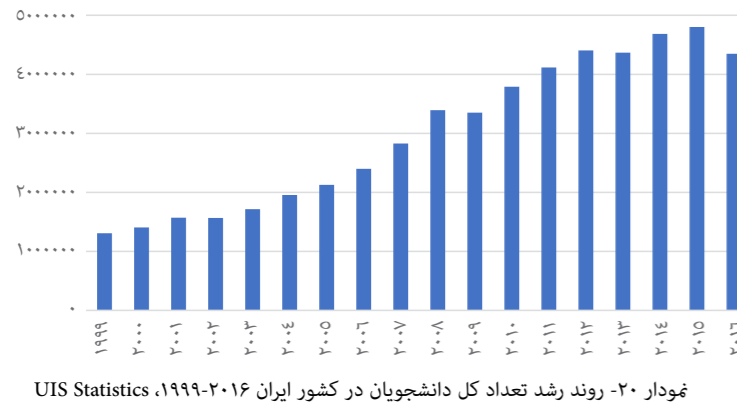
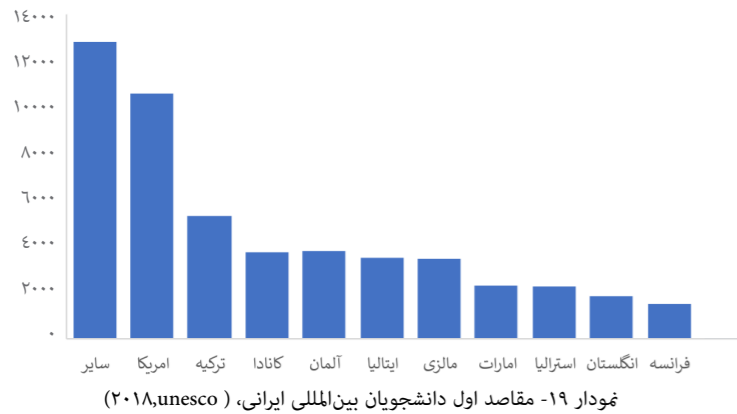

نمودار ۱۵- سهم مهاجران کشورهای منتخب در مشاغل با مهارت بالا از کل مهاجران شاغل در کشورهای حوزه OECD (۲۰۱۱-۲۰۱۰)، (OECD, ۲۰۱۵a)

مشکل جذب در بازار کار برای مهاجران ماهر که زمان زیادی از می گذرد در قیاس با مهاجران قدیمی تر که زمان بیشتری از زمان مهاجرت آنها می گذرد، به طرز محسوسی بیشتر است (نمودار ۱۴). در واقع مهاجران ماهر برای ورود به بازار کار نیازمند گذر زمان بیشتری هستند و در این مدت زمان، مخاطراتی اعم از بیکاری و یا جذب در مشاغل با کیفیت پایین و ماندگار شدن در این مشاغل سطح پایین همواره آنها را تهدید می کند.

چنانچه وضعیت بازار کار مهاجران در مشاغل سطح بالاتر بازارهای کار منطقه OECD را در نظر داشته باشیم، وضعیت اشتغال مهاجران کشور ایران در مقایسه با تعدادی از کشورهای منتخب در نمودار ۱۵ نشان داده شده است. همانگونه که در نمودار نمایش داده شده است، سهم مهاجران کشور آمریکا در مشاغل با مهارت بالا از کل مهاجران شاغل این کشور در کشورهای حوزه OECD بیش از ۶۰ درصد است که از این حیث در صدر کشورهای مورد مطالعه قرار دارد. در واقع می توان نتیجه گرفت که اکثر مهاجران آمریکایی در مشاغل سطح بالا مشغول به فعالیت هستند. سهم مهاجران ایرانی از مشاغل شاغل در منطقه OECD چیزی در حدود ۵۲٪ است که از این حیث بعد از کشورهای عربستان سعودی در میانه کشورهای منتخب مورد مطالعه ایستاده است.

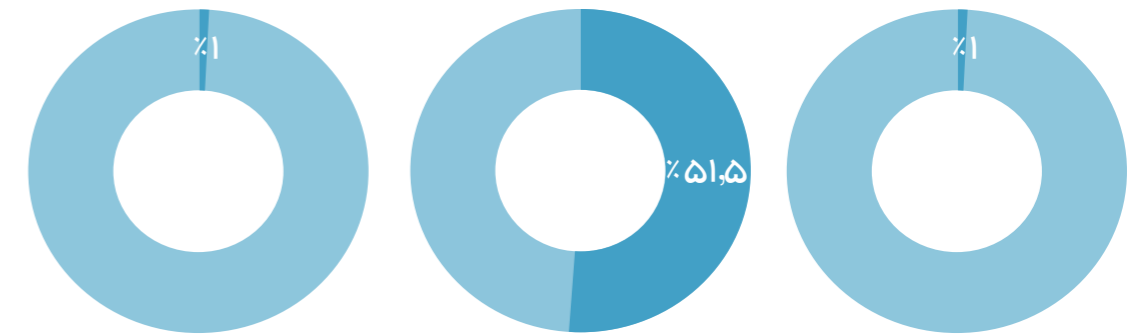

دانشجویان از کشور هستیم. تا اینکه در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد شمسی با افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها و افزایش تعداد دانشجویان در کشور (نمودار ۲۰) تعداد دانشجویانی که برای ادامه تحصیل به خارج از کشور رفته‌اند نیز افزایش یافته است (نمودار ۲۱). همانگونه که در نمودار ۲۱ نمایش داده شده است، روند رشد تعداد دانشجویان ایرانی در خارج از کشور از سال ۲۰۰۷ میلادی سرعت و شدت بیشتری در مقایسه با سال‌های پیش داشته است. اما با این حال آمار نشان می‌دهد که روند رشد دانشجویان ایرانی خارج از کشور در قیاس با رشد تعداد کل دانشجویان در کشور بسیار پایین‌تر بوده است. در واقع تعداد کل دانشجویان در ایران از سال ۱۹۹۹ میلادی (۱۳۷۸ شمسی) تا سال ۲۰۱۵ (۱۳۹۴ شمسی) بیش از سه برابر شده است این درحالی است که تعداد دانشجویان خروجی از کشور در این بازه زمانی تقریباً دو برابر شده است.

مقاصد اصلی دانشجویان ایرانی

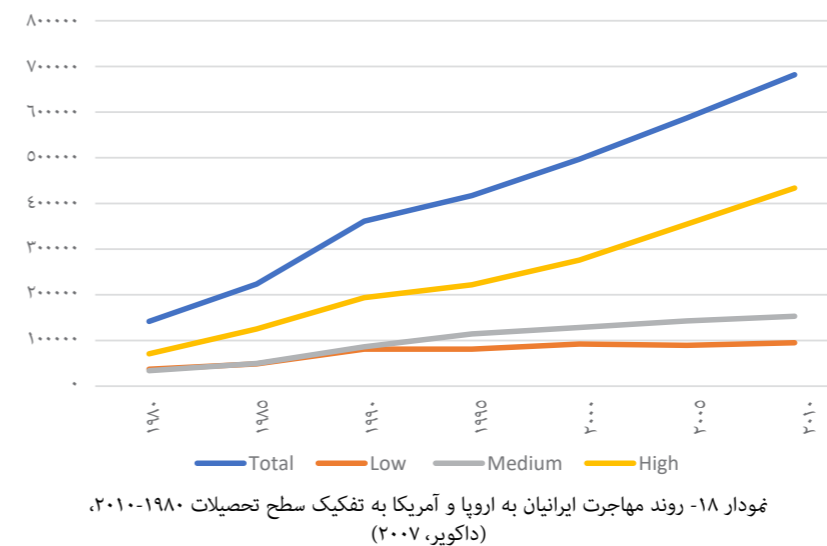
۵۱،۰۸۲ دانشجوی بین‌المللی ایرانی بنا بر آمار یونسکو به ترتیب در کشورهای آمریکا، ترکیه، کانادا، آلمان، ایتالیا، مالزی، امارات، استرالیا و انگلستان و سایر کشورها ثبت نام کرده‌اند. نمودار ۱۹ تعداد دانشجویان ایرانی را در مقاصد اول آن‌ها در سال ۲۰۱۶ نشان می‌دهد.

۱/۲ میلیون نفر از ۸۰/۳ میلیون جمعیت ایران معادل ۱ درصد جمعیت کشور مهاجرت کرده‌اند.

۴۷۱،۲۱۳ نفر از مهاجران ایرانی به OECD معادل ۵۱/۵ درصد از جمعیت مهاجران ایران به OECD با تحصیلات بالا هستند.

۵۱،۴۰۰ نفر از دانشجویان ایرانی معادل ۱ درصد از جمعیت دانشجویی ایران در خارج از کشور تحصیل می‌کنند.

روند خروج دانشجویان از ایران

در سال‌های دهه ۵۰ و ۶۰ شمسی، ایران بیشترین خروجی دانشجویان خود را داشته است؛ که علت آن را می‌توان به برخی تحولات سیاسی آن دوره اعم از وقوع انقلاب اسلامی و وقایع پس از آن، مانند تعطیلی دانشگاه‌ها به دلیل انقلاب فرهنگی و بروز جنگ تحمیلی در آن سال‌ها نسبت داد.

اما پس از این دوره، در طی دهه هفتاد شمسی، شاهد کاهش خروج

در حال توسعه ۷/۳ درصد گزارش شده است. این درحالی است که بر اساس داده‌های OECD نرخ مهاجرت تحصیل‌کردگان ایران در سال ۲۰۰۰، ۶/۵ درصد و در سال ۲۰۱۰، ۴/۴ درصد بوده است با این داده‌ها به نظر می‌رسد نرخ مهاجرت تحصیل‌کردگان از کشور پایین‌تر از میانگین کشورهای در حال توسعه است.

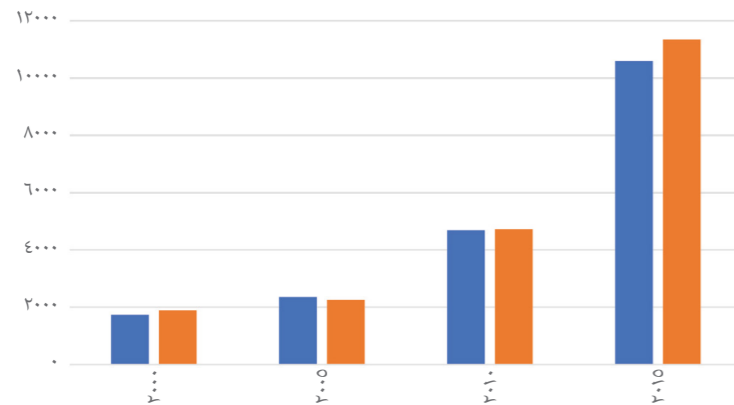
بر اساس داده‌های پژوهش دیگری که توسط «مؤسسه تحقیقات اشتغال» توسط «عبدالسلام مرفوک» در مورد سطح تحصیلات مهاجران کشورهای مختلف انجام شده، مهاجران ایرانی بیشتر از دسته‌ی با تحصیلات بالا هستند. نمودار ۱۸ روند تعداد مهاجران ایرانی را به تفکیک سطح تحصیلات از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۰ نشان می‌دهد.

همچنین بر اساس اطلاعات «بانک اطلاعاتی مهاجرت سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه» (DIOC)، پنجاه درصد مهاجران ایرانی به کشورهای حوزه OECD با تحصیلات بالا هستند، به این ترتیب ایران از نظر رتبه نسبت مهاجران تحصیل‌کرده به کل مهاجران در رتبه چهارم قرار دارد.

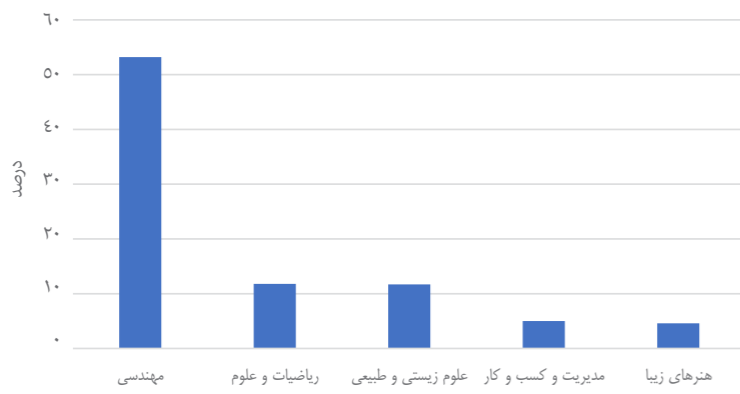
در مطالعه‌ای که «دوکوییر و همکارانش» در سال ۲۰۰۷ انجام داده‌اند، نرخ مهاجرت نخبگان در کل دنیا ۵/۳ درصد در سال ۲۰۰۰ میلادی اندازه‌گیری شده است، در همین گزارش این نرخ برای کشورهای

۱ در این تحقیق نرخ مهاجرت نخبگان (Brain Drain Rate) نرخ تحصیل‌کردگان مهاجر به کل تحصیل‌کردگان تعریف شده است.

نمودار ۲۵- مقایسه آمار پنج سالانه دانشجویان ایرانی در آمریکا از دو منبع یونسکو و اوپن دورز

نمودار ۲۶- زمینه های تحصیلی دانشجویان ایرانی در آمریکا ۲۰۱۶/۱۷ (institute of international education, ۲۰۱۷)

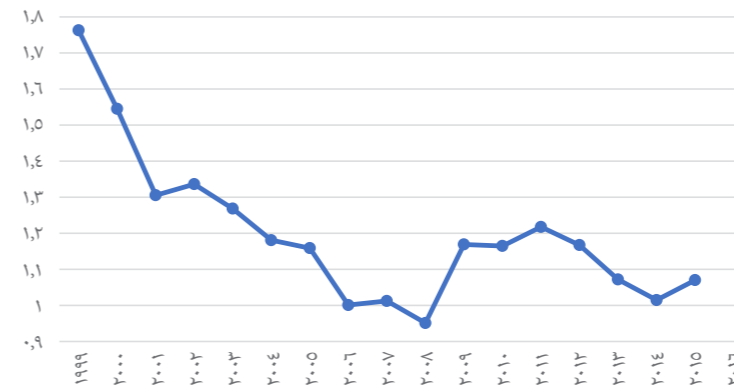
سال	کارشناسی	کارشناسی ارشد	کل
۲۰۰۱/۲۰۰۰	۷۱۱	۱۰۲۳	۱۸۴۴
۲۰۰۸/۲۰۰۷	۵۶۱	۲۱۸۹	۳۰۶۰
۲۰۰۹/۲۰۰۸	۵۷۲	۲۶۳۹	۳۲۱۱
۲۰۱۰/۲۰۰۹	۵۴۲	۳۷۷۳	۴۳۱۵
۲۰۱۱/۲۰۱۰	۴۲۹	۴۶۹۶	۵۱۲۵
۲۰۱۲/۲۰۱۱	۴۵۶	۵۷۴۷	۶۲۰۳
۲۰۱۳/۲۰۱۲	۵۴۹	۷۱۵۷	۷۷۰۶
۲۰۱۴/۲۰۱۳	۶۲۲	۸۲۵۴	۸۸۷۶
۲۰۱۵/۲۰۱۴	۷۵۷	۸۹۵۳	۹۷۱۰
۲۰۱۶/۲۰۱۵	۸۴۲	۹۵۳۴	۱۰۳۷۶

جدول ۲- دانشجویان ایرانی در آمریکا به تفکیک سطح تحصیلی

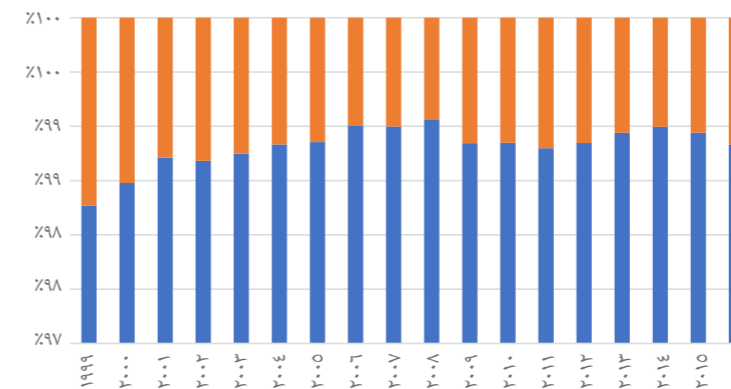
نیز نشان داده شده، آمار تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا در دو پایگاه IIE و UIS Statistics اندک تفاوتی دارد؛ این تفاوت ناشی از نحوه محاسبه دانشجویان بین‌المللی در این دو منبع است. IIE آمار مربوطه را مستقیماً از دانشگاه‌های آمریکا و با احتساب دانشجویان بین‌المللی (دارای ویزای F) و همین‌طور محققان و افرادی که برای گذراندن سایر دوره‌های آموزشی (دارای ویزای J) به این کشور می‌آیند، ارائه می‌دهد و یونسکو تنها به ارائه آمار دانشجویان بین‌المللی بسنده می‌کند.

نمودار ۲۶ درصد دانشجویان ایرانی در رشته‌های مختلف تحصیلی در آمریکا را نشان می‌دهد. از حدود ۱۲ هزار دانشجوی ایرانی در سال تحصیلی ۲۰۱۶-۱۷، ۵۲ درصد به تحصیل علوم مهندسی مشغول بوده‌اند.

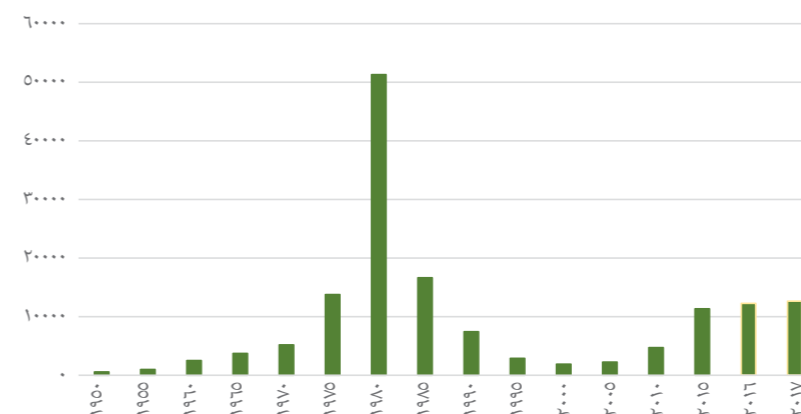
جدول ۲ ترکیب سطح تحصیلی دانشجویان ایرانی در آمریکا را نشان می‌دهد، بیشترین تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا در سال ۱۹۷۹-۸۰ در این کشور حضور داشته‌اند که در سال ۲۰۰۹-۲۰۱۰ به کمترین تعداد یعنی ۴۷۳۱ نفر رسیده‌اند. این تعداد به تدریج افزایش یافته و در سال ۲۰۱۶-۲۰۱۵ به ۱۲۲۶۹ نفر رسیده است، همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود دانشجویان ایرانی در آمریکا اغلب در سطح کارشناسی ارشد تحصیل می‌کنند.

نمودار ۲۲- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۵، UIS Statistics

نمودار ۲۳- سهم دانشجویان خارج از کشور از کل دانشجویان ایرانی (داخل و خارج) ۱۹۹۹-۲۰۱۶، UIS Statistics

نمودار ۲۴- تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا، (Open doors, ۲۰۱۷)

همان‌طور که در نمودار ۲۳ مشاهده می‌شود، تعداد دانشجویان خروجی از ایران همواره کمتر از ۲ درصد از تعداد کل دانشجویان ایرانی در طول بیست سال گذشته بوده است. نمودار ۲۲ روند این نسبت را در همین دوره زمانی نشان می‌دهد. به‌طور کلی با توسعه آموزش عالی کشور نسبت دانشجویان خروجی به کل دانشجویان نزولی بوده است.

دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در آمریکا

کشور آمریکا همواره یکی از مهمترین مقاصد دانشجویان ایرانی برای تحصیل بوده است. تقریباً ۲۵ درصد از دانشجویان خروجی از ایران در سال ۲۰۱۵ میلادی، کشور آمریکا را به عنوان مقصد خود برای ادامه تحصیل انتخاب کرده‌اند. همان‌طور که نمودار ۲۴ نشان می‌دهد از دهه پنجاه میلادی، روند صعودی خروج دانشجویان ایرانی به مقصد کشور آمریکا ادامه داشته است تا یک سال بعد از وقوع انقلاب اسلامی ایران (سال ۱۹۸۰ میلادی) که بیشترین موج خروج دانشجویان برای تحصیل در آمریکا وجود داشته است. این روند تا سال ۲۰۰۰ میلادی، سیر نزولی (کاهشی) داشته است. ولی از سال ۲۰۰۰ میلادی، مجدداً این روند سیر صعودی داشته است تا در سال ۲۰۱۷ تعداد دانشجویان به ۱۲،۶۰۰ نفر رسیده است (Open doors, ۲۰۱۷). اما همان‌طور که در نمودار ۲۵

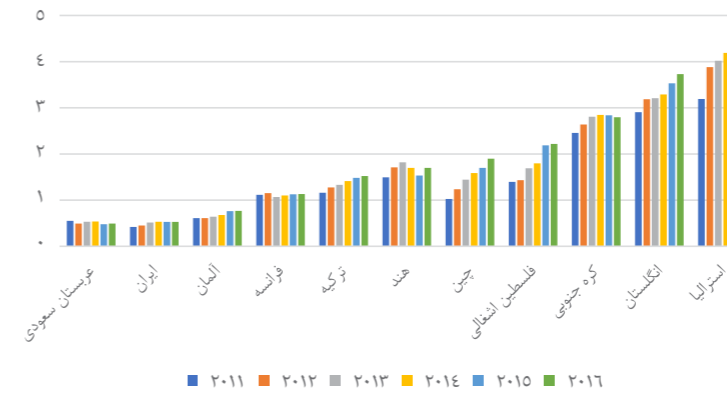

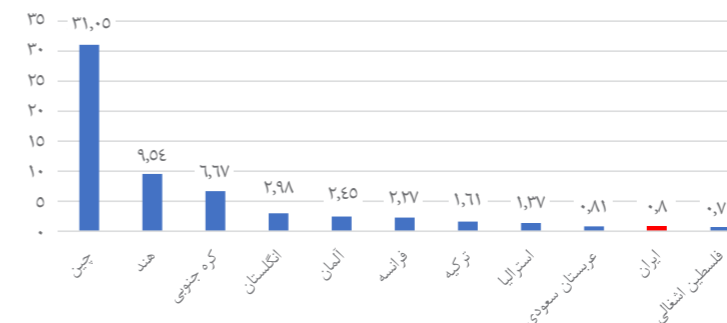
سهم دانشجویان ایرانی در دانشگاه‌های برتر آمریکا

در نمودار ۲۷، درصد دانشجویانی ایرانی که در میان ۱۰ دانشگاه از ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۱ میلادی از QS ثبت نام کرده‌اند نسبت به تعداد کل دانشجویان ایرانی که طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۶ میلادی از کشور خارج شده‌اند، در مقایسه با سهم دانشجویان سایر دیگر کشورها در دانشگاه‌های برتر نشان داده شده است. به بیانی دیگر در این نمودار سهم دانشجویان سایر متعلق به کشورهای دانشجویان نسبت به کل تعداد دانشجویان خروجی آن کشورها رسم شده است.

همانطور که نمودار ۲۷ نشان می‌دهد، سهم دانشجویان استرالیایی که دانشگاه‌های برتر دنیا را برای تحصیل انتخاب کرده‌اند نسبت به تعداد کل دانشجویان خارج از این کشور، نزدیک به ۵ درصد می‌باشد که نسبت به دیگر کشورها جایگاه بالاتری را کسب کرده‌اند. بعد از آن، کشور انگلستان قرار دارد. با توجه به اینکه غالب دانشگاه‌های برتر دنیا در کشور آمریکا قرار دارند، زبان انگلیسی می‌تواند یکی از عوامل تعیین کننده در صدر قرار داشتن کشورهای استرالیا و انگلستان به شمار آید. در این میان، کمتر از یک درصد کل دانشجویان خروجی از ایران به این ۱۰ دانشگاه برتر راه پیدا کرده‌اند، این در حالی است که ترکیه

نمودار ۲۷- نسبت تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های برتر دنیا به تعداد کل دانشجویان خروجی کشورهای منتخب ۲۰۱۱-۲۰۱۶، بر اساس رتبه‌بندی QS (www.collegefactual.com)

نمودار ۲۸- سهم دانشجویان کشورهای منتخب از دانشجویان بین‌المللی ۱۰ دانشگاه برتر منتخب

با تعداد کل دانشجویان خروجی کمتر، درصد بالاتری از دانشجویان در دانشگاه‌های برتر را داشته است. کشور عربستان سعودی با تعداد دانشجویان خروجی بیشتر درصد کمتری دانشجویان برتر دنیا را در سال ۲۰۱۶ میلادی داشته است.

اما چنانچه سهم دانشجویان سایر متعلق به کشورهای منتخب را از تعداد کل دانشجویان بین‌المللی شاغل به

تحصیل در دانشگاه‌های برتر دنیا در نظر بگیریم، کشور چین بیشترین سهم را (با فاصله بسیار زیاد از سایر کشورها) در اختیار دارد و در میان کشورهای مورد بررسی ایران بالاتر از فلسطین اشغالی پایین‌ترین سهم را از تعداد کل دانشجویان بین‌المللی دانشگاه‌های برتر دنیا را در اختیار دارد.

سهم دانشجویان ایرانی از رشته‌های علوم و مهندسی در آمریکا

بخش مهمی از دانشجویان ایرانی در آمریکا را دانشجویان رشته‌های علوم و مهندسی تشکیل می‌دهند، بر اساس آمار «هیئت علم و فناوری آمریکا» از دارندگان ویزای موقت تحصیلی در آمریکا، ۱/۵ درصد از دریافت‌کنندگان مدرک دکتری در رشته‌های علوم و مهندسی طی سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۱۵ میلادی از ایران بوده‌اند، و ایران جزء ۱۰ کشور اول دریافت‌کنندگان مدرک دکتری است (جدول ۳).

همانگونه که در جدول ۳ نمایش داده شده است، دانشجویان ایرانی بیشترین تعداد دکتری‌ها در زمینه علوم و مهندسی در آمریکا را از میان کشورهای منطقه‌ی خاورمیانه داشته‌اند و بعد از آن به ترتیب بحرین و عربستان سعودی قرار گرفته‌اند. نسبت اعظم دریافت‌کنندگان مدرک دکتری ایرانی (۶۸٪) مدرک خود را در یکی از رشته‌های مهندسی گرفته‌اند. این درصد برای دانشجویان بحرینی و عربستانی به ترتیب ۲۷ و ۲۷ درصد بوده است. اما عربستانی‌ها در علوم اجتماعی یا سایر رشته‌های غیر از علوم و مهندسی سهم بیشتری در مقایسه با بحرینی‌ها و ایرانی‌ها داشته‌اند (جدول ۴).

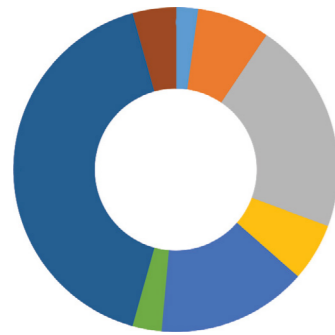
رتبه	کشور	تعداد	درصد
۱	چین	۶۳,۵۷۶	۲۸/۸
۲	هند	۳۰,۲۵۱	۱۳/۷
۳	کره جنوبی	۲۰,۶۲۶	۹/۳
۴	تایوان	۱۳,۰۰۱	۵/۹
۵	ترکیه	۶,۶۱۰	۳
۶	کانادا	۶,۳۵۰	۲/۹
۷	تایلند	۴,۵۶۴	۲/۱
۸	مکزیک	۳,۵۰۲	۱/۶
۹	ژاپن	۳,۴۷۳	۱/۶
۱۰	ایران	۳,۳۰۶	۱/۵
-	مجموع ۱۰ کشور اول	۱۱۵,۲۵۹	۷۰/۴
-	سایر	۶۵,۴۲۵	۲۹/۶
-	همه‌ی دریافت‌کنندگان (دارای ویزای موقت)	۲۲۰,۶۸۴	۱۰۰

جدول ۳- دریافت‌کنندگان دکتری علوم و مهندسی در آمریکا (دارندگان ویزای موقت) (۲۰۱۷, NSF), ۱۹۹۵-۲۰۱۵

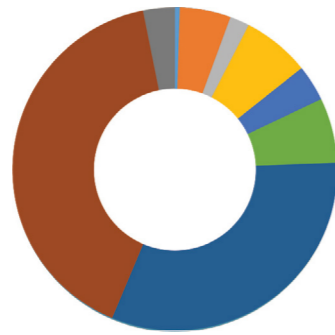
رشته	خاور میانه			
	ایران	بحرین	عربستان	همه کشورها
همه رشته‌ها	۳,۴۳۴	۱,۸۷۲	۱,۸۰۰	۱۱,۴۴۴
S&E	۳,۳۰۶	۱,۶۳۴	۱,۳۰۲	۹,۳۸۸
مهندسی	۲,۳۴۷	۶۹۳	۴۸۷	۴,۴۸۶
علوم	۹۵۹	۹۳۱	۸۱۵	۴,۹۰۲
علوم کشاورزی	۴۲	۷۸	۵۹	۲۸۵
علوم بیولوژیکی	۱۷۷	۱۷۰	۱۱۴	۹۱۶
علوم کامپیوتر	۱۸۶	۱۱۸	۱۲۰	۶۳۵
علوم زمین، اتمسفر و اقیانوس	۲۶	۱۱	۴۲	۱۴۳
ریاضیات	۱۱۹	۹۰	۴۱	۴۰۳
علوم پزشکی و سایر رشته‌های سلامت	۴۰	۱۷۵	۱۴۶	۵۲۲
علوم فیزیکی	۲۵۶	۱۶۸	۷۰	۸۲۰
روانشناسی	۱۵	۷	۱۲	۱۹۱
علوم اجتماعی	۹۸	۱۱۴	۲۱۱	۹۸۷
non-S&E	۱۲۸	۲۴۸	۴۹۸	۲,۰۵۶

جدول ۴- دریافت‌کنندگان مدرک دکتری علوم و فناوری از خاورمیانه در آمریکا (با ویزای موقت) برحسب رشته و کشور (۱۹۹۵-۲۰۱۵), (۲۰۱۷, NSF)

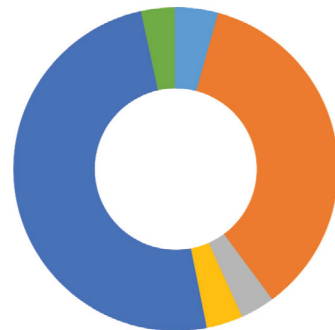

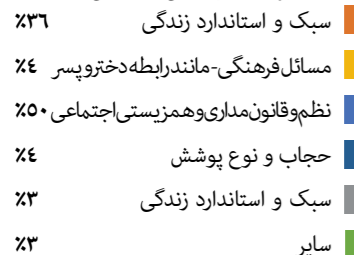
عوامل اجتماعی / سیاسی

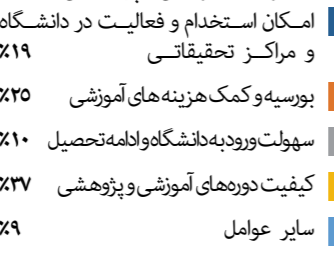
عوامل شخصی / خانوادگی

عوامل فرهنگی / رفاهی

عوامل آموزشی / پژوهشی

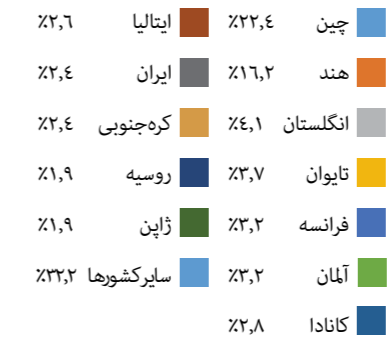
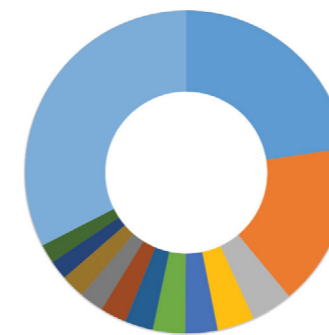
نمودار ۳۱- عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی

(طرح پژوهشی «شناسایی عوامل خروج و بازگشت ایرانیان تحصیل کرده از/به ایران»، ۱۳۹۶)

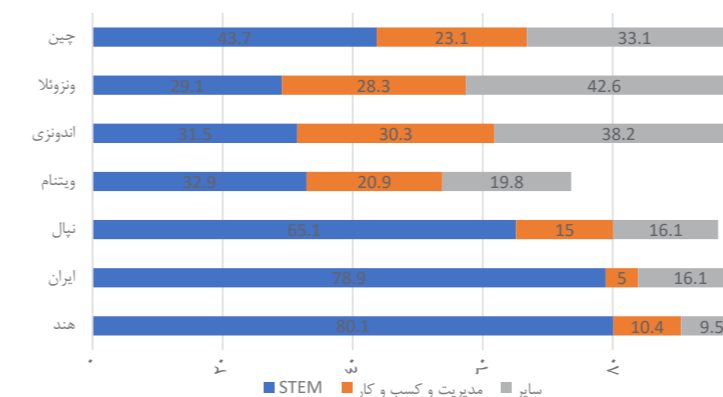
۴- عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی

در مطالعه پیمایشی که در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۶ در میان بیش از ۴۱۰ نفر از دانشجویان و تحصیلکردگان ایرانی خارج از کشور توسط «پژوهشکده سیاستگذاری علم و فناوری و صنعت دانشگاه شریف» و «مؤسسه مطالعات جمعیتی» انجام شده است، اهمیت عوامل مختلف آموزشی/پژوهشی، کاری/اشتغال، سیاسی/اجتماعی، فرهنگی/رفاهی، مؤثر بر خروج از کشور و بازگشت آنها به داخل کشور مورد بررسی قرار گرفته است. نمودارهایی که در ادامه می آیند، میزان الویت و اهمیت هر دسته از عوامل مؤثر را نشان می دهد. بر اساس این مطالعه، از میان عوامل آموزشی پژوهشی: کیفیت دوره های آموزشی و پژوهشی، از میان عوامل شخصی - خانوادگی: میل به داشتن مدرک تحصیلی و سابقه کاری خارج از کشور، از میان عوامل فرهنگی اجتماعی: نظم و قانونمداری و همزیستی اجتماعی و از میان عوامل اجتماعی سیاسی: امنیت و آرامش اجتماعی مهمترین عوامل مؤثر بر مهاجرت دانشجویان و تحصیلکردگان ایرانی بوده اند.

در پژوهش دیگری که توسط «مرکز مطالعات راهبردی وزارت ورزش و جوانان» انجام شده است در پاسخ به سؤال «علت مهاجرت برخی از جوانان را چه می دانید»، پاسخ دهندگان دستیابی به رفاه و امنیت و آینده برتر را بیشترین علت مهاجرت جوانان دانسته اند. پس از آن به ترتیب ۲۲/۴ درصد آزادی، ۱۴/۱ درصد اشتغال، ۱۱ درصد تحصیل و ۷/۲ درصد فرهنگ برتر را علت علاقمندی برخی از جوانان به مهاجرت دانسته اند.

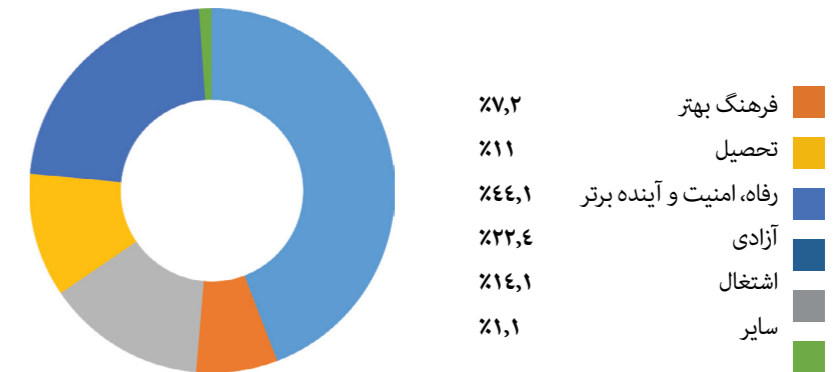
نمودار ۲۹- کشورهای مبدأ فارغ التحصیلان مقطع دکتری در زمینه علوم و مهندسی از آمریکا در سال ۲۰۱۵، (NSF، ۲۰۱۷)

نمودار ۳۰- توزیع دانشجویان کشورهای مختلف در رشته های تحصیلی، (NSF، ۲۰۱۷)

نمودار ۳۰ نشان می دهد حدود سه چهارم دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در کشور آمریکا در رشته های علوم و مهندسی ثبت نام می کنند. نیمی از دانشجویان ایرانی در دوره های آنلاین مهندسی ثبت نام می کنند و بعد از آمریکا، هند و چین، ایرانیان در رتبه چهارم آزمون دهندگان GRE در دنیا محسوب می شوند. هرچند ممکن است روابط متلاطم میان دولت های کشور ایران و آمریکا منجر به کاهش تعداد دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در آمریکا شود، با این حال بازار کار محدود برای دانشجویان مهندسی در ایران باعث می شود در صورتی که نگرانی های مالی آنها توسط مؤسسات آمریکایی برطرف شود، انتخاب آمریکا برای تحصیل توسط دانشجویان ایرانی ادامه پیدا کند.

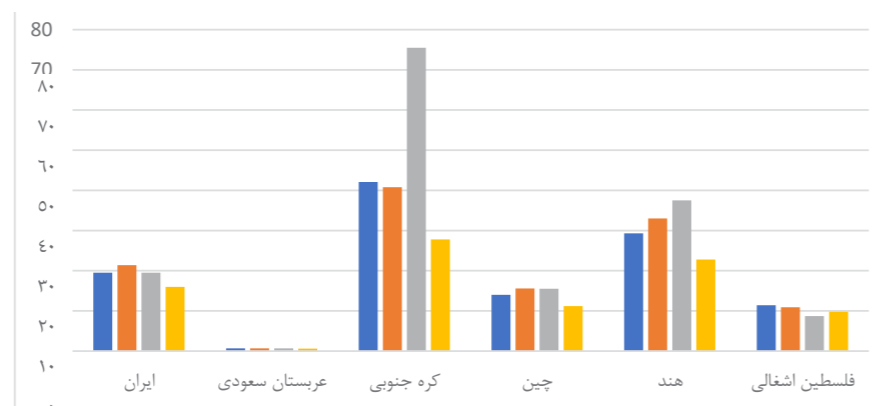
نمودار ۳۲- علت علاقمندی برخی جوانان به مهاجرت از دید پرسش‌شوندگان داخلی، (پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان ایرانی، ۱۳۹۲)

کشور	Mixed, k=4+		H=4, k=1		H=3, k=2		H=2, k=3	
	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	متوسط نرخ ماندگاری تعداد افراد ماندگار (درصد)	
ایران	۱۰۱۶	۱۶	۱۲۲۸	۱۹/۵	۱۳۲۴	۲۱/۴	۱۲۳۹	۱۹/۵
عربستان سعودی	۶۰	۰/۶	۷۰	۰/۷	۷۸	۰/۷	۷۰	۰/۷
کره جنوبی	۱۴	۲۷/۸	۳۷	۷۵/۵	۲۲	۴۰/۸	۱۷	۴۲/۱
چین	۸۳۸۱	۱۱/۲	۱۰۰۷۲	۱۵/۵	۱۰۶۳۸	۱۵/۶	۱۰۰۳۷	۱۴
هند	۱۰۴۵۰	۲۲/۸	۱۲۹۵۵	۳۷/۵	۱۴۲۲۴	۳۳	۱۳۷۸۶	۲۹/۳
فلسطین اشغالی	۱۸۸	۹/۸	۱۹۸	۸/۷	۲۳۴	۱۰/۹	۲۲۶	۱۱/۴

H: possible enrolment spell

K: maximum number of yearly stay rates included in the construction of the respective average stay rate

جدول ۵ - نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (روش ۱B پیوست «۷»)، ۲۰۱۰-۲۰۲۰

نمودار ۳۳- نرخ ماندگاری دانشجویان در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (روش ۱B پیوست «۷»)، ۲۰۱۰-۲۰۱۲، (ویسر، ۲۰۱۵)

می‌شود نرخ ماندگاری مهاجران تحصیل‌کرده ایرانی در اتحادیه اروپا در حدود ۱۵ درصد است که از متوسط نرخ ماندگاری مهاجران کشورهای درحال توسعه پایین‌تر است.

با همین روش نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا برای برخی کشورهای منتخب جهان سوم از جمله ایران، از ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ در نمودار ۳۳ نشان داده شده است، همانطور که مشاهده

نرخ ماندگاری تجمعی تمام کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا بین ۱۶/۴٪ تا ۲۹/۱٪ قرار دارد. این نرخ‌ها بین دانشجویان ورودی از کشورهای عضو OECD بسیار کمتر و برای دانشجویان ورودی از کشورهای کمتر توسعه‌یافته یا کشورهای با عدم ثبات سیاسی، بسیار بیشتر است.

نرخ ماندگاری دانشجویان ایران و کشورهای منتخب در کشورهای عضو اتحادیه اروپا

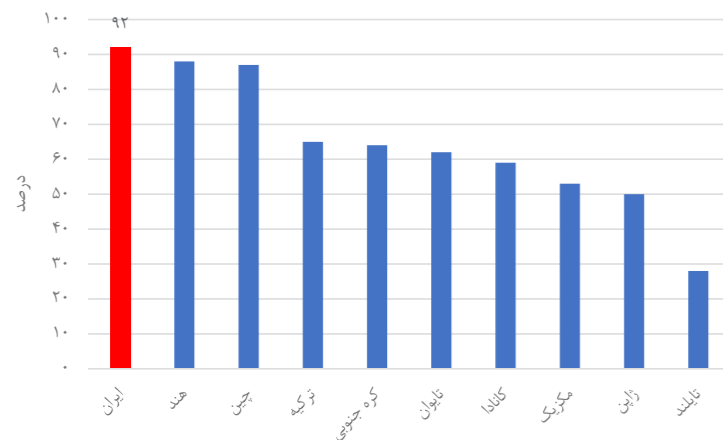
نرخ ماندگاری برای ایران و سایر کشورهای منتخب در کشورهای عضو اتحادیه اروپا بر مبنای داده‌های مربوط به مجوز اقامت طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ در جدول ۵ نشان داده شده است.

نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی ایران

نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی در اتحادیه اروپا

ملاحظات متعددی در رابطه با محاسبه نرخ ماندگاری وجود دارد. شناسایی دقیق دانشجویان بین‌المللی در سطح بین‌کشوری، اولین چالش است. دومین مسئله این است که معمولاً ردیابی فارغ‌التحصیلان منفرد مشکل است؛ اگر این افراد از دانشگاه‌ها فارغ‌التحصیل شوند، می‌توانند به راحتی از رادار اداری خارج شده و در موارد بسیاری ردیابی آنها ناممکن است. به این ترتیب محاسبه متقن نرخ ماندگاری میسر نیست. علاوه بر اینها، رفتار ماندگاری پدیده‌ای پویاست: با وجود اینکه برخی دانشجویان بین‌المللی تصمیم می‌گیرند بلافاصله بعد از فارغ‌التحصیلی در کشور میزبان بمانند، ممکن است به مرور زمان نظر خود را تغییر دهند (شاید به علت بدتر شدن شرایط اقتصادی در کشور میزبان) و به کشور خود یا کشور ثالثی بروند. برخی دیگر ممکن است از زمان ثبت نام در دانشگاه تصمیم به تحصیل و سپس کسب تجربه کاری در کشور میزبان و بعد بازگشت به کشور خود گرفته باشند. با گذشت زمان از فارغ‌التحصیلی، نرخ ماندگاری رو به افول می‌رود. بنابراین بازه زمانی محاسبه نرخ ماندگاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با این وجود برای درک تصویری کلی از وضعیت نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا و آمریکا، داده‌های این بخش قابل تأمل است.

نمودار ۳۵- نرخ ماندگاری دارندگان ویزای موقت دریافت‌کننده مدرک دکتری از ۱۰ کشور مبدأ اول (۲۰۱۵-۲۰۱۷، NSF)

بعد از فارغ‌التحصیلی در آمریکا همانند سایر کشورهای OECD چه در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۰ و چه در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۰ نشان می‌دهد که تحصیل‌کردگان از نرخ اشتغال به مراتب بهتری برخوردارند. البته با وجودی که نرخ اشتغال در طی یک دهه افزایش ۰/۷ درصدی داشته است، نرخ اشتغال افراد تحصیل‌کرده ۳ درصد کاهش پیدا کرده است.

مقایسه نرخ اشتغال کلی و نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلی در آمریکا همانند سایر کشورهای OECD چه در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۰ و چه در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۰ نشان می‌دهد که تحصیل‌کردگان از نرخ اشتغال به مراتب بهتری برخوردارند. البته با وجودی که نرخ اشتغال در طی یک دهه افزایش ۰/۷ درصدی داشته است، نرخ اشتغال افراد تحصیل‌کرده ۳ درصد کاهش پیدا کرده است.

بازار کار

مقایسه نرخ اشتغال کلی و نرخ اشتغال

نمودار ۳۵- نرخ ماندگاری دارندگان ویزای موقت دریافت‌کننده مدرک دکتری از ۱۰ کشور مبدأ اول (۲۰۱۵-۲۰۱۷، NSF)

۱. تعریف نرخ ماندگاری در این گزارش: دریافت‌کنندگان مدرک دکتری با ویزای موقت که گفته‌اند می‌خواهند بعد از فارغ‌التحصیلی در آمریکا همانند نسبت به کل دکتری‌های با ویزای موقت که گفته‌اند می‌خواهند بعد از فارغ‌التحصیلی کجا اقامت کنند.

هستند که در صورت برگشت به کشور باید خدمت وظیفه را انجام دهند). از ۳۰ درصد باقیمانده‌ای که خدمت خود را گذرانده‌اند، ۱۲ درصد در ارتش، ۵ درصد در ناچا، ۵ درصد در سپاه، ۲ درصد در وزارت دفاع و ۶ درصد در سایر نهادهای متفرقه خدمت کرده‌اند.

• **نرخ ماندگاری:** طبق گزارش «بنیاد ملی علوم آمریکا» (نهاد دولتی آمریکایی که پیمایش سالانه‌ای روی دارندگان مدرک دکتری در رشته‌های علوم و مهندسی انجام می‌دهد)، در پیمایش‌هایی که از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۱ انجام شده، به طور متوسط ۸۹ درصد دانشجویان ایرانی تمایل به ماندن در آمریکا بعد از فارغ‌التحصیلی داشته‌اند (با دریافت مجوز اشتغال). این درصد که در اقتصاد نیروی کار و تحصیل به عنوان «نرخ ماندگاری» شناخته می‌شود بیشتر از سایر کشورهای دانشجویفرست به آمریکاست. اما از این میان به طور متوسط تنها ۵۵ درصد گفته‌اند که برنامه‌های مشخصی دارند (مثل پیشنهاد شغلی) که به آنها اجازه اقامت می‌دهد.

گزارش بنیاد ملی علوم آمریکا در سال ۲۰۱۵ نیز حاکی از ادامه همین روند بوده است: در میان کشورهای مبدأ از ۱۰ کشور اول ارسال‌کننده دانشجویان دکتری با ویزاهای موقت، تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای در درصد افرادی که قصد ماندن در آمریکا را داشته‌اند مشاهده می‌شود. تقریباً ۹ نفر از هر ۱۰ نفر در مقطع دکتری از ایران (۹۲٪)، هند (۸٪) و چین (۸٪) قصد داشته‌اند

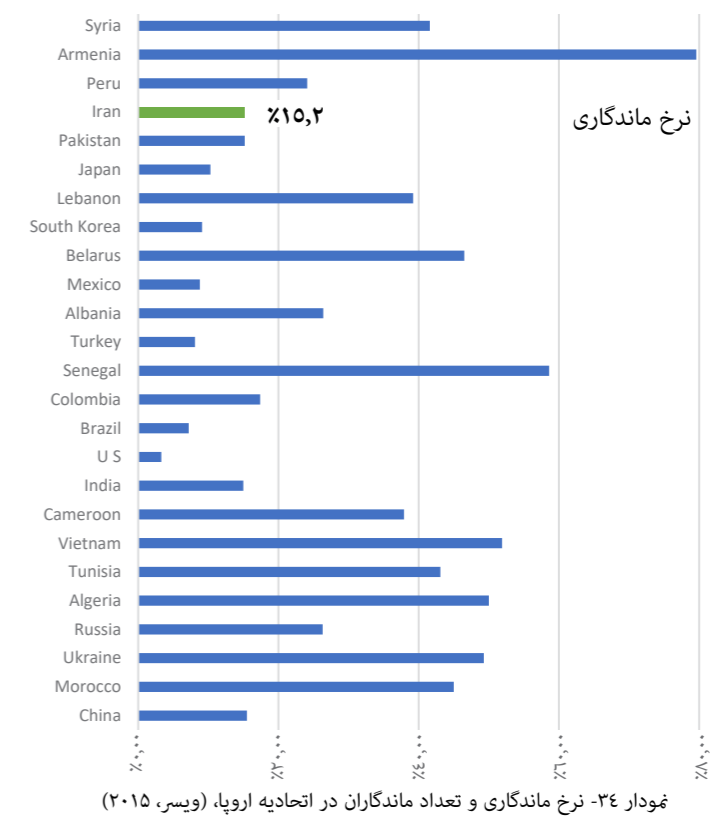
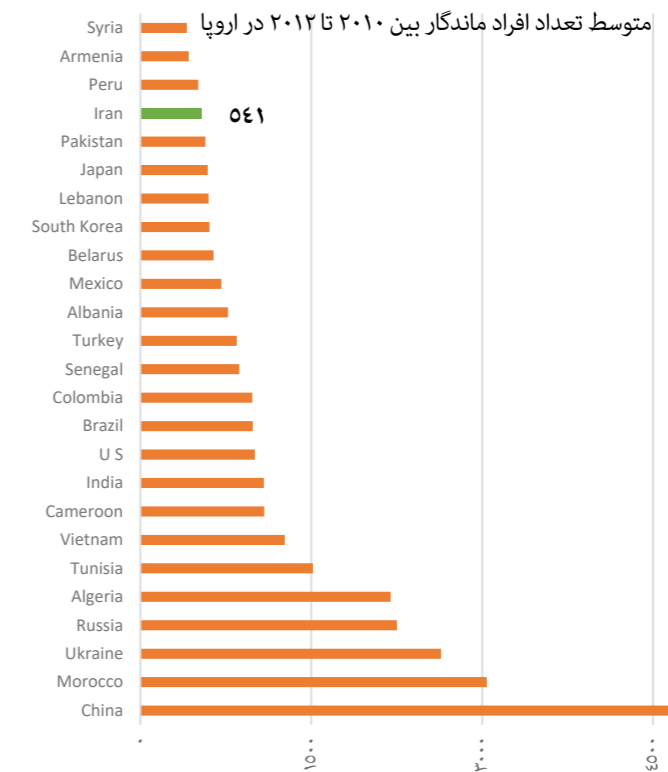
وضعیت و نرخ ماندگاری ایرانیان در آمریکا

در تحقیقی که «مؤسسه سیاست‌گذاری خاور نزدیک» در واشنگتن در سال ۲۰۱۴ بر روی دانشجویان ایرانی در آمریکا انجام داده، نتایج زیر در خصوص وضعیت ماندگاری ایرانیان در آمریکا قابل توجه است:

• **سطح تحصیلات:** ۸۲ درصد از دانشجویان ایرانی در مقاطع کارشناسی ارشد و بالاتر تحصیل می‌کنند، این بالاترین نسبت میان تمام کشورهای دانشجویفرست به ایالات متحده آمریکاست. اکثریت این دانشجویان در مقطع دکتری ثبت نام کرده‌اند.

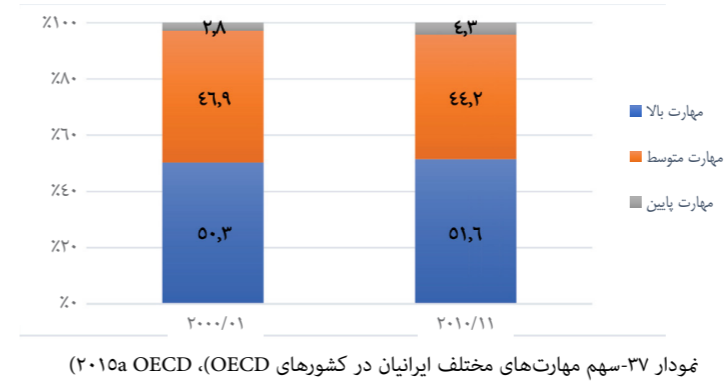
• **رشته‌های تحصیلی:** ۷۵ درصد دانشجویان ایرانی در آمریکا در رشته‌های علوم و مهندسی تحصیل می‌کنند، این بالاترین درصد تحصیل در رشته‌های علوم و مهندسی از ۲۰ کشور اول دانشجویفرست به آمریکاست. ۵۶ درصد در رشته‌های مهندسی (کشور بعدی هند با ۳۶ درصد است) مشغول به تحصیل‌اند. تنها ۴ درصد دانشجویان ایرانی در رشته‌های کسب و کار تحصیل می‌کنند که پایین‌ترین نرخ میان کشورهای اول دانشجویفرست به آمریکاست. ۶ درصد هم در رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی تحصیل می‌کنند.

• **خدمت وظیفه:** ۷۰ درصد مردان خدمت وظیفه اجباری را در ایران نگذرانده‌اند (۳۴ درصد معاف شده‌اند و ۳۶ درصد دارای معافیت تحصیلی

در مورد سهم افراد با سطوح مختلف مهارتی شاغل در کشورهای OECD هم نتایج جالب توجهی وجود دارد. در هر دو دوره اندازه‌گیری، بیش از ۹۵ درصد شاغلان از مهارت بالا یا متوسط برخوردار بوده‌اند. در مقایسه دو دوره ۲۰۰۰-۱ و ۲۰۱۰-۱۱ جالب است که سهم شاغلان با مهارت بالا و کم افزایش یافته و سهم شاغلان با مهارت متوسط در طی دوره ۱۰ ساله کاهش پیدا کرده است.

جایگاه ایران در بازار جذب دانشجویان بین‌المللی

کشورها که همه کشورهای آسیایی هستند درصد دانشجویان خارجی طی این سالها از ۵ درصد تجاوز نکرده است. در بین این کشورها دو کشور عربستان و ترکیه را به دلیل درصد بالای دانشجویان خارجی و روند صعودی این درصد از یک طرف و مهمترین رقیب منطقه‌ای بودن از طرف دیگر مورد بررسی دقیق‌تر قرار خواهیم داد.

وضعیت کشور عربستان در جذب دانشجویان بین‌المللی در قیاس با کشورهای رقیب منطقه قابل توجه است. بر اساس آمار یونسکو در سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۵ را به تصویر کشیده است. استرالیا به عنوان یک کشور مهاجرپذیر و فرانسه و آلمان پس از آن با درصد بالای دانشجویان خارجی (بالتر از ۷ درصد) در فاصله زیادی از سایر کشورهای مورد بررسی از جمله ایران قرار گرفته‌اند. در سایر

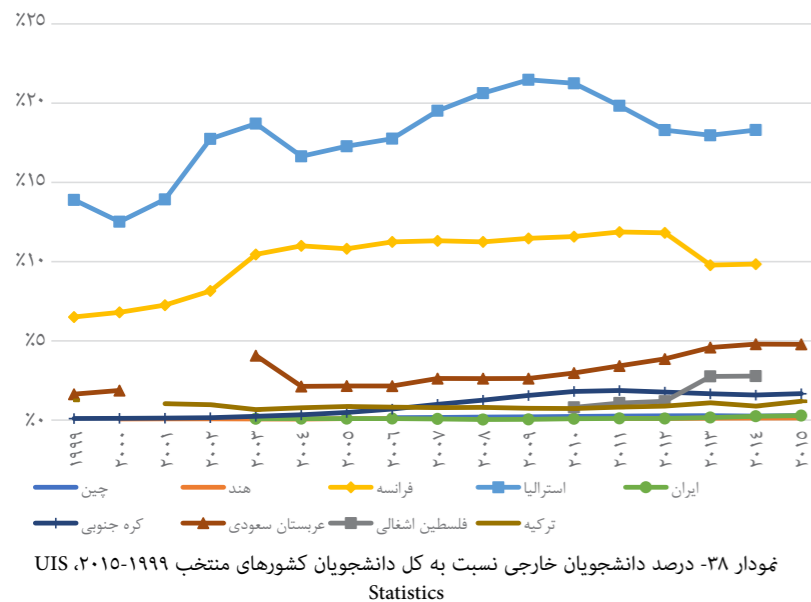
آموزشی ایالات متحده، عربستان حدود ۲۳٪ از کل هزینه‌های خود را صرف بخش آموزش کرده است. در گزارش مذکور درباره سه واقعیت مهم درباره تحصیل در عربستان صحبت شده است. نخست اینکه زبان مورد استفاده در دانشگاه‌های عربستان، انگلیسی است. نکته دوم اینکه دانشگاه‌های عربستان بورسیه‌های تحصیلی ویژه‌ای برای انگیزه‌بخشی به دانشجویان بین‌المللی، چه زن و چه مرد، قرار داده است. برای مثال «دانشگاه علم و فناوری شاه عبدالله» کل مبلغ تحصیل را پوشش داده و سالانه ۲۰ هزار تا ۳۰ هزار دلار به دانشجویان پرداخت می‌کنند. نهایتاً اینکه نظام آموزش در عربستان کمی متفاوت‌تر است. مثلاً امتحان‌های قبل از پایان‌نامه در سیستم آموزش آمریکایی در عربستان وجود ندارند (ARAB NEWS, ۲۰۱۶).

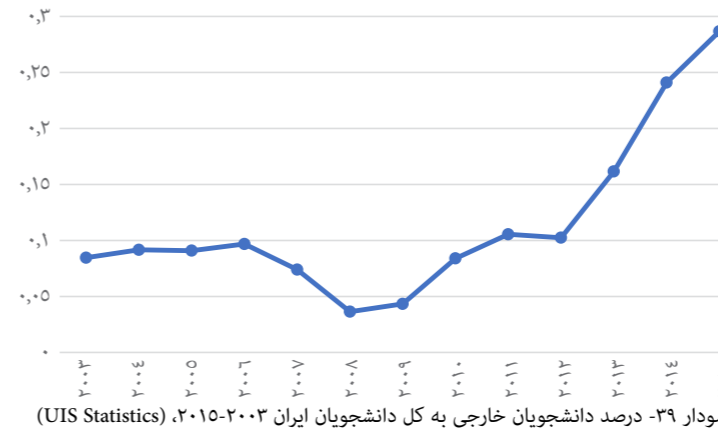
در این میان، درصد دانشجویان خارجی شاغل در ترکیه که از رقبای منطقه‌ای ایران محسوب می‌شود، به مراتب بیشتر از ایران بوده است. و رشد بیشتری هم داشته است. در نمودار ۲۸ بین دو سال تحصیلی ۲۰۰۵-۶ و ۲۰۱۱-۱۲ تعداد دانشجویان بین‌المللی در ترکیه (از ۱۵,۴۸۱ نفر به ۳۱,۱۷۰ نفر رسیده است) بیش از دو برابر شده است. این رشد دانشجویان خارجی با توسعه آموزش عالی در ترکیه تطابق دارد. بین سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۱۱، ۵۰ دانشگاه عمومی و ۳۶ دانشگاه خصوصی تأسیس شده است که مجموع دانشگاه‌های این کشور را به عدد ۱۶۵ رسانده است. البته در همین دوره زمانی ۴۰ درصد به دانشجویان ترکیه‌ای هم اضافه شده است. دانشجویان خارجی شاغل به تحصیل در ترکیه از ۱۵۵ کشور مختلف هستند. در سال تحصیلی ۲۰۱۱-۱۲ آذربایجان بیشترین سهم را با ۴۲۰۰ دانشجوی در میان دانشجویان بین‌المللی کشور ترکیه داشته است. کشورهای بعدی عبارت هستند از ترکمنستان با ۴۱۱۰ و جمهوری ترک قبرس شمالی با ۳۸۰۰ دانشجوی. اروپا نیز تعداد قابل توجهی دانشجو در ترکیه دارد، مثلاً آلمان و یونان هر دو بیش از ۱۳۰۰ دانشجو در ترکیه دارند. به نظر می‌رسد به دلیل زبان مشترک و همین‌طور سرمایه‌گذاری دولت ترکیه در این زمینه اقبال دانشجویان ترک زبان از دیگر کشورهای جهان به ترکیه بیشتر بوده است.

انگیزه دانشجویان خارجی از تحصیل در ترکیه متنوع است. از میان آنها می‌توان به هزینه مناسب و کیفیت آموزش برای دانشجویان تا فرصت یادگیری زبان ترکی و آموزش به زبان انگلیسی و فرصت آشنایی با فرهنگی متفاوت اشاره کرد. حضور دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های ترکیه به دلیل افزایش کیفیت و اعتبار آموزش‌ها به نفع دانشجویان ترکیه‌ای هم بوده است. یکی از دلایل موفقیت ترکیه در این امر مشارکت در برنامه «آراسموس» اتحادیه اروپا است که ۳۳ کشور در آن حضور داشته‌اند. این برنامه فرایند تبادل دانشجو را در این کشورها تسهیل کرده است. از زمان پیوستن ترکیه به این برنامه در ۲۰۰۴،

حدود ۱۵ هزار دانشجو از طریق این برنامه در دانشگاه‌های ترکیه تحصیل کرده‌اند.

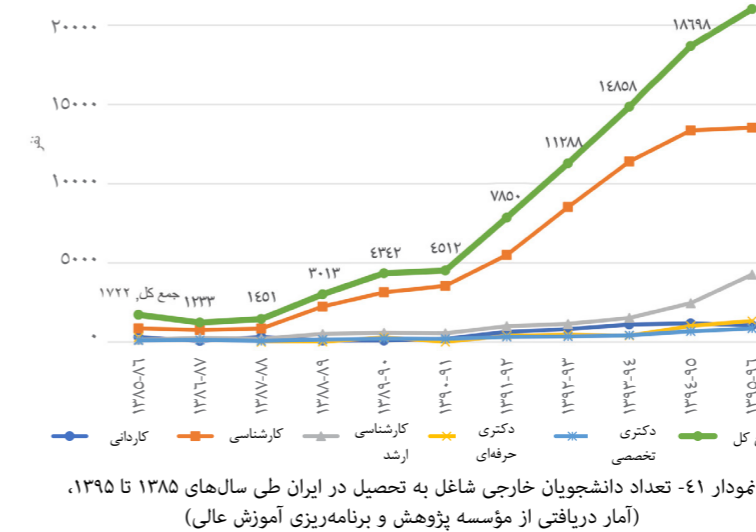
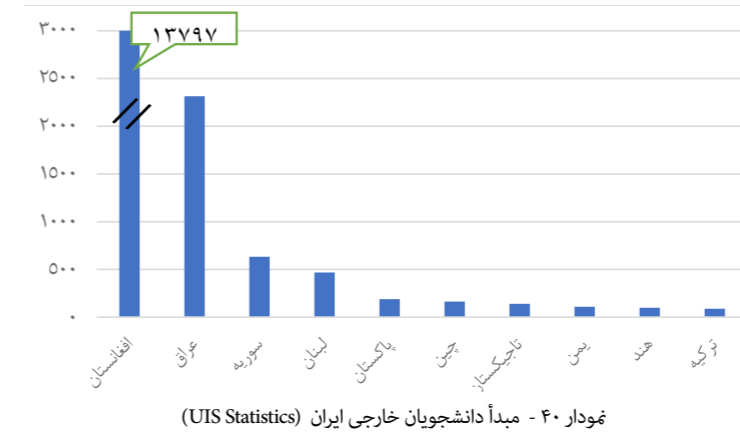
پرورش نسل جدیدی از دانشجویان بین‌المللی آشنا به زبان و جامعه ترکی بخشی از سیاست خارجی فعال و پویای ترکیه در دهه اخیر بوده است. بسیاری از دانشجویان محصل در ترکیه، می‌توانند دانش خود درباره ترکیه را به عنوان پل ارتباطی بین ترکیه و وطنشان به کار برند. آموزش به عنوان یکی از بازوان دیپلماسی در حوزه‌های سیاستی جدید مانند آفریقا به کار می‌رود. در سال ۲۰۱۲، ۱۵۵۲ دانشجو از ۴۴ کشور آفریقا در ترکیه تحصیل می‌کردند که در مقایسه با سال ۲۰۰۶ چهار برابر شده‌اند.

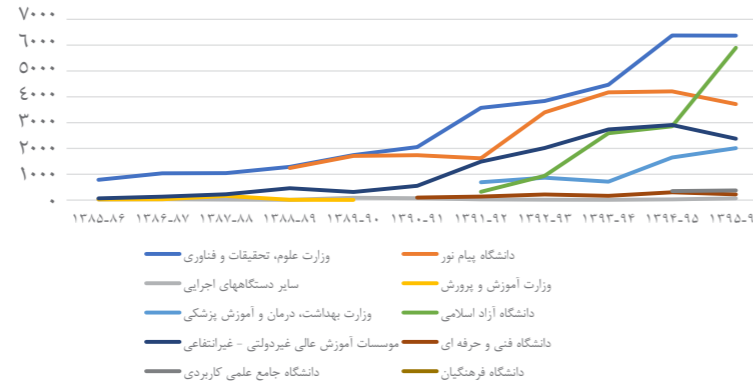
روند جذب دانشجویان خارجی در ایران

روند جذب دانشجویان خارجی در ایران از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۱۵ به طور دقیق‌تر در نمودار ۳۹ نشان داده شده است. اگر از افول درصد دانشجویان خارجی در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۸ که به نظر می‌رسد به دلیل شوک ارزی باشد؛ صرف نظر کنیم، این روند صعودی بوده و از ۰,۱ درصد به ۰,۳ درصد رسیده است. به نظر می‌رسد این رویداد به دلیل شوک ارزی بوده باشد.

دانشجویان خارجی در ایران در مجموعه‌های متفاوتی از نظام علمی یعنی دانشگاه‌های دولتی و پیام نور، دانشگاه آزاد، دانشگاه المصطفی و وزارت بهداشت تحصیل می‌کنند. در نمودار ۴۱ تعداد این دانشجویان از سال تحصیلی ۱۳۸۵-۸۶ تا ۱۳۹۵-۹۶ و در نمودار ۴۲ توزیع آنها در دستگاه‌های اجرایی بنا بر آمار واصله از «مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی» به تصویر کشیده شده است. آماری که هر ساله در اختیار یونسکو نیز قرار می‌گیرد.

نمودار ۴۰، ۱۰ کشور اول مبدأ دانشجویان بین‌المللی ایران را بر اساس آمار یونسکو نشان می‌دهد. بر این اساس افغانستان با حدود ۱۳,۰۰۰ نفر دانشجو بیشترین تعداد دانشجو را در کشور دارد که می‌توان علت آن را قرابت‌های زبانی و فرهنگی بین دو کشور دانست.

نمودار ۴۲- تعداد دانشجویان خارجی در ایران به تفکیک دستگاه‌های اجرایی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، (آمار دریافتی از مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی)

نکته قابل توجه آنکه در حال حاضر در کشور دو نهاد «مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی» و «سازمان امور دانشجویان کشور» متولیان اصلی ارائه آمار دانشجویان خارجی هستند. بین آمار ارائه شده توسط این دو نهاد اختلاف مشاهده می‌شود که به نظر می‌رسد علت آن اختلاف روش‌های جمع‌آوری آمار باشد. برای مثال در سال ۱۳۹۶، بنا بر آمار مؤسسه پژوهش، ۲۱,۰۳۶ نفر و بنا بر آمار سازمان امور دانشجویان کشور تعداد ۲۶,۶۳۶ دانشجویان غیر ایرانی (شامل ۳,۳۹۳ نفر بورسیه، ۶,۷۴۳ نفر غیر بورسیه و ۱۶,۵۰۰ نفر ورودی از طریق آزمون سراسری) در کشور مشغول به تحصیل بوده‌اند. مؤسسه پژوهش آمار خود را مستقیماً از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور جمع‌آوری می‌کند. در حالیکه سازمان امور دانشجویان از طریق «سازمان سنجش آموزش کشور»، تعداد دانشجویان غیر ایرانی که از طریق

آزمون سراسری جذب دانشگاه‌ها شده‌اند (که عموماً مهاجران نسل دوم و سوم و به خصوص مهاجران نسل دوم و سوم افغانستان هستند که در سیستم آموزشی کشور تحصیل کرده‌اند) دریافت کرده و جمع آن با تعداد مجوزهایی که این سازمان برای دانشجویان بورسیه و غیر بورسیه صادر می‌کند را اعلام می‌نماید. لازم است دانشجویان غیر ایرانی هر ساله برای تمدید مجوز خود به این سازمان مراجعه نمایند. این آمار به تفکیک دستگاه‌های اجرایی موجود نیست اما خوشبختانه این سازمان در صدد راه‌اندازی سامانه‌ای برای ثبت نام دانشجویان غیر ایرانی است که به موجب آن در آینده‌ای نزدیک امکان آمارگیری دقیق تر میسر شود.

اما آمار دیگری که برای سال ۱۳۹۶ توسط وزارت علوم مبنی بر تعداد ۵۵,۳۰۸ نفر دانشجوی غیر ایرانی مشغول به تحصیل در کشور ارائه شده، اولاً شامل تعداد دانشجویان

مشغول به تحصیل در دانشگاه المصطفی (۱۷,۲۲۰ نفر) و دوماً شامل آن دسته از دانشجویانی می‌شود که در واحدهای دانشگاهی آزاد و پیام نور خارج از کشور ثبت نام نموده‌اند که متأسفانه آمار تفکیکی این تعداد جهت تطبیق با آمار پیش‌گفته در اختیار تیم پژوهش قرار نگرفت.

بخش سوم:

سیاست‌ها و برنامه‌های کشورها در مواجهه با دانشجویان بین‌المللی و مهاجرت تحصیل‌کردگان

از آنجا که نرخ ورود مهاجران به کشورها و خروج آنها از نظر تعداد، سطح تحصیلات، جنسیت و عوامل دیگر متفاوت است، یک دسته‌بندی کلی در ادبیات حوزه مهاجرت برای کشورهای مهاجرفرست و مهاجرپذیر بر اساس تفاضل خروجی و ورودی جمعیت مهاجران به وجود آمده است. این موضوع سوالات و چالش‌های کلیدی زیادی را در سطح بین‌المللی و ملی پیش روی تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران گذاشته است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد:

خروج و ورود مهاجران چه تأثیراتی (اقتصادی و اجتماعی) بر کشورهای مبدأ و مقصد می‌گذارد؟

چرا برخی افراد از کشور مهاجرت کرده یا می‌کنند؟

پذیرش و حضور مهاجران چه نیازهایی از کشورها (گیرنده و فرستنده) را مرتفع می‌سازد و دیگر مسائل.

این دست از مسائل و چالش‌ها به خصوص برای مهاجرت‌های اقتصادی و مهاجرت افراد متخصص و تحصیل‌کرده اهمیت دوچندانی

می‌یابد. در این راستا، حکمرانی خوب^۱ می‌تواند باعث شود علاوه بر کشورهای گیرنده، کشورهای فرستنده نیز از منافع و مزایای مهاجرت منتفع شوند. کشورهای گیرنده با افزایش دریافت نیروی کار بهره‌ور، خلأهای اصلی در بازار کار خود را پر می‌کنند و پروفایل جمعیتی خود را بهبود می‌بخشند. کشورهای فرستنده علاوه بر اینکه می‌توانند از میلیاردها دلار وجوه بازگشتی حاصل از فعالیت‌های اقتصادی اتباع خود در خارج از کشور بهره‌مند شوند، قادر خواهند بود از سرمایه‌گذاری‌های خارج از کشور توسط اتباع خود و نیز از توانمندی‌ها، تجارب و ارتباطات و حتی ثروت مهاجران بازگشتی به کشور خود بهره‌مند شوند (The Economist Intelligence Unit, ۲۰۱۶).

با این حال کشورها در مورد مهاجران دریافتی و ارسالی با چالش‌های متفاوتی روبه‌رو هستند و حکمرانی خوب و مناسب در حوزه مهاجرت به موضع کشور (فرستندگی یا گیرندگی) بستگی دارد. برای کشورهای مهاجرفرست، حکمرانی خوب شامل ایجاد زمینه‌های

۱. Good governance

قانونی برای وجوه ارسالی مهاجران، توافق‌نامه‌های دوطرفه برای نیروی کار و مشوق‌هایی برای تعدیل جمعیت کلونی‌های مهاجر می‌شود. برای کشورهای فرستنده حکمرانی مهاجرت درست به موضوعاتی چون حفظ حقوق مهاجران، حمایت از یکپارچگی مهاجران با جامعه^۲ و مدیریت جریان مهاجران است. بر همین اساس است که کاهش نرخ باروری، جمعیت رو به کهنسالی و کاهش نیروی انسانی ماهر در کشورهای توسعه‌یافته باعث شده است که بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته‌ی گیرنده مهاجر، رویکرد جذب دانشجویان بین‌المللی را به عنوان یک راه‌حل برای کمبود نیروی انسانی در نظر بگیرند و سیاست‌های پذیرش مهاجر خود را برای تسریع و تسهیل مهاجرت دانشجویان اصلاح و تنظیم کنند. از طرف دیگر بسیاری از دانشجویان بین‌المللی تحصیل در خارج از کشور را به عنوان گامی برای اقامت دائم در کشور با استانداردهای بالای زندگی و فرصت اشتغال و پژوهش بهتر لحاظ می‌کنند (Gribble, ۲۰۰۸).

۲. Migrant integration into society

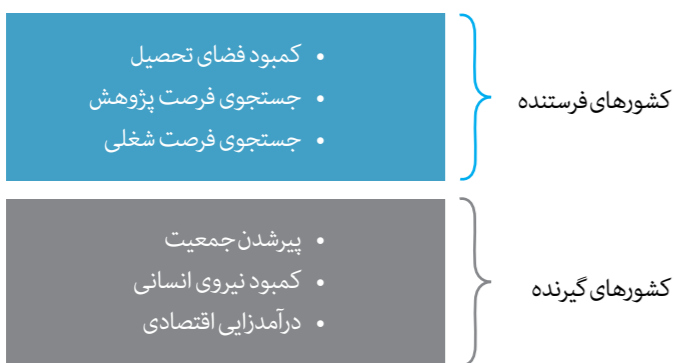
از دیگر سو در بسیاری از کشورهای در حال توسعه کمیت و کیفیت مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها بسیار پایین‌تر از سطح تقاضای موجود برای آموزش عالی است و چاره‌ای برای برخی متقاضیان جز تحصیل در خارج نمی‌گذارد. علاوه بر اینها، توسعه و پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات و نیز سهولت و اقتصادی‌تر شدن هزینه‌های مسافرت و جابه‌جایی، راه را برای مهاجرت‌های بین‌المللی و دانشجویی هموارتر کرده است. آموزش عالی اکنون به یک کالای صادراتی جهانی تبدیل شده است و کشورهای توسعه‌یافته برای جذب دانشجو از کشورهای در حال توسعه سرمایه‌گذاری می‌کنند (Gribble, ۲۰۰۸).

موضوع فرار مغزها فقط مختص کشورهای در حال توسعه نیست؛ بلکه جریان خروج دانشجویان به کشورهای اروپایی دیگر و به ایالات متحده، نگرانی بسیاری از کشورهای اروپایی است. بر اساس گزارش منتشر شده توسط کمیسیون اروپایی، سه چهارم دانشجویان در مقطع دکتری پس از فارغ‌التحصیلی در ایالات متحده می‌مانند که اکثر آنها انگلیسی یا آلمانی هستند. در پژوهش موردنظر امکان پژوهش در مرزهای دانش، حقوق و پاداش بالاتر و استانداردهای بالای زندگی و فرهنگ کارآفرینی از عوامل اصلی کشاندن دانشجویان اروپایی به آمریکا است (European Commission, ۲۰۰۳). البته شرایط کشور مبدأ هم در خروج دانشجویان

مؤثر است. برای مثال در ایتالیا خروج دانشجویان مخصوصاً در حوزه علم به دلیل موانع مشهود در انتصاب‌های دانشگاهی، رشد شغلی کند، حقوق پایین، سرمایه‌گذاری ضعیف دولتی، بوروکراسی و فرصت‌های محدود در بخش خصوصی، قابل توجه است. برای بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، بازار دانشجویان بین‌المللی نه تنها منبع مهمی برای درآمدزایی اقتصادی است؛ بلکه راهی برای جبران کمبود نیروی کار در حوزه‌های کلیدی است. برای مثال در استرالیا تعداد زیادی از دانشجویان بین‌المللی برای اقامت دائم درخواست می‌دهند. این به دلیل تغییر در سیاست‌های مهاجرت استرالیا در ۲۰۰۱ است که طی آن در صورت گذراندن دوره آموزشی در ۶ ماه و احراز شرایط، به دانشجویان اقامت دائم داده می‌شود. در ۲۰۰۵ دولت کانادا برای افزایش دانشجویان بین‌المللی و کاهش کمبود در نیروی کار تحصیل‌کرده در مناطق روستایی، سیاست‌هایی را اتخاذ

کرد. دانشجویان بین‌المللی در کانادا می‌توانند در حال تحصیل، کار کنند و بعد از فارغ‌التحصیلی هم امکان اقامت ۲ساله برای کار در بیرون شهرهای بزرگ برای آنها فراهم است.

اگرچه نظرات متفاوتی پیرامون اثر کلی مهاجرت افراد با تحصیلات و تخصص بالا وجود دارد، بر سر اینکه تحرک دانشجویان یک مؤلفه کلیدی در آموزش جهانی‌سازی شده و بازارهای کار است، اجماع وجود دارد (Gribble, ۲۰۰۸). امروزه چالش بسیاری کشورهای در حال توسعه تدوین سیاست‌هایی برای بهره‌برداری کامل از نتایج مثبت تحرک فزاینده دانشجویان و کاستن از اثرات منفی خروج بیش از حد افراد تحصیل‌کرده است. در حالی که برخی کشورهای در حال توسعه با خروج دانشجویان و نیروی کار دانشگاهی دست و پنجه نرم می‌کنند، کشورهای دیگر به دنبال اجرای سیاست‌هایی هستند تا نقل و انتقال دانشجویان را تنظیم کنند.

شکل ۷- دلایل اصلی تحرک بین‌المللی دانشجویان، (برگرفته از The Economist Intelligence Unit, ۲۰۱۶)

در ادامه برای ارائه راهکارهایی در خصوص سیاست‌گذاری مهاجرت، ابتدا چارچوب‌های کلی برای سیاست‌گذاری ارائه شده و پس از آن گزینه‌های سیاستی پیش روی کشورهای فرستنده به تفصیل مورد بررسی قرار خواهند گرفت و در نهایت به جمع‌بندی خواهیم رسید.

چارچوب سیاست‌گذاری مهاجرت

نکته مهم در سیاست‌گذاری لزوم هماهنگی بین سیاست‌های حوزه‌های مختلف است. در یک سیاست‌گذاری بین‌المللی، سازی مطلوب، سیاست‌های آموزش عالی و ابعاد اصلی سیاست‌های مهاجرت (ویزا و شرایط ماندن بعد تحصیل دانشجویان)، سیاست‌های تجارت (همگرایی تعهدات بین‌المللی)، سیاست‌های توسعه (ثبات در سیاست‌های توسعه حمایتی)، سیاست‌های بازار کار (هماهنگی بین افراد حرفه‌ای و مؤسسه‌های آموزش عالی) بایستی همزمان مورد توجه قرار بگیرند. (OECD, 2010)

از میان سیاست‌های برشمرده، سیاست‌های علم و فناوری از اهمیت بیشتری برخوردار است. ماهیت مهاجرت افراد تحصیل‌کرده و متخصص و به خصوص نقش زیرساخت‌های پژوهش و نوآوری در جذب استعدادها برتر، بعد دیگری از نقش‌آفرینی دولت‌ها را معرفی می‌کند: نیاز به

هماهنگ‌سازی سیاست‌های علم و فناوری با سیاست‌های مهاجرت هم در کشورهای فرستنده و هم در کشورهای گیرنده. این هماهنگ‌سازی بایستی در کشورهای گیرنده به منظور تقویت جذابیت و در کشورهای فرستنده به منظور توسعه فضای علمی، فناورانه و کسب و کار به حدی که فرصت‌های امیدبخش برای بازگشت مهاجران تحصیل‌کرده در خارج و همچنین متقاعد کردن این چنین افرادی برای ماندن در وطنشان صورت بگیرد.

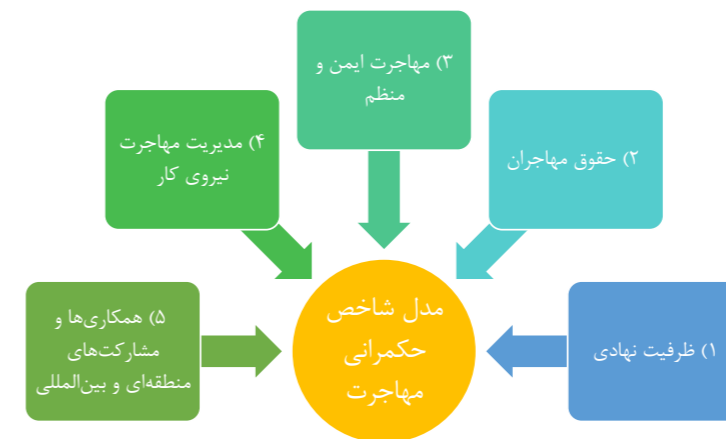
«واحد هوشمندی اقتصادی»^۱ با سرمایه‌گذاری «سازمان بین‌المللی مهاجرت»^۲، چارچوب سیاستی ترازیبی‌شده‌ای را برای ارزیابی سیاست‌ها و چارچوب‌های حکمرانی مهاجرت یک کشور استخراج کرده‌اند.

۱. Economist Intelligence Unit (EIU)

۲. International Organization for Migration (IOM)

«شاخص حکمرانی مهاجرت»^۳ به منظور ارزیابی و از ارتباط بین توسعه، مهاجرت، حکمرانی و معیارهای اندازه‌گیری متولد شده است. این چارچوب از ترازیبی ۱۵ کشور با سطوح مختلف توسعه اقتصادی، انواع پروفایل مهاجرتی (کشورهای فرستنده و گیرنده) و مناطق جغرافیایی پراکنده استخراج شده است. پنج حوزه اصلی به عنوان مؤلفه‌های سازنده حکمرانی مهاجرت مؤثر شناسایی شده‌اند: (۱) ظرفیت نهادی، (۲) حقوق مهاجران، (۳) مهاجرت ایمن و منظم، (۴) مدیریت مهاجرت نیروی کار و (۵) همکاری‌ها و مشارکت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی.

۳. Migration Governance Index (MGI)

شکل ۸- مؤلفه‌های مدل شاخص حکمرانی مهاجرت، (The Economist Intelligence Unit, 2016)

در سند مذکور هر یک از ۱۵ کشور براساس این ۵ حوزه ارزیابی شده‌اند که زیربنای حکمرانی شایسته مهاجرت هستند:

◀ **ظرفیت نهادی:** در این حوزه چارچوب‌های نهادی، وجود راهبردهای مهاجرتی، وجود قانون‌های مهاجرت به داخل و مهاجرت به خارج و دسترسی به آمار و شفافیت قرار دارد.

◀ **حقوق مهاجران:** این حوزه برای ارزیابی ساختارها و زیرساخت‌های هر کشور برای خدمات اجتماعی پایه برای مهاجران، حقوق خانواده‌ها، حق برای کار، اقامت بلندمدت و مسیرهای مشخص برای شهروندی است.

◀ **مهاجرت ایمن و منظم:** این حوزه مکانیزم‌های کنترل مرز کشورها، مبارزه با قاچاق انسان‌ها، و سیاست‌های جامعه‌پذیری مهاجران^۱ را بررسی می‌کند.

◀ **مدیریت مهاجرت نیروی کار:** این حیطه سیاست‌های مدیریت مهاجرت نیروی کار، طرح‌های تشخیص و به رسمیت شناختن مهارت‌ها و توانمندی‌ها، تنظیم‌گری مهاجرت دانشجویان، معاهده‌های دوجانبه نیروی کار و طرح‌های وصول وجوه ارسالی مهاجران را می‌سنجد.

همکاری‌ها و مشارکت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی: این حوزه

۱. re-integration policies

بعد منطقه‌ای و بین‌المللی مهاجرت را با تحلیل قراردادهای بین‌المللی، قوانین و تعهدات، فرآیندهای شوراهای منطقه‌ای و معاهده‌های دوجانبه ارزیابی می‌کند.

این پنج حوزه با ۲۳ مقیاس اندازه‌گیری می‌شوند که آنها هم توسط ۷۳ زیر مقیاس اندازه‌گیری می‌شوند. همه این زیرمقیاس‌ها کیفی بوده و طی فرآیندی اغلب با سؤال‌های دوتایی درجه‌بندی می‌شوند.

تنظیم‌گری مهاجرت دانشجویان^۲ در حوزه چهارم یعنی مدیریت مهاجرت نیروی کار، قرار گرفته است. بازار نیروی کار یکی از ملاحظات کلیدی در سیاست‌گذاری مهاجرت چه برای کشورهای فرستنده و چه کشورهای گیرنده است. کشورهای میزبان باید توجه داشته باشند که آیا مهاجران نیازهای بازار کار را تأمین می‌کنند. برای برخی از این کشورها با جمعیت روبه‌پیری، مهاجران جوان، بهره‌ور و سالم می‌توانند مشارکت مثبتی در بازار کار داشته باشند. در همین حال کشورهای مهاجرفرست باید اثرات مهاجرت بر اقتصاد خود را ارزیابی کنند (مانند از دست دادن سرمایه انسانی). در حوزه چهارم مدیریت مهاجرت نیروی کار ارزیابی می‌شود. به طور خاص بررسی می‌شود که آیا آن کشور توانسته بین مهاجرت و نیازهای توسعه ملی ارتباط برقرار کند؛ آیا نظام‌هایی برای ارزیابی، اعتبارسنجی و تشخیص مهارت‌ها و توانمندی‌های

۲. Student migration regulation

مهاجران بر اساس تجربیات فرد درون و بیرون کشور مقصد طراحی و اجرا شده‌اند؛ و آیا فرصت‌های بازار کار برای فارغ‌التحصیلان مهاجر وجود دارد.

لزوم اجرای دوره‌های مهارت‌سنجی و بازرسی بازار کار برای کشورهای مهاجرپذیر

مدیریت مؤثر نیروی کار در کشورهای مهاجرپذیر وابسته به این است که دولت‌ها اطمینان حاصل کنند که مهاجران ورودی توانایی و مهارت‌هایی لازم برای پشتیبانی از اهداف اقتصاد ملی را دارند. این مهم با سنجش مهارت‌های موجود، شناسایی کمبودها و انتشار فهرست مشاغل بحرانی (مانند آفریقای جنوبی، کانادا و کره جنوبی) و یا صدور ویزاهای متنوع برای جذب انواع متنوع از مهاجران (مانند کانادا، کاستاریکا، آفریقای جنوبی و کره جنوبی) امکان‌پذیر است. فهرست مهارت‌های موردتقاضا معمولاً با توجه به نیازهای هر کشور متفاوت است اما به صورت کلی شامل متخصصان بهداشت، متخصصان فنی (مانند مهندسان و کارشناس فناوری اطلاعات) و دانش‌پژوهان می‌شود.

ضرورت ارزیابی اثرات مهاجرت به خارج از کشور بر اقتصاد ملی برای کشورهای در حال توسعه

اکثر کشورهای در حال توسعه کشورهای

مهاجرفرستی هستند (البته برخی از آنها مانند مکزیک و ترکیه کشورهای مقصد با تعداد مهاجران بالا هستند). در حالی که این پدیده منفی را به شکل‌های وجوه ارسالی و مهاجرت چرخشی (پس از مدتی) به دنبال دارد اما می‌تواند خلأها و شکاف‌های بزرگی را در نیروی کار ملی ایجاد کند. مثلاً در غنا مهاجرت بسیاری از متخصصان بهداشت باعث کمبود پزشکان در کشور شده است. در حالی که کشورهای درحال توسعه از خروج نخبگان و کمبود نیروی انسانی باخبر هستند، ارزیابی‌های کمی از اثرات مهاجرت افراد انجام می‌شود. این ارزیابی دقیق به این کشورها کمک می‌کند که سیاست‌ها و برنامه‌هایی را طراحی کنند که اثرات منفی خروج را کاهش دهند و بر روی اثرات مثبت بالقوه سرمایه‌گذاری کنند. همچنین ارزیابی‌های جامع از امکان محدود کردن اتلاف نخبگان و تشویق مهاجران تحصیل‌کرده برای بازگشت با بهبود زیرساخت‌ها و قوانین، می‌تواند سودمند باشد.

حمایت از نیروی کار خارجی با پایبندی به کدهای بین‌المللی و ابتکارات یک جانبه

اطمینان از شرایط کاری مطلوب برای نیروی کاری مهاجر، مؤلفه‌ای حیاتی برای مدیریت نیروی کار است که برای دستیابی به آن روش‌های مختلفی وجود دارد. نخست، کشورها می‌توانند به میثاق‌ها و قوانین بین‌المللی «سازمان بین‌المللی کار»^۱ برای پشتیبانی از

نیروی کار مهاجر، به ویژه «پیمان استخدامی مهاجرت ILO» (۱۹۴۹) و «پیمان نیروی کار مهاجر (۱۹۷۵)»^۲ متعهد شوند. این تعهدات معمولاً تضمینی برای رعایت استانداردهای حداقلی در حفظ سلامتی، بهداشت و شرایط کاری مهاجران؛ حق مذاکره دسته‌جمعی کارمندان با کارفرما؛ باز پیوست اعضای خانواده؛ و قوانین شفاف‌کننده موقعیت قانونی کارکنان مهاجر می‌باشد.

در درجه دوم کشورها می‌توانند دست به اقدامات یک جانبه‌ای مانند وضع قوانینی بر خلاف پرداخت‌های تبعیض‌آمیز بزنند. برای مثال آژانس مهاجرت سوئد، برای مهاجران یک حداقل حقوق، مزایای عادلانه متناسب با کار و حق بیمه را تعیین کرده است. در قانون مهاجرت ۲۰۱۴ در آفریقای جنوبی تصریح شده که هر درخواست ویزای کاری باید شامل مجوزی از اداره کار^۳ با حقوق و مزایای هم‌سطح با شهروندان یا افراد دارای اقامت دائم در همان شغل باشد. کشورهای دیگر مانند مالدیو، کره جنوبی و کاستاریکا هم در این زمینه قوانین متناسبی وضع کرده‌اند.

پیشدستی برخی کشورها برای جذب دانشجویان بین‌المللی

برخی از کشورها (مانند کانادا و کره جنوبی) در ارائه خدمات به دانشجویان بین‌المللی اقدامات پیش‌دستانه‌ای را با

۲. ILO's Migration for Employment Convention
۳. Migrant Workers Convention (۱۹۷۵)
۴. Department of Labour

ارائه حمایت برای فرصت برابر اشتغال انجام داده‌اند. کانادا به دانشجویان بین‌المللی به عنوان کاتالیزوری برای رشد و توسعه ملی نگاه می‌کند، و در سال ۲۰۱۴ دو برابر کردن تعداد دانشجویان بین‌المللی را تا سال ۲۰۲۲ هدف‌گذاری کرده است. راهکارهایی چون تسهیل در ویزا و لغو برخی شهریه‌ها و مبالغ دریافتی از دانشجویان بین‌المللی برای رسیدن به این هدف تعریف شده است.

دانشگاه‌های ایتالیایی و برخی دانشگاه‌های کره جنوبی هم در حال اجرای سیاست‌هایی برای جذب دانشجوی بین‌المللی با کاهش شهریه هستند. حمایت مالی به جذب دانشجوی بین‌المللی کمک می‌کند اما برای بهره‌برداری بیشتر باید از امکان مشارکت در بازار کار این دانشجویان پس از تحصیل اطمینان یافت. اجازه کار در حین تحصیل و همین‌طور اجازه اقامت تا مدت زمان معقولی برای کارایی در قالب ویزاهای خاص، راهکارهایی در این زمینه هستند. کانادا حق اقامت و کار برای سه سال بعد از فارغ‌التحصیلی را تضمین کرده است و کره جنوبی این اجازه را به دانشجویان می‌دهد که ویزای خود را بعد از فارغ‌التحصیلی به حالت اقامت دائم درآورند.

گزینه‌های سیاستی پیش روی کشورهای دانشجویفرست

هنگامی که ادبیات مهاجرت بین‌المللی دانشجویان را از منظر سیاستی تحلیل کنیم، سه گزینه سیاستی اصلی

«نگهداشت، بازگشت و مشارکت» برای کشورهای فرستنده برای تنظیم جریان دانشجویان پیشنهاد و به کار بسته شده‌اند. دولت‌ها می‌توانند با تضمین امکان تحصیل در مقاطع آموزش عالی دانشجویان را در کشور نگه دارند. البته با این کار نمی‌توان از خروج فارغ‌التحصیلان جلوگیری کرد. گزینه دوم اجازه و حتی تشویق دانشجویان به تحصیل در خارج از کشور و تشویق آنها برای بازگشت به کشور مبدأ پس از فارغ‌التحصیلی است. این رویکرد نیازمند سیاست‌هایی است که بازگشت فارغ‌التحصیلان را تسهیل نماید. گزینه سوم مستلزم پذیرفتن این واقعیت است که به هر حال بسیاری از دانشجویان پس از فارغ‌التحصیلی به کشور باز نخواهند گشت. برای این حالت بایستی سیاست‌هایی طراحی و اجرا کرد که بتوان از آنها در راستای توسعه کشور از راه دور استفاده کرد. در ادامه هر یک از این گزینه‌ها به تفصیل بحث شده است.

نگهداشت^۱:

برای حفظ و نگهداشت دانشجویان، کشورهای فرستنده بایستی شرایط و دلایلی که باعث خروج دانشجویان از کشور می‌شوند دریابند تا بتوانند پاسخ‌های سیاستی متناسب با آن را توسعه دهند. اگرچه سیاست‌های آموزشی و مهاجرتی کشورهای دانشجویپذیر آشکارا رشد مهاجرت دانشجویان بین‌المللی را تسهیل

۱. retain

می‌کنند، شرایط بومی هر کشور فرستنده‌ای در توانایی آن کشور برای حفظ دانشجویان بسیار مؤثر است. عرضه ناکافی امکانات آموزشی، مزایای واقعی یا ذهنی مدارک دانشگاه‌های خارجی، و محیط نامناسب برای حمایت از پژوهش، نوآوری و کارآفرینی برخی از عوامل بسیار مهم برای افزایش نقل و انتقال دانشجویان بین‌المللی است. اگر این کشورها بتوانند این مسائل را حل کنند می‌توانند در نگهداری دانشجویان موفق‌تر عمل کنند. در ادامه به راهکارهای سیاستی که این مسائل را نشانه گرفته‌اند، پرداخته شده است.

• گسترش و تقویت آموزش عالی

گسترش و تقویت گزینه‌های آموزش عالی در داخل کشور برای کاهش تعداد مهاجرت دانشجویان ضروری است. کشورهای فرستنده راه‌هایی برای افزایش ظرفیت بومی دارند. یکی از گزینه‌ها افزایش سرمایه‌گذاری در بخش آموزش عالی است. چین در اواخر دهه ۹۰ با هدف داشتن ۹ دانشگاه کلاس جهانی سرمایه‌گذاری سنگینی در آموزش عالی کرد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد این سرمایه‌گذاری نتایج مثبتی داشته و عامل مهمی برای تصمیم دانشجویان برای ماندن در چین شده است (Ryan & Dodd, ۲۰۰۵). با این وجود چین یک مورد خاص است و تعداد کمی از کشورهای فرستنده می‌توانند چنین سرمایه‌گذاری‌های حجیمی را انجام دهند. یک راه جایگزین برای

کشورهای فقیرتر سرمایه‌گذاری مشترک و بهره‌برداری از پیشرفت‌های فناوری در راه گسترش آموزش عالی است.

مثال قابل تأمل در این موضوع «دانشگاه مجازی آفریقا»^۲ است که با به‌اشتراک‌گذاری منابع کشورهای جنوب آفریقا^۳ شکل گرفته است. این سازمان به عنوان پروژه بانک جهانی شروع شد و اکنون سازمانی مستقل و بین‌دولتی است که ۵۷ مرکز آموزش در کشورهای آفریقایی را به هم متصل کرده است. مأموریت سازمان، توانمندسازی در حوزه‌های کلیدی مانند علوم رایانه و مطالعات کسب و کار با اجرای برنامه‌های مؤسسه‌های بین‌المللی برتر است. در سال ۲۰۰۴ حدود ۱۵۰۰ نفر در این برنامه ثبت‌نام کردند. این برنامه دارای مشکلاتی نظیر ظرفیت تکنولوژی ارتباطات در کشورها بود. این برنامه مخالفانی هم داشت ولی موافقان بر افزایش ظرفیت بومی در نهادهای آفریقایی براساس آموزش از راه دور تأکید دارند.

• تشویق و حمایت از ارائه خدمات بین‌المللی در کشور

تشویق و حمایت از ارائه خدمات بین‌المللی در کشور گزینه دیگری برای کشورهای دانشجویفرست برای افزایش ظرفیت داخلی است. خدمات بین‌المللی شکل‌های متفاوتی دارد. مراکز آموزشی داخلی می‌توانند با مراکز آموزشی خارجی برنامه‌های مشترک آموزشی اجرا کنند. سازمان‌های

۲. African Virtual University (AVU)
۳. sub-Saharan Africa

خارجی می‌توانند شعبه‌های پردیس را در کشور میزبان راه‌اندازی کنند یا برنامه‌های آموزش از راه دور و آموزش الکترونیکی ارائه دهند. این دسته آموزش‌ها می‌تواند منافع فراوانی برای کشورهای فرستنده داشته باشند. این ارائه خدمات توسط مراکز و مؤسسات خارجی نه تنها به رفع تقاضاهای بدون پاسخ کمک می‌کند بلکه گزینه‌های جدیدی را پیش روی دانشجویان بومی قرار می‌دهد. گزینه‌هایی که به دلایلی مانند محدودیت مالی یا کمبود اساتید و کارشناسان داخلی در دسترس نیستند. این تأمین‌کنندگان خارجی همچنین می‌توانند تأثیر مثبتی بر بخش آموزش عالی با توسعه ظرفیت آموزش، طراحی برنامه درسی و پژوهشی داشته باشند. ارتباطاتی که از این طریق ساخته می‌شود می‌تواند راهی برای جذب سرمایه برای پژوهش شود (مانند دانشگاه‌هایی در هنگ‌کنگ، چین و سنگاپور).

برای نهادهای داخلی ظرفیت‌سازی کرد. این راهبرد به کاهش خروج دانشجویان و ارز از کشور و افزایش ظرفیت بومی انجامید. بدین ترتیب مالزی از کشور واردکننده آموزش به صادرکننده آن در منطقه مخصوصاً سایر کشورهای اسلامی تبدیل شد. سنگاپور، چین و هنگ‌کنگ نیز شبیه همین رویکردهای ظرفیت‌سازی را در پیش گرفته‌اند.

• هماهنگی بین سرمایه‌گذاری در آموزش عالی و سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه

وجود همزمان آموزش با کیفیت و فرصت‌های شغلی جذاب از ملزومات تشویق دانشجویان برای ماندن در وطنشان است. مهم است که سرمایه‌گذاری در آموزش عالی با سرمایه‌گذاری در پژوهش و توسعه همراه باشد تا فرصت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان فراهم باشد. برزیل کشوری است که با سرمایه‌گذاری در آموزش و پژوهش توانسته هم در نگهداری دانشجویان و هم جذب استعدادهاى منطقه‌ای موفق باشد. برزیل در سال ۲۰۰۰ یک درصد GDP خود را در تحقیق و توسعه سرمایه‌گذاری کرد و در سال ۲۰۱۴ این سرمایه‌گذاری را به ۱۷/۱۷ درصد رسانده است. برزیل در همین زمان برنامه‌های تشویقی دیگری را هم برای فارغ‌التحصیلان جوان علم و فناوری تدارک دیده است. کاهش مالیات در صنایع منتخب به منظور هزینه‌کرد در

تحقیق و توسعه مثال دیگری از تعهد برزیل برای توسعه این بخش و فراهم کردن فرصت اشتغال برای فارغ‌التحصیلان است. آموزش عالی با کیفیت و محیط مشوق تحقیق و توسعه، برزیل را به یک قطب آموزش عالی در منطقه تبدیل و تعداد فراوانی از دانشجویان و پژوهشگران خارجی را جذب کرده است (Saravia & Miranda, ۲۰۰۴).

هدف سنگاپور برای نظام آموزش عالی سطح جهانی برای تأمین اقتصاد دانش‌بنیان در حال گسترش و تکامل باعث شد که در بخش آموزش سرمایه‌گذاری کلان کند. ایجاد ارتباط‌های راهبردی با برخی دانشگاه‌های معتبر و ایجاد یک فضای پژوهشی با زیرساخت‌های قوی، سرمایه‌گذاری‌های کلان، حقوق و مزایای بالا و نوید آزادی آکادمیک حاصل این سرمایه‌گذاری است. این سیاست‌ها باعث کاهش خروج دانشجویان برای تحصیل و افزایش تعداد دانشجویان خارجی به خصوص از کشورهای همسایه شد.

بازگشت

بازگشت مهاجران تحصیل‌کرده به عنوان راهی برای کسب منفعت برای کشورهای فرستنده به حساب می‌آید. دانشجویان محصل در خارج، توانمندی‌ها و دانش ارزشمندی را به دست می‌آورند که می‌تواند در توسعه کشور مبدأ مشارکت یابد. همچنین دانشجویان در ضمن

تحصیل، ارتباطات و پیوندهای مهمی با مؤسسه‌های آموزش عالی برقرار می‌کنند که فرصت‌هایی برای پژوهش‌های مشترک و تبادلات دانشگاهی در آینده فراهم می‌کند. ارتباطات به وجود آمده با بخش صنعت و تجارت کشورهای دانشجویی، فرصت‌های تجاری و کسب و کار برای کشورهای فرستنده ایجاد می‌کند. در ادامه گزینه‌های سیاستی که کشورهای فرستنده می‌توانند برای تشویق بازگشت فارغ‌التحصیلان به کار برند، توصیف شده است.

• قراردادهای تضمینی و قراردادهای دیگر

الزام دانشجویان برای برگشت به عنوان شرطی برای حمایت، راهبرد به کار رفته توسط کشورهای فرستنده است؛ با این حال این چنین قراردادهایی سخت اجرا می‌شوند. بعضی منتقدان این سیاست را به دلیل امکان ایزوله‌کردن ایده‌ها زیر سؤال می‌برند. طرح «آموزش ساندویچی» راهبرد دیگری برای تشویق دانشجویان برای ماندن در وطنشان است. تعدادی از دانشگاه‌های اروپا مبدع این طرح بوده و از آن برای کاهش هزینه‌ها و افزایش نرخ بازگشت استفاده می‌کنند. این طرح به دانشجوی دکتری اجازه می‌دهد که یک سال دوره‌های آموزشی را در کشور بگذرانند، ۱۲ تا ۱۸ ماه به خارج سفر کرده و دوره آموزشی خود را

کامل کند و در نهایت برای انجام پایان‌نامه خود به وطن بازگردد. دانشجو و استاد راهنمای داخلی‌اش در این برنامه ۴ ساله در صورت نیاز بین کشور مبدأ و اروپا مسافرت می‌کنند. این موضوع این مزیت را دارد که دانشجو بر اولویت‌های ملی خود تمرکز کند و در عین حال ظرفیت‌سازی شده و شانس خروج کمتر شود. (Kupfer et al., ۲۰۰۴)

• طرح‌های بازگرداندن با بهبود خدمات

برخی کشورهای در حال توسعه طرح‌های بازگشت دارند تا به دانشجویان پسادکترای پیوستن دوباره به وطنشان کمک کنند. برخی از این طرح‌ها سرمایه‌گذار دولتی و برخی ترکیبی از سرمایه‌گذار بخش خصوصی و دولتی دارند. «شورای ملی علم و فناوری مکزیک» طرحی را اجرا می‌کند تا فارغ‌التحصیلان اخیر را برگرداند و حقوق دانشگاهیان کارآمد را افزایش داده است. موفقیت فزاینده و تلاش‌های دولت چین، بسیاری از دانشجویان را برای بازگشت به چین ترغیب کرده است. دولت تحت شعار «بهبود خدمات برای دانشجویان بازگشته»، مشوق‌هایی چون مراکز معرفی شغل، بسته‌های حقوق و مسکن سخاوتمندانه، افزایش حمایت برای پژوهش‌های علمی و انعطاف بیشتر برای دانشجویان برای نقل و انتقال بین مشاغل صنعتی و مراکز پژوهشی ارائه می‌دهد. البته این برنامه‌ها بین دانش‌آموخته‌هایی

که برگشتند و کسانی که برای تحصیل به خارج نرفته‌اند ایجاد خصومت کرده است.

• بهبود محیط‌های رشد دهنده تحقیق و توسعه

کشورهای دانشجویفرست برای بازگرداندن فارغ‌التحصیلان باید فرصت شغلی ایجاد کنند. تمام کشورهای تازه‌صنعتی‌شده که در بازگرداندن دانشجویان موفق بوده‌اند، سرمایه‌گذاری قابل توجهی بر پژوهش و نوآوری داشته‌اند (مانند چین، کره جنوبی و هند). کاهش بوروکراسی و آزادی برای دنبال کردن پروژه‌های غیرمعمول و نوآورانه و ایجاد محیط مشارکتی‌تر و با رویکرد بین‌رشته‌ای در پژوهش‌های علمی باعث شده است که بسیاری از پژوهشگران به هند بازگردند.

مسئله فرار مغزها فقط منحصر به کشورهای در حال توسعه نیست و کشورهای اروپایی هم این مسئله را با عدم بازگشت دانشجویانشان از کشورهای اروپایی دیگر و ایالات متحده آمریکا دارند. کشور سوئد از این میان جزو کشورهای موفق در نگهداشتن دانشجویان، تشویق به بازگشت دانشجویان و جذب استعدادهاى کشورهای دیگر است. موفقیت سوئد به دلایلی چون آموزش عالی باکیفیت، حمایت از پژوهشگران جوان و محیط پژوهشی مشوق مشارکت و همکاری بین دانشگاهیان و صنعت و اهمیت

ابزارهای سیاستی	جهت‌گیری‌ها و گزینه‌های سیاستی	راهبرد کلی
کشورهای مهاجرفرست	ارزیابی اثرات اقتصادی خروج مهاجران	
	برقراری تعادل بین دریافت و ارسال دانشجویان	پیمان‌های بین‌المللی برای جذب دانشجویان
	اطمینان از رابطه بین مهاجرت و نیازهای توسعه ملی	گسترش و تقویت آموزش عالی؛ تشویق و حمایت از ارائه خدمات بین‌المللی در کشور؛ هماهنگی بین سرمایه‌گذاری در آموزش عالی و سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه
		قراردادهای تضمینی و قراردادهای دیگر؛ طرح‌های بازگرداندن با بهبود خدمات؛ بهبود محیط‌های رشددهنده تحقیق و توسعه
		ایجاد و حفظ شبکه‌های مهاجران مقیم؛ کارآفرینان بین‌المللی
کشورهای مهاجرپذیر	سنجش توانمندی مهاجران ورودی در راستای اهداف ملی	انتشار فهرست مشاغل بحرانی
	تأمین حقوق نیروی کار	صدور ویزاهای متنوع
	جذب و نگه‌داشت دانشجویان بین‌المللی	رعایت پیمان‌های بین‌المللی
		تسهیل اشتغال و اقامت برای فارغ‌التحصیلان؛ کاهش در شهریه

جدول ۶- راهبرد کلی، گزینه‌های سیاستی و ابزارهای سیاستی برای کشورهای فرستنده و گیرنده

کیفیت جهانی اتفاق افتاده است.

مشارکت

گزینه مشارکت با افراد مهاجر خارج از کشور یا «گزینه‌ی خارج‌نشینان»^۱ به عنوان کارآمدترین راه برای مهاجران تحصیل‌کرده برای مشارکت با توسعه اقتصادی و اجتماعی موطنشان است. در این باره بحث فرآیند جهانی‌سازی مطرح می‌شود که به دلیل کاهش اهمیت موقعیت مکانی افراد و افزایش اهمیت مشارکت آن‌ها در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورهای دیگر، باعث تضعیف دولت‌های ملی شده است. با حفظ ارتباط و پیوند با مهاجران مقیم در خارج از کشور، کشورهای فرستنده می‌توانند این افراد را برای ارسال پس‌اندازهایشان، واسطه‌گری برای سرمایه‌گذاری و تجارت خارجی، و تسهیل انتقال مهارت‌ها و دانش ترغیب کنند. این رویکرد همچنین حق افراد برای مهاجرت را به رسمیت می‌شناسد. چالش کشورهای دانشجو فرست اجرا راهکارهایی برای بهره‌برداری از سرمایه‌های ارزشمندی است که مهاجران مقیم ارائه می‌دهند.

• ایجاد و حفظ شبکه‌های مهاجران مقیم

ایجاد کانال‌های ارتباطی بین کشورهای فرستنده و مهاجران، گام مهمی در شبکه‌سازی محسوب می‌شود. این کانال‌های ارتباطی کشورهای فرستنده را قادر می‌سازد مهاجرانشان بهره‌برند. شبکه‌های

۱. Diaspora option

شکل‌گرفته بین مهندسان و دانشمندان مهاجر در «سیلیکون ولی» و مهندسان و دانشمندان مقیم چین، هند و تایوان، یکی از برجسته‌ترین اثرات مثبت مهاجرت دانشجویان را نشان داد. چرا که این ارتباطات، نقش مهمی در انتقال فناوری به مناطقی از کشورهای چین، هند و تایوان بازی کرد. حداقل نیمی از کارآفرینان غیربومی «سیلیکون ولی»، ارتباطات کسب و کار با وطنشان دارند.

تایوان جزو موفق‌ترین کشورها در ترغیب فارغ‌التحصیلان مهندس آمریکایی خود برای انتقال فناوری و اطلاعات بازار به تایوان و کمک به جهش کارآفرینی بومی است. سیاست‌گذاری و برنامه‌های دولت تایوان برای بهره‌گیری از مهارت و دانش مهاجرانش برای ساخت صنعت هایتک، درس‌های زیادی برای فراگیری دارد. این در حالی است که گروه‌های دیگر مهاجران به خاطر عدم تعادل اقتصادی، نبود یا ضعف پایه‌های دانشی در کشور مبدأ، ارتباطات کاری و تجاری با موطنشان ندارند. درگیری مهاجران با توسعه کشورشان به شرایط مسلط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ارتباط عمیقی دارد و سیاست‌های کشورهای فرستنده در مشارکت آن‌ها بسیار مؤثر است. در جدول ۶ جمع‌بندی رویکردهای کلان، گزینه‌های سیاستی و ابزارهای سیاستی برای هر دو نوع کشور فرستنده و گیرنده جمع‌بندی شده است.

جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی برای ایران

بررسی روندها و آمارهای کلی مهاجرت دانشجویان و افراد تحصیل‌کرده و همچنین بررسی اجمالی راهبردها و ابزارهای سیاستی به کار رفته، سیاست‌های محوری کشورها در مواجهه با این پدیده را تا حدودی روشن نموده است. بسیاری از کشورها به دنبال افزایش شفافیت و همگرایی سیاست مهاجرت در ساختار دولت هستند. دولت‌ها و نهادهای سیاست‌گذاری چه در سطح

ملی و چه در سطح بین‌المللی نیازمند سیاست‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی‌های جامع در این زمینه‌اند و ایران هم با توجه به رقم بالای دانشجوپذیری و دانشجو فرستی از این قاعده مستثنی نیست. به خصوص اگر به این نکته توجه شود که ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی در خاورمیانه و امنیت نسبی در منطقه، پذیرای تعداد زیادی مهاجر افغانستانی و عراقی شده است و از طرف دیگر با پدیده خروج افراد تحصیل‌کرده که به فرار مغزها شهرت یافته است، مواجهه است. ارتباط با دسترسی به مهاجران مقیم

۹۵۶ نفر

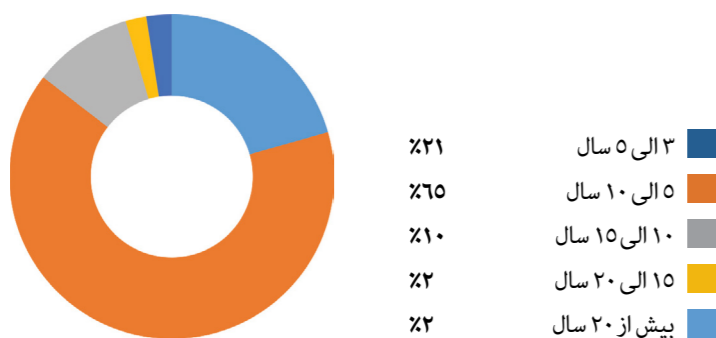
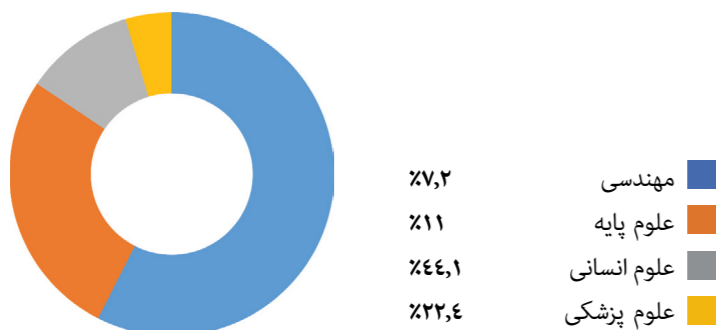
بازگشت و شروع به کار متخصصان
(طی ۳۸ ماه گذشته)

رتبه	دانشگاه	نفر
۱	پسا دکتری و نظام وظیفه	۷۳۶ نفر
۲	طرح فناوریانه	۵۸ طرح
۳	استاد مدعو	۳۲ نفر
۴	فرصت مطالعاتی	۴۷ نفر
۵	استادیاران جوان	۱۲۴ نفر
۶	جذب در دستگاه‌های اجرایی	۱۱ نفر

موسسات و مراکز علمی و فناوری ۹۸ نفر

۹۶۵ نفر

سخنرانی و کارگاه تخصصی

شکل ۹- تعداد و نوع شرکت‌کنندگان در طرح همکاری با متخصصان غیر مقیم،
(آمار دریافتی از معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ۱۳۹۷)نمودار ۴۳- مدت زمان حضور در خارج از کشور محققان و متخصصان بازگشته،
(آمار دریافتی از معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ۱۳۹۷)نمودار ۴۴- حوزه‌های تخصصی محققان و متخصصان بازگشته،
(آمار دریافتی از معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ۱۳۹۷)

«معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری» و «بنیاد ملی نخبگان» طراحی شده و از بهمن ماه سال ۱۳۹۳ در حال اجرا است. هدف اصلی این طرح ایجاد سازوکاری جهت بهره‌مندی از دانش و تجارب ارزشمند دانشمندان و متخصصان ایرانی غیرمقیم در قالب برنامه‌هایی همچون پسادکتری، فرصت مطالعاتی، اساتید مدعو و معین، فعالیت‌های فناورانه و برگزاری سخنرانی و کارگاه تخصصی با تأکید بر مدل چرخش نخبگان تعریف شده است. مهمترین دستاوردهای این طرح در طول ۳۸ ماه گذشته (تا اردیبهشت ماه ۱۳۹۷) در شکل ۹ به اختصار نمایش داده شده است. از جمله مهمترین دستاوردهای این طرح می‌توان به ارائه تسهیلات به بیش از ۴۰۰ نفر از فارغ‌التحصیلان بازگشتی در مقطع دکتری از ۱۰۰ دانشگاه برتر دنیا اشاره نمود که در نوع خود جالب و کم نظیر می‌نماید.

در نمودار ۴۳ میزان توقف محققان و متخصصان بازگشته‌ای استفاده کننده از این طرح نشان داده شده است، همانطور که مشاهده می‌شود حدود ۶۵ درصد آنها بین ۵-۱۰ سال اقامت در خارج از کشور داشته‌اند. همچنین مشاهده رشته‌های استفاده کنندگان از این طرح نشان می‌دهد بیشتر آنها در رشته‌های مهندسی و پس از آن علوم پایه بوده‌اند.

در صورت تصمیم به استفاده از راهبرد تعدیل خروج و ورود دانشجویان بایستی بر راهکارها و سیاست‌های کشورهای دانشجویپذیر تمرکز کرد و با استفاده از فرصت‌ها و توانمندی‌های موجود برای آن برنامه‌ریزی کرد. با نگاهی اجمالی به وضعیت ایران در این خصوص می‌توان گفت که در ایران پتانسیل زیادی برای مهاجرپذیری وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به ظرفیت بالای آموزشی و دانشگاه‌های معتبر در بسیاری از رشته‌های تحصیلی، شمار بالا و روبه‌فزونی دانش‌آموختگان دکتری چه در داخل و چه در خارج از کشور، موقعیت خاص در منطقه و جاذبه‌های گردشگری اشاره کرد. ضعف‌هایی هم در این زمینه وجود دارد که از جمله آن می‌توان به مسئله زبان تدریس، فرهنگ مخالف مهاجر، وضعیت متغیر سیاسی و اقتصادی و ... اشاره کرد. راهبرد کلان پذیرش دانشجویان خارجی بایستی با توجه به این شرایط اتخاذ شود.

دستاوردهای برنامه‌های بازگشت تحصیل‌کردگان ایرانی

طرح همکاری با متخصصان و دانشمندان ایرانی غیر مقیم، به منظور انتقال دانش، تجربه، و ایده‌های فناورانه به کشور و همچنین ایجاد ارتباط مؤثر دانشمندان و متخصصان ایرانی غیرمقیم با هم‌تایان داخلی و مراکز علمی و فناوری منتخب توسط

نظام‌هایی برای جمع‌آوری و ارائه تعاریف و داده‌های معتبر است.

برای مدیریت مهاجرت دانشجویان و تحصیل‌کردگان هر کدام از کشورهای گیرنده یا فرستنده از ابزارها و راهکارهای سیاستی مناسب استفاده می‌کنند که شرح داده شد. در مورد ایران که کشوری دانشجوی فرست و مهاجر پذیر است می‌توان از رویکرد کلی مورد استفاده «کشورهای پیمان آسیایی»^۱ یعنی ایجاد تعادل در ورود و خروج دانشجویان استفاده کرد. تا با قرار گرفتن در چرخه نخبگان اثرات منفی خروج دانشجویان و تحصیل‌کردگان کاهش و از اثرات مثبت حضور دانشجویان و تحصیل‌کردگان خارجی بهره‌برداری شود.

ایران به عنوان یک کشور دانشجوی فرست در حال حاضر بایستی از سه گزینه اصلی سیاستی «نگهداشت، بازگشت و مشارکت» استفاده کند. ابزارهای سیاستی مربوط به هر کدام از این گزینه‌ها پیش از این توضیح داده شد. در ایران برنامه‌هایی در همین راستا انجام شده است. برای برنامه‌ریزی دقیق‌تر لازم است ابتدا این برنامه‌ها آسیب شناسی و ارزیابی شود. سپس با توجه به انگیزه‌های خروج دانشجویان و ماندگاری آنها در خارج از کشور رویکرد کلان سیاستی و ابزارهای سیاستی متناسب استخراج شوند.

۱. برای توضیح بیشتر به پیوست ۶ مراجعه شود

و چرخش نخبگان اتفاق می‌افتد. کشورهای گیرنده به وسیله ارزیابی بازار کار و ایجاد فهرست مشاغل بحرانی بین مهاجرت و توسعه کشور ارتباط برقرار می‌کنند.

در نگاه بعدی بایستی این نکته را مدنظر قرار داد که سیاست‌گذاری در این حوزه به حوزه‌های دیگر عمومی سیاستی مانند آموزش، اشتغال، بهداشت و ... وابسته است. مخصوصاً وقتی وارد برنامه‌ریزی در حوزه دانشجویان و افراد تحصیل‌کرده می‌شویم مسئله با سیاست‌های آموزش و سیاست‌های علم و فناوری پیوند می‌خورد.

در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این حوزه مانند هر حوزه دیگر به داده‌های مورد اطمینان از شاخص‌های مهم نیاز است تا امکان مقایسه و ارزیابی اثرات سیاست‌گذاری‌های کلان و برنامه‌های خردتر فراهم آید. در همین پژوهش در دسترسی به داده‌های داخلی مشکلاتی وجود داشت. اول اینکه برخلاف داده‌های کشورهای خارجی، درگاه‌های معتبری برای بسیاری از داده‌ها وجود ندارد و لازم است داده‌های اولیه از گفته‌های مسئولان در رسانه‌ها برداشته شده و بعد با پیگیری‌هایی از سازمان‌های ذیربط تدقیق شوند. دوم اینکه آماری که درباره یک موضوع از چند منبع ارائه می‌شود تفاوت‌های بعضاً فاحش دارند که می‌تواند به علت تفاوت متدولوژی‌ها و تعاریف باشد. این مسائل نشان از نیاز به ایجاد

their post-graduation migratory behaviour: Meta-study and methodological approach (p.). Unpublished. <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.23960.60163>

طرح پژوهشی «شناسایی عوامل خروج و بازگشت ایرانیان تحصیل‌کرده از/به ایران». (۱۳۹۵-۱۳۹۶). پژوهشکده سیاستگذاری علم و فناوری و صنعت دانشگاه شریف- مؤسسه مطالعات جمعیتی

پیمایش ملی «ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای جوانان در سال ۱۳۹۲». (۱۳۹۲). وزارت ورزش و جوانان، مرکز مطالعات و پژوهش‌های راهبردی

Kritz, M. M. (2012). Globalization of Higher Education and International Student Mobility. United Nations Expert Group Meeting on New Trends in Migration: Demographic Aspects.

Laczko, F., Tjaden, J., & Auer, D. (2017). Measuring Global Migration Potential (20102015-). IOM's Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC). Data Briefing Series, 9.

National Science Foundation, National Center for Science and Engineering Statistics. 2017. Doctorate Recipients from U.S. Universities: 2016. Special Report NSF 18304-. Alexandria, VA. Available at www.nsf.gov/statistics/2018/nsf18304/.

OECD (2002). International Mobility of the Highly Skilled-Policy Brief. OECD.

OECD (2010). International mobility in higher education-OECD Innovation Policy Platform. OECD.

OECD (2014), Education at a Glance 2014: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.

<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en>

a) OECD (2015), Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas 2015, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239845-en>

b) OECD/EU (2015), Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264234024-en>

OECD (2017), Education at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>

Qs intelligence unit. (2018). Applicant Survey 2018 What Drives an International Student Today?.

The Economist Intelligence Unit. (2016). Measuring well-governed migration: The 2016 Migration Governance Index. London: The Economist Intelligence Unit.

Woetzel J., Madgavkar A. & others, (2016), people on the move global migration's impact and opportunity, McKinsey & Company.

Weisser, R. A. (2015). Internationally mobile students and

فهرست مراجع

ARAB NEWS. (2016, july 8). 71,773 foreign students studying in Saudi Arabia. Retrieved from arab news: <http://www.arabnews.com>

Council, B. (2014). Postgraduate student mobility trends to 2024. Education Intelligence. https://ei.britishcouncil.org/sites/default/files/OTH-POSTGRADUATE_MOBILITY_TRENDS_

Council, B. (2012). The shape of things to come: Higher education global trends and emerging opportunities to 2020. Going Global 2012.

Ditto, Steven. (2014). Red Tape, Iron Nerve: The Iranian Quest for U.S Education. Policy Focus, 133. The Washington Institute for Near East Policy. www.washingtoninstitute.org

Docquier, F., Lohest, O., & Marfouk, A. (2007). Brain drain in developing countries. The World Bank Economic Review, 21(2), 193218-.

Gallup (2017). Gallup wordpoll 20132016-. Retrired from Gallup website: <http://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx>

Gribble, C. (2008). Policy options for managing international student migration: the sending country's perspective. Journal of Higher Education Policy and Management, 25-39.

Hao, X., Yan, K., Guo, S., & Wang, M. (2017). Chinese returnees' motivation, post-return status and impact of return: A systematic review. Asian and Pacific Migration Journal, 26(1), 143157-.

International trade administration. (2016). 2016 Top Markets Report Education A Market Assessment Tool for U.S. Exporters. U.S. Department of commerce.

International Migration Organization. (2018). Retrired from: <https://migrationdataportal.org/>

Kritz, M. (2015). Why do students differ in their rates of outbound student mobility? Journal of Studies in International Education, 20(2), 99-117. doi: 10.1177/1028315315587104/

پیوست یک: تعاریف مهاجرت

مهاجرت عامل مهمی در از بین بردن مرزهای سنتی بین زبان‌ها، فرهنگ‌ها، گروه‌های قومی و دولت-ملت‌هاست. حتی افرادی که مهاجرت نکرده‌اند نیز با جابه‌جایی افراد به داخل یا خارج از جوامع خود و نتایج تغییراتی که در جامعه ایجاد می‌کنند تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند. مهاجرت تنها یک عمل منفرد خروج از یک مرز نیست بلکه فرایند بلند مدتی است که همه‌ی حوزه‌های زندگی فرد را درگیر می‌کند. تعاریف مختلفی در متون بین‌تخصصی و بین‌المللی از مهاجرت و اجباری محل زندگی اطلاق می‌شود. مهاجر به کسانی اطلاق می‌شود که زمان و مکان اقامت خود را، خود انتخاب کرده باشد.

واژه مهاجر می‌تواند به معنای «هر فردی که به صورت دائم یا موقت در کشوری که به دنیا نیامده زندگی می‌کند و برخی پیوندهای اجتماعی با کشور دوم برقرار کرده است.» (میر ۲۰۰۸) به کار رود. گرچه ممکن است این تعریف بسیار محدود به نظر بیاید چرا که سیاست‌های برخی کشورها ممکن است برخی افرادی که در همان کشور به دنیا آمده‌اند را نیز مهاجر^۱ قلمداد کنند. (UNESCO, GLASSORY).

«کنوانسیون سازمان ملل درباره حقوق مهاجران»^۲، نیروی کار مهاجر

۱. مانند افغانستانی‌های متولد ایران که مهاجر قلمداد می‌شوند.

۲. Migrant worker

را چنین تعریف می‌کند: «فردی که در یک فعالیت دارای جبران خدمات در کشوری که از آن ملیت نیست مشغول به کار است، مشغول به کار خواهد شد یا تاکنون مشغول به کار بوده است.» (UN, ۱۹۹۰) به این ترتیب در تعریف گسترده‌تر می‌توان گفت واژه مهاجر برای پوشش همه مواردی که در آن تصمیم به مهاجرت آزادانه، به دلایل «آسودگی شخصی» و بدون مداخله عوامل اجبار خارجی توسط فرد مورد نظر گرفته شده است به کار می‌رود. به این ترتیب مهاجر به پناهنده^۳ (رانده شده)، تغییر مکان داده شده^۴ یا دیگر روش‌های ترک اجباری محل زندگی اطلاق می‌شود. مهاجر به کسانی اطلاق می‌شود که زمان و مکان اقامت خود را، خود انتخاب کرده باشد.

گزارش‌گر ویژه کمیسیون حقوق بشر این افراد را نیز مهاجر قلمداد کرده است:

اشخاصی که در خارج از قلمرو دولتی هستند که ملیت یا شهروندی آن را دارند، تحت حفاظت قانونی آن کشور قرار نمی‌گیرند و در قلمرو دولت دیگری قرار دارند؛

افراد که از به رسمیت شناختن حقوق قانونی که کشور اعطا کننده پناهنده‌گی، افراد اخذ کننده تابعیت یا موقعیت‌های مشابه برخوردار نیستند؛

۳. refugee
۴. displaced

افراد که از طریق توافقنامه‌های دیپلماتیک، ویزا و سایر موافقت‌نامه‌ها از حمایت عمومی قانونی حقوق اساسی خود برخوردار نیستند (Rodríguez Pizarro, ۲۰۰۲).

این تعریف وسیع مهاجران نشان دهنده دشواری جاری در تشخیص بین مهاجرانی است که کشورهای خود را به خاطر آزار و اذیت سیاسی، درگیری‌ها، مشکلات اقتصادی، تخریب محیط زیست یا ترکیبی از این دلایل ترک می‌کنند و کسانی که این کار را در جستجوی شرایط بقا یا رفاه انجام می‌دهند.

مفهوم کلی مهاجرت به معنای در نوردیدن مرزی سیاسی یا حاکمیتی برای حداقل دوره زمانی مشخص است و علاوه بر مهاجران اقتصادی شامل پناهنجویان، آوارگان و رانده‌شدگان^۵ نیز می‌شود. مهاجرت داخلی به مهاجرت از یک ناحیه به ناحیه دیگر (استان، ناحیه، شهرداری) در کشور اشاره دارد و مهاجرت بین‌المللی به تغییر قلمرو افراد بین دولت‌های ملی (Unesco, Glassory).

مهاجرت را می‌توان بر اساس انگیزه‌های آن به اقتصادی^۶، فامیلی^۷، پناهجویی یا از نظر وضعیت قانونی به مهاجرت غیر قانونی^۸، مهاجرت کنترل شده^۹ و

۵. uprooted people
۶. economic
۷. family reunion
۸. irregular migration
۹. controlled emigration/immigration

مهاجرت آزاد^۱ طبقه‌بندی نمود. اکثر کشورها بین دسته‌های مهاجران در سیاست‌های مهاجرتی و آماری خود تفاوت‌هایی قابل می‌شوند. تنوعی که بین کشورهای مختلف موجود است نشان می‌دهد تعریف واحدی از مهاجرت وجود ندارد. در ادامه یکی از معمول‌ترین دسته‌بندی‌ها برای مهاجران بین‌المللی آمده است:

مهاجران موقت کاری^۲: به عنوان کارگران میهمان یا کارگران خارجی قراردادی هم شناخته می‌شوند. افرادی که برای دوره زمانی محدودی برای کار و به دست آوردن پول مهاجرت می‌کنند.

مهاجران تحصیل‌کرده و تجاری^۳: افرادی با قابلیت‌های بالا مانند مدیران، مدیران اجرایی، متخصصان، تکنسین‌ها و مانند آن که در بازار کار داخلی شرکت‌های چند ملیتی یا بین‌المللی جابه‌جا می‌شوند. یا کسانی که در بازار کار بین‌المللی برای مهارت‌های ویژه به دنبال شغل هستند. بسیاری از کشورها به چنین مهاجرانی خوشامد می‌گویند و برنامه‌های ویژه‌ای برای تشویق مهاجران ماهر و کارآفرینان برای مهاجرت به کشور خود دارند.

مهاجران غیر قانونی (یا ثبت نشده/ غیر قانونی)^۴: افرادی که بدون مدارک و اجازه‌های قانونی و معمولاً در پی شغل به کشوری وارد شده‌اند.

۱. free emigration/immigration
۲. Temporary labour migrants
۳. Highly skilled and business migrants
۴. Irregular migrants (or undocumented / illegal migrants)

مهاجرت اجباری^۵: به معنای وسیع‌تر، شامل نه تنها پناهندگان و پناهجویان بلکه افراد مجبور به حرکت به علت عوامل خارجی مانند فاجعه زیست‌محیطی یا پروژه‌های توسعه‌ای می‌شود. این شکل مهاجرت دارای ویژگی‌های مشابه کوچ اجباری^۶ است.

اعضای خانواده (یا پیوند خانوادگی)/ مهاجرت برای در مجاورت خانواده بودن^۷: افراد دارای پیوندهای خانوادگی به افراد مهاجرت‌کرده‌ی خانواده خود در هر یک از موارد فوق می‌پیوندند. بسیاری از کشورها برای مهاجران قانونی حق باز پیوست خانوادگی^۸ قائل هستند. برخی کشورهای دارای سیستم نیروی کار قراردادی حق باز پیوست خانوادگی را رد می‌کنند.

مهاجران بازگشتی^۹: افرادی که پس از دوره‌ای که در کشور دیگری بوده‌اند به کشور خود باز می‌گردند (کستلز ۲۰۰۰).

در تعریف مهاجران بین‌المللی برای مقاصد آماری سازمان ملل متحد (UN, ۱۹۹۸) مهاجر بلندمدت را چنین تعریف کرده است: مهاجر بلند مدت فردی است که به کشوری دیگر به جز کشوری که به طور معمول در آن اقامت دارد برای دوره زمانی حداقل

۵. Forced migration
۶. displacement
۷. Family members (or family reunion / family reunification migrants)
۸. family reunion
۹. Return migrants

یک سال می‌رود. بنابراین کشور جدید مقصد به طور مؤثر کشور محل اقامت او می‌شود. تعاریف مهاجران بین‌المللی معمولاً به کشور محل تولد، شهروندی و دوره زمانی توقف اشاره دارد؛ این اجزا باید در سرشماری جمعیتی لحاظ شود (UN, ۲۰۱۷). کشورهای مختلف در سیستم آماری و اطلاعاتی خود از تعاریف مختلف با جزئیات متفاوتی استفاده می‌کنند. به این ترتیب به طور کلی می‌توان بر پایه‌ی مفهوم شهروندی و کشور محل تولد، تعاریف موجود از مهاجران بین‌المللی را مورد توجه قرار داد.

خارج می‌گیرند، اصلاً وارد نیست. چون مثلاً طبق کنوانسیون ۱۹۶۳ اگر هر تبعه‌ای زندانی شود و موضوع زندانی شدن خود را به کشور متبوع نگوید، سفارت نمی‌تواند دخالت کند. یعنی یکی از شرایط حمایت از اتباع ایرانی، اعلام توسط خود زندانی است و او باید خودش بخواهد که حمایت کنسولی شود. اگر نخواهد ما نمی‌توانیم کاری کنیم. درباره تعداد دانشجویان نیز همین است و بعضی افراد حاضر به تشکیل پرونده دانشجویی نیستند. با توجه به این مسائل هیچ وقت نمی‌توان آمار دقیقی از ایرانیان مقیم و مهاجر خارج کشور ارائه کرد؛ نه الان و نه در آینده. هر قدر هم وزارت امور خارجه تلاش کند، نمی‌تواند. در همین مصاحبه ایشان به صورت تقریبی ایرانیان خارج از کشور را ۴/۵ میلیون نفر اعلام کردند، گرچه در جای دیگری از این مصاحبه آمار ۲/۵ تا ۴ میلیون را واقع‌بینانه‌تر دانسته‌اند (قشقاوی، ۱۱ آذر ۱۳۹۲).

همچنین در مصاحبه‌ای که با «محسن کرمی»، «معاون امور اسناد هویتی سازمان ثبت احوال» در سال ۱۳۹۱ انجام شده است، ایشان مجموع تعداد ایرانیان خارج از کشور را حدود ۶ میلیون نفر اعلام کرده و گفته‌اند بیشترین تعداد مهاجرین ایرانی با یک میلیون و ۴۰۰ هزار نفر جمعیت مربوط به کشور آمریکا است و بعد از آن امارات متحده عربی قرار دارد که ۸۰۰ هزار مهاجر ایرانی دارد. طبق آمارهایی که آقای کرمی ارائه داده، انگلیس و

با مسئولین «شورای عالی ایرانیان» و «معاونت کنسولی وزارت امور خارجه»، آمار ایرانیان خارج از کشور چنین اعلام شده است:

در تاریخ ۱۳۹۵/۶/۲۸ مدیرکل اداره امور ایرانیان خارج از کشور وزارت امور خارجه، «سید جواد قوام شهیدی» در مصاحبه‌ای با بیان اینکه آمار ایرانیان خارج از کشور به طور دقیق مشخص نیست، گفت: ایرانیان خارج از کشور که تاکنون به ثبت رسیده‌اند بالغ بر ۴ میلیون نفر هستند (قوام شهیدی، ۲۸ شهریور ۱۳۹۵).

همچنین «حسن قشقاوی»، «معاون کنسولی مجلس و امور ایرانیان خارج از کشور وزارت امور خارجه» در مصاحبه‌ای که با روزنامه وطن امروز انجام داده، اظهار کرده که: «به خاطر اینکه بخشی از هموطنان ما که به خارج می‌روند عملاً به هر دلیلی تمایلی برای مراجعه به سفارت و تشکیل پرونده‌های کنسولی ندارند، نمی‌توانیم آمار دقیقی داشته باشیم. البته همین جا بگویم که اینها (مهاجران) یک اقلیت حدود ۱۰ الی ۱۵ درصدی هستند. یعنی یا تقاضای پناهندگی کرده‌اند یا به هر دلیل دیگری به سفارت نمی‌آیند. ما هیچ مکانیزم کنترلی در آمار نداریم که بگویم چه تعداد مقیم هستند و چند نفر می‌خواهند بمانند. یعنی فقط مراجعه ایرانیان به بخش کنسولی است که می‌تواند آمار ما را تکمیل کند. همین جا بگویم افرادی که گاهی در تعداد زندانیان و دانشجویان ایرانی خارج از کشور به وزارت امور

پیوست دو:

ایرانیان خارج از کشور به روایت آمار داخلی

در تعریف رسمی «وزارت امور خارجه»، ایرانی مقیم خارج یا ایرانی خارج از کشور به کسی اطلاق می‌شود که دارای گذرنامه ایرانی است بیش از یک سال در خارج از کشور اقامت دارد و در گذرنامه او محل اقامت یک کشور خارجی درج شده است. بنابراین تعداد ثبت شده ایرانیان خارج از کشور از طریق گذرنامه‌های تغییر وضعیت داده شده در دفاتر کنسولی وزارت امور خارجه قابل استحصال است ولی از آنجا که افراد به دلایل مختلف اقدام به این تغییر وضعیت نمی‌نمایند آمار ثبت شده با آمار واقعی اختلاف عددی دارد و آمار اعلامی وزارت امور خارجه از ایرانیان خارج از کشور با استفاده از شواهد میدانی و آمار ثبتی موجود به صورت تخمینی بوده و از دقت کافی برخوردار نیستند.

منبع دیگری که می‌تواند به عنوان گلوگاه آماری در استخراج تعداد ایرانیان خارج از کشور به کار رود، «پایگاه اطلاعات جمعیتی کشور» است که از آنجا که محل اقامت افراد نیز در آن ثبت می‌شود می‌تواند گلوگاهی برای استخراج این آمار به شمار آید، اما از آنجا که این داده‌ها به صورت اعلامی ثبت می‌شود و افراد در بسیاری از موارد تغییر آدرس خود را گزارش نمی‌دهند، آمار قابل اتکایی از این طریق قابل استحصال نیست.

در آخرین مصاحبه‌های انجام شده

		کشور محل تولد Country of origin	
		محل تولد در کشور محل اقامت Born in country of residence	محل تولد در کشوری خارجی (مهاجر) Born in foreign country (immigrant)
شهروندی citizenship	شهروندان کشور محل اقامت Citizens of country of residence	شهروندان بومی Native-born citizens	شهروندان خارجی Foreign-born citizens
	شهروندان کشوری دیگر Citizens of another country	خارجی‌های متولد داخل Native-born foreigners	خارجی‌های متولد خارج Foreign-born foreigners

جدول ۷- مولفه‌های تعاریف مهاجران بین‌المللی

منابع

Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, Adopted by General Assembly resolution 45158/ of 18 December 1990

•United Nations. 1998. Recommendations on statistics of international migration, Statistical Papers, Series M, No.58, Rev.1, New York

•United Nations. 2017. Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, Revision 3, New York.

•Measures to improve the situation and ensure the human rights and dignity of all migrant workers. 1998. Report of the working group of intergovernmental experts on the human rights of migrants submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 199715/ COMMISSION ON HUMAN RIGHTS Fifty-fourth session, Intergovernmental working group of experts on the human rights of migrants.

•Gabriela Rodríguez Pizarro, Special Rapporteur of the Commission on Human rights in A/57292/, Human rights of migrants, Note by the Secretary-General. 9August 2002.

•Castles, S. 2000. International migration at the beginning of the twenty-first century. International Social Science Journal, Vol. 165

•Meyer, A. (Ed.). (2008). People on the Move: Handbook of Selected Terms and Concepts. Hague Process on Refugees and Migration.

•International Convention on the

کانادا با ۴۱۰ هزار، آلمان با ۲۱۰ هزار، فرانسه با ۱۵۵ هزار و سوئد با ۱۱۰ هزار ایرانی مقصدهای بعدی مهاجران ایران بوده‌اند (کرمی، ۱۹ شهریور ۱۳۹۱).

البته این آمار توسط سایر مراجع آماری داخلی و خارجی هم به جهت عدم وجود منبع آماری مطمئن در سازمان ثبت احوال و هم به دلیل مغایرت بالایی که با سایر تخمین‌های داخلی و آمار خارجی از ایرانیان در کشورهای مقصد موجود است مورد تردید واقع شده است.

منابع

<http://www.bartarinha.ir/fa/news/31988/اعلام-دقیق-تعداد-ایرانیان-خارج-از-کشور>

<http://sobheqazvin.ir/news/newscontent-215432/>

<https://www.seratnews.com/fa/news/146669/آمار-ایرانیان-خارج-از-کشور>

پیوست سه: ایرانیان در آمریکا

در سیستم آماری آمریکا واژه‌ی «مهاجر» که خارجی یا متولد خارج هم نامیده می‌شود به افرادی اطلاق می‌شود که در آمریکا زندگی می‌کنند ولی هنگام تولد شهروند آمریکا نبوده‌اند. این جمعیت شامل شهروندان تابعیت گرفته^۱، افراد دارای اقامت دائم قانونی^۲، افراد معینی از غیر مهاجران قانونی^۳ (به عنوان مثال دانشجویان یا افراد دارای ویزای کاری^۴)، افرادی که تحت عنوان پناهنجو یا آواره پذیرفته شده‌اند و افرادی که اقامت غیر قانونی در آمریکا دارند، می‌گردد.

بر اساس داده‌های «اداره آمار آمریکا» تعداد افرادی که متولد ایران بوده‌اند و در آمریکا زندگی می‌کنند در ستون دوم و تعداد کسانی که به صورت داوطلبانه اصلت^۵ خود را ایرانی اعلام کرده‌اند در ستون سوم جدول زیر آمده است. در سرشماری سال ۲۰۱۶ اداره آمار آمریکا تعداد افراد ایرانی بر اساس محل تولد حدود ۳۸۶ هزار نفر بوده است. در بخشی از این سرشماری افراد به صورت داوطلبانه می‌توانند اصلت خود را اعلام کنند، که بر این اساس تعداد افرادی که اصلت خود را ایرانی اعلام کرده‌اند در این سال ۴۷۰ هزار نفر بوده است.

۱. naturalized citizens
۲. lawful permanent residents (LPRs)
۳. legal nonimmigrants
۴. انواع ویزای مهاجرتی و غیر مهاجرتی آمریکا در پیوست ۵ آمده است.
۵. U.S. Census Bureau
۶. Acentry

محل تولد و آخرین محل اقامت ثبت می‌شوند. همانطور که مشاهده می‌شود تعداد افراد اقامت گرفته بر اساس محل تولد از تعداد افراد اقامت گرفته بر اساس آخرین محل اقامت بیشتر است. این امر نشانگر این مسئله است که برخی افراد ایرانی پس از دوره‌ای اقامت در کشوری دیگر برای اقامت دائم، آمریکا را انتخاب می‌کنند.

همچنین «وزارت امنیت داخلی آمریکا» به صورت سالانه آمار مرتبط با انواع مهاجران را منتشر می‌نماید و «وزارت حمل و نقل» انواع ویزاهای مهاجرتی و غیر مهاجرتی صادر شده را به تفکیک محل اقامت یا محل تولد افراد متشر می‌کند. به این ترتیب بر اساس آمار وزارت حمل و نقل تعداد کل ویزاهای مهاجرتی^۶ صادر شده برای ایرانیان در ردیف اول جدول زیر آمده است. همچنین بر اساس آمار ثبت شده‌ی وزارت امنیت داخلی تعداد ایرانیانی که سالانه تابعیت آمریکا را اخذ کرده‌اند و افرادی که اقامت قانونی دائم اخذ کرده‌اند نیز آمده است.

افرادی که اقامت قانونی دائم آمریکا را کسب کرده‌اند بر اساس کشور

۷. انواع ویزای مهاجرتی و مقاصد آن در پیوست ۵ آمده است.

سال	تعداد ایرانیان در آمریکا بر اساس سرشماری (محل تولد)	افراد که اصلت خود را ایرانی اعلام کرده‌اند
۲۰۱۶	۳۸۶۰۷۳	۴۷۶۱۷۱
۲۰۱۵	۳۹۴۲۲۳	۴۸۶۹۹۴
۲۰۱۴	۳۶۵۲۸۸	۴۵۲۸۱۵
۲۰۱۳	۳۶۳۹۷۳	۴۵۸۷۹۸
۲۰۱۲	۳۷۸۵۲۰	۴۷۲۱۱۴
۲۰۱۱	۳۶۲۳۷۱	۴۷۰۳۴۱
۲۰۱۰	۳۵۶۷۵۶	۴۶۳۵۵۲

منبع: اداره آمار آمریکا

<https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview>

منابع

- https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_11_1YR_B05006&prodType=table
- https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_15_1YR_B04006&prodType=table
- <https://www.dhs.gov/immigration-statistics/yearbook>

۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	
۶۶۴۳	۷۲۷۲	۷۱۷۹	۷۰۴۹	۸۰۵۷					تعداد ویزاهای مهاجرتی صادر شده برای ایرانیان (محل تولد ایران)
	۹۵۰۷	۱۰۳۴۴	۹۶۲۰	۱۱۶۲۳	۹۶۲۷	۹۲۸۶	۹۳۳۷	۱۲۳۳۷	تعداد افرادی که تابعیت آمریکا کسب کرده‌اند (محل تولد ایران)
	۱۳۳۹۶	۱۳۱۱۴	۱۱۶۱۵	۱۲۸۶۳	۱۲۹۱۶	۱۴۸۲۲	۱۴۱۸۲	۱۸۵۵۳	افرادی که اقامت قانونی دائم اخذ کرده‌اند (بر اساس محل تولد/ ایران)
	۹۵۹۶	۹۰۷۴	۸۸۹۴	۹۶۵۸	۸۹۵۵	۹۰۱۵	۹۰۷۸	۸۸۴۰	افرادی که اقامت قانونی دائم اخذ کرده‌اند (بر اساس آخرین محل اقامت/ ایران)
	۳۱۴۸۱	۳۵۲۶۶	۳۳۳۰۳	۲۶۱۴۴	۲۴۲۹۰	۲۱۰۲۷	۱۸۳۷۵	۱۵۰۸۴	پذیرش‌های غیر مهاجرتی (بر اساس کشور شهروند/ ایران)
	۲۳۲۶۴	۲۸۷۵۰	۲۷۱۲۱	۱۹۳۹۱	۱۶۶۵۸	۱۵۱۹۸	۱۲۸۶۲	۱۰۳۹۴	پذیرش‌های غیر مهاجرتی (بر اساس کشور محل اقامت/ ایران)
	۳۷۵۰	۳۱۰۹	۲۸۴۶	۲۵۷۹	۱۷۵۸	۲۰۳۲	۳۵۴۳	۵۳۸۱	پناهندگان (بر اساس ملیت/ ایران)

جدول زیر تعداد ایرانیانی که ویزای غیرمهاجرتی و اقامت دائم دریافت کرده‌اند را بر اساس نوع پذیرش نشان می‌دهد:

تعداد افرادی که اقامت قانونی دائم دریافت کرده‌اند (بر اساس نوع پذیرش و کشور محل تولد/ ایران)				
۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	
۲۵۲۳	۲۲۵۰	۲۲۴	۲۲۷۲	با پشتیبانی خانواده
۱۶۰۰	۱۴۸۵	۱۲۱۵	۱۵۸۴	با پشتیبانی کار
۳۱۷۲	۳۳۳۲	۲۷۲۹	۳۰۵۴	نزدیکان شهروندان آمریکایی
۲۸۸۳	۲۳۷۷	۲۸۹۷	۳۴۴۷	تنوع فرهنگی
۳۱۱۱	۳۷۵۶	۲۵۲۱	۲۴۸۱	پناهندگان و آوارگان
۹	۱۴	۲۹	۲۵	دیگر
۱۳۳۹۸	۱۳۱۱۴	۱۱۶۱۵	۱۲۸۶۳	کل
تعداد افرادی که پذیرش غیر مهاجرتی دریافت کرده‌اند (بر اساس نوع پذیرش و کشور شهروندی/ ایران)				
۲۲۶۲۴	۲۵۹۵۰	۲۴۴۱۶	۱۸۴۵۰	مسافرت‌های توریستی و کاری
۷۴۹۲	۷۹۳۷	۷۴۴۳	۶۴۵۸	دانشجویی و تبادل
۴۶۵	۴۹۹	۴۷۹	۴۳۴	کارکنان موقت و خانواده‌هایشان
۳۸۳	۳۵۱	۳۴۰	۳۶۸	دیپلمات‌ها و سایر شخصیت‌ها
۴۰۹	۴۵۰	۵۶۳	۴۰۶	سایر ویزاها
۱۰۸	۷۹	۶۲	۱۲۸	بدون طبقه
۳۱۴۸۱	۳۵۲۶۶	۳۳۳۰۳	۲۶۱۴۴	کل

پیوست چهار:

ایرانیان در کانادا

بر اساس آخرین سرشماری انجام شده تعداد ایرانیان مقیم کانادا بر اساس «سرشماری خانوار» سال ۲۰۱۱، ۱۲۵،۸۲۵ نفر اعلام شده است. جدول زیر تعداد افراد اضافه شده به این تعداد را بر اساس ویزاهای اقامت دریافت شده نشان می‌دهد. بر این اساس می‌توان تعداد ایران مقیم کانادا را در حدود ۱۷۳،۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۵ تخمین زد.

۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲
۵۲۹۲	۴۸۷۵	۷۱۷۹	۷۶۹۰	۷۳۹۳	۷۴۷۳
		۱۰۳۴۴	۱۷۷۴۹	۱۳۱۴۰	۸۱۲۵
	۱۱۶۶۹	۱۳۱۱۴	۱۶۷۷۲	۱۱۲۸۸	۷۵۲۵
		۹۰۷۴	۱۶۷۲۹	۱۱۲۳۴	۷۵۲۴

با توجه به اطلاعات جدول فوق الذکر، نکات زیر می‌بایست مد نظر قرار گیرد:

۱- در ردیف اول، تعداد کل ویزاهای برای اتباع ایرانی (محل تولد ایران) آمده است که افراد برای رسیدن به کشور کانادا نیازمند اخذ این نوع از ویزا هستند. ممکن است افرادی به هر دلیلی نتوانند از این ویزا بهره گرفته و خود را به خاک کشور کانادا برسانند و یا اینکه از مهاجرت و یا اخذ اقامت دائم کانادا منصرف شوند.

۲- ردیف دوم، اشاره به افرادی با ملیت ایرانی دارد که پس از ورود به خاک کشور کانادا، در خواست رسمی جهت صدور مجوز و دریافت اقامت دائم را دارند.

۳- ردیف سوم اشاره به افرادی دارد که در سال موردنظر، برای آنها اجازه اقامت دائم صادر شده است. این تعداد می‌تواند کمتر یا بیشتر از تعداد درخواست‌دهندگان آن سال باشد چرا

که ممکن است درخواست آنها برای مثال در سال گذشته ثبت شده باشد. ۴- با در نظر گرفتن تعداد اجازه اقامت‌های دائم صادر شده در هر سال، تعداد مهاجران ایرانی جدید ساکن کشور کانادا معمولاً (با میزان تغییر بسیار جزئی) بر این اساس محاسبه و ثبت می‌شود.

منابع
 • <https://www.statcan.gc.ca/pub/-91-209x/201601/article/14615/tbl/tbl-a-1-eng.htm>

• <https://open.canada.ca/data/en/dataset/ad9705a-26df456-23a8-ada-706191a23690>

• <https://open.canada.ca/data/en/dataset/47-7652-03105221b96-1e-21f80710a067c>

• <http://www12.statcan.gc.ca/nhs-enm/2011/dp-pd/dt-td>

پیوست پنج:

انواع ویزای مهاجرتی و غیر مهاجرتی آمریکا

انواع ویزای غیر مهاجرتی

جدول زیر، اهداف مختلف سفرهای موقت و طبقه‌بندی ویزاهای غیر مهاجرتی را نشان می‌دهد.

نوع ویزا	سفرهای موقت
۱-B	ورزشکار آماتور یا حرفه‌ای
J	ویزای مشارکت در برنامه تبادل دانشجویی یا حرفه‌ای
۳-E	ویژه‌ی متخصصین استرالیایی
BCC	کارت عبور از مرز: مکزیکی‌ها
۱-B	تجاری
۱-CW	کارکنان چند ملیتی CNMI
D	ویزای تیم حمل و نقل دریایی یا هوایی
A	مأموران دولتی کشورهای خارجی یا دیپلمات‌ها
NATO, G5-G1	کارکنان سازمان‌های بین‌المللی یا ناتو
۶-NATO ۲-A	نظامیان خارجی مستقر در آمریکا
O	افراد خارجی با توانایی ویژه در علم هنر آموزش کسب و کار و قهرمانان
Chile-1B1-H - 1B1-H Singapore	متخصصان قرارداد تجارت آزاد: شیلی، سنگاپور
Q	ویزای برنامه‌های تبادل فرهنگی بین‌المللی
L	جابه‌جایی بین سازمانی

۲-B	ویزای درمان پزشکی
I	روزنامه‌نگاری- رسانه‌ای
TN/TD	کارکنان نفتا: مکزیکی، کانادا
P	اجرای هنری سرگرمی، با قهرمانی
R	مبلغان مذهبی
۱B-H	مشاغل ویژه در زمینه‌هایی که نیاز به دانش بسیار ویژه‌ای دارند
FM	دانشجویان: دانشگاهی، فنی حرفه‌ای
۲A-H	کارکنان کشاورزی موقت
۲B-H	کارکنان فصلی که دیگر خدمات یا کارهای موقت یا فصلی را انجام می‌دهند
۲-B	توریستی، تعطیلات
۳-H	آموزش در برنامه‌ای که به قصد اولیه‌ی کار نیست
E	ویزای تجاری یا سرمایه‌گذارانی که به واسطه قرارداد وارد می‌شوند
C	عبور از آمریکا
U	قربانیان فعالیت‌های جنایی
T	قربانیان فجایع انسانی

انواع ویزای مهاجرتی

نوع ویزا	شرایط
	با پشتیبانی خانواده یا بستگان نزدیک
CR۱, IR۱	همسر یک شهروند آمریکا
۳-K	همسر یک شهروند آمریکایی که منتظر تأیید درخواست مهاجرت I-۱۳۰ است.
۱-K	نامزد ازدواج با یک شهروند آمریکایی و زندگی در آمریکا
IH۴, IR۴, IH۳, IR۳	گرفتن فرزند یتیم از کشوری دیگر توسط یک شهروند آمریکا
IR۵, CR۲, IR۲, F۴, F۳, F۱,	افراد معینی از خانواده یک شهروند آمریکا
F۲A, F۲B	افراد معینی از خانواده مقیم دائم قانونی
	با پشتیبانی استخدام- کار
EW۳, E۳, E۲, E۱ •	مهاجران متکی به استخدام، شامل (گروه‌های مرجع) <ul style="list-style-type: none"> • کارکنان اولیه • متخصصان دارای مدارک پیشرفته و افراد دارای توانایی‌های ویژه • متخصصان و دیگر کارکنان • کارآفرینان / سرمایه‌گذاران • مهاجران ویژه
I۵, R۵, T۵, C۵ •	
S •	
SD, SR	مبلغان مذهبی
SI	مفسران و مترجمان عراقی و افغانستانی
SQ	افغانستانی‌هایی که برای دولت آمریکا یا از طرف آمریکا کار می‌کنند
SQ	عراقی‌هایی که برای دولت آمریکا یا از طرف آمریکا کار می‌کنند
	سایر مهاجران
DV	ویزای تنوع فرهنگی
SB	افراد مقیم بازگشتی

منبع: وزارت کشور آمریکا

منبع

- <https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas.html>

پیوست شش:

متعادل کردن دریافت و ارسال دانشجویان

کشورهای شرق آسیا در زمینه تحرک دانشجویان با مسئله‌ای رو به رو بوده‌اند. در سال ۲۰۱۵ کشورهای آسیایی حدود ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار دانشجویی برای تحصیل به خارج فرستاده‌اند و فقط ۹۲۸،۹۷۷ نفر دانشجوی خارجی را برای تحصیل جذب کرده‌اند. این کشورها یا به تنهایی یا به صورت گروهی سعی کردند که تعادلی را بین دانشجویان خروجی و ورودی برقرار کنند. آنها تلاش کردند که جایگاه خود را به عنوان کشور فرستنده (دانشجویان بین‌المللی) به کشور میزبان و مقصد آموزشی برتر در دنیا تبدیل نمایند. تعدادی از این کشورها (شامل چین، ژاپن، تایوان، کره جنوبی و مالزی) اهداف روشنی برای افزایش جذب دانشجویان بین‌المللی بین سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۵ تعیین کرده‌اند. اگر این برنامه‌ها موفق شوند، حدود ۱/۴ میلیون دانشجوی بین‌المللی به جای چرخش در سطح جهان در منطقه جابه‌جا می‌شوند. این راهبردها بر پایه درون منطقه‌ای طرح‌ریزی شده‌اند که از دو منظر قابل توجه است:

منظر آسیایی‌ها، این برنامه به صورت بالقوه راه‌حلی برای چالش دیرینه کشورهای فرستنده است و از فرار مغزها به غرب می‌کاهد. رویکرد درون منطقه‌ای باعث می‌شود که دانشجویان نزدیک وطن خود مانند روابط فردی خود را حفظ کنند. این حفظ ارتباطات در دراز مدت

فرصت‌های کسب و کار و منافع اقتصادی به دنبال دارد. پیش‌بینی‌ها PricewaterhouseCoopers در سال ۲۰۱۷ نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۵۰، ۱۱ کشور از ۲۵ کشور در صدر رشد اقتصادی آسیایی هستند. منظر غرب، واضح است که تعداد قابل توجهی از دانشجویان کشورهای دانشجوی فرست (چین و هند) در طی چند سال آینده دیگر به دانشگاه‌های غربی نمی‌روند. این در حالی است که حدود ۵۵٪ از دانشجویان بین‌المللی آسیایی هستند.

چین برای جذب ۵۰۰ هزار دانشجوی بین‌المللی تا ۲۰۲۰ هدف‌گذاری کرده است و جایگاهی رهبرانه در بازار آموزش عالی در منطقه اختیار گرفته است. «طرح جاده ابریشم» برای توسعه اقتصادی در بیش از ۶۰ کشور اوراسیایی، تحرک دانشجویان را در منطقه پوشش این طرح افزایش خواهد داد. در حال حاضر تعدادی از این دانشجویان در چین مشغول به تحصیل شده‌اند. در سال ۲۰۱۶، تعداد دانشجویان خارجی آسیایی در چین به بیش از ۲۶۴ هزار نفر رسیده است و نسبت به سال پیش، ۱۰ درصد افزایش داشته است.

سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه نیز به دنبال افزایش ثبت نام دانشجویان از منطقه هستند. «توافق‌نامه دانشگاه‌های آسیایی»^۱ که در آوریل امسال اجرایی شده است بین

۱. Asian Universities Alliance

۱۵ دانشگاه کلاس جهانی در کشورهای چین، هند، هنگ کنگ، تایلند، میانمار، سنگاپور، قزاقستان، کره جنوبی، امارات متحده عربی، اندونزی، سریلانکا، مالزی، ژاپن و عربستان سعودی امضا شده است. این پیمان بین‌المللی متعهد شده است تا موقعیت آسیا را در جهان تقویت کند و اثرگذاری در آموزش عالی را در این وهله تاریخی گسترش دهد. هدف نهایی از این پیمان به غیر از افزایش تحرک دانشجویی در سطح آسیا، افزایش رشد و رقابت‌پذیری کلی منطقه است. این پیمان به عنوان پلتفرمی برای تبادل منابع به کار می‌رود و فعالیت‌های پژوهشی و برنامه‌های تبادل را بین این دانشگاه‌ها و حتی دانشگاه‌های دیگر منطقه تسهیل می‌کند. تلاش‌های مشارکتی بین این دانشگاه‌ها تاکنون نشان‌دهنده تعهد بزرگ آنها برای به اشتراک گذاشتن ارزش‌ها و منافع مشترک است.

پیوست هفت:

روش‌های محاسبه نرخ ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی

در ادبیات موضوع، محاسبه نرخ ماندگاری از روش‌های گوناگونی صورت می‌گیرد که همین امر موجب عدم تطابق و عدم امکان مقایسه نتایج تحقیقات گوناگون با یکدیگر شده است. بنابراین برای دانشجویان بین‌المللی موجود در یک کشور، یک نرخ ماندگاری منحصر به فرد وجود ندارد، بلکه می‌توان چندین نرخ ماندگاری ارائه داد. در واقع لازم است توجه شود تصویری که ادبیات موضوع و گزارش‌های مختلف از نرخ ماندگاری می‌دهند، غایی و قطعی نیست. در اینجا روش‌های مختلف محاسبه نرخ ماندگاری و ملاحظات هر یک در ادبیات موضوع مطرح می‌گردد.

• روش اول: داده‌های مربوط به تغییرات وضعیت و مجوزها

داده‌های مجوزها امکان شناسایی خارجی‌ها را فراهم می‌کند. تعداد قابل توجهی از پژوهشگران بر مبنای این روش نرخ‌های ماندگاری را محاسبه نموده‌اند، اما نکته قابل تأمل آنکه، این روش، نرخ ماندگاری افرادی را نشان می‌دهد که به آنها اجازه‌ی اقامت داده شده، نه همه‌ی افرادی که تمایل به ماندن در کشور میزبان داشته‌اند. در خصوص دانشجویان بین‌المللی، مجوزهای اقامت دانشجویی امکان شناسایی افرادی که با هدف تحصیل به کشوری وارد شده‌اند را فراهم می‌نماید. در نظر گرفتن

«ملیت» یا «کشور محل تولد» برای محاسبه نرخ ماندگاری می‌تواند دچار سوگیری شود، اما آمار مجوزهای اعطا شده این مزیت را دارد که دانشجویانی که حقیقتاً بین‌المللی هستند را به طور دقیق شناسایی می‌کند. اما مشکل این روش هم آن است که فقط آن دسته از دانشجویان بین‌المللی را شامل می‌شود که از کشورهایی به جز کشورهای عضو اتحادیه اروپا به این منطقه وارد شده باشند. برای محاسبه نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی از دو رویکرد مجوز-محور استفاده می‌شود. روش اول یا ۱A از اطلاعات جمعیت‌شناختی دانشجویان بین‌المللی که تحصیلات خود در کشور مقصد را به پایان رسانده‌اند استفاده می‌کند. از آنجا که ساختار داده‌ها در برخی کشورها اجازه‌ی محاسبه این معادله جریان به روشی قابل اطمینان را نمی‌دهد، روش دوم (۱B) از داده‌های جریان ورودی با تأخیر زمانی (با در نظر گرفتن مدت زمان تحصیل) برای محاسبه جمعیت دانشجویان بین‌المللی که آموزش دانشگاهی خود را در کشور میزبان به پایان رسانده‌اند استفاده می‌کند.

• روش دوم: محاسبه نرخ ماندگاری فارغ‌التحصیلان با استفاده از داده‌های فارغ‌التحصیلی و تغییرات وضعیت مجوز اقامت

مشکل اصلی روش اول این است که جریان خروجی بعد از تغییر وضعیت مجوز و همین‌طور جریان‌های ورودی

پیش از دوره زمانی در نظر گرفته شده را شامل نمی‌شود و از این رو دقت محاسبه را پایین می‌آورد. در واقع جمعیت واقعی مد نظر در محاسبه نرخ ماندگاری شامل فارغ‌التحصیلانی که به کشور میزبان می‌آیند نیز می‌شود. دانشجویان ورودی از کشورهای غیر عضو اتحادیه اروپا ملزم به دارا بودن مجوز تحصیل در دوران تحصیل خود هستند. اگر این افراد، فارغ‌التحصیل شده و تمایل به ماندن در کشور میزبان داشته باشند، باید وضعیت مجوز اقامت خود را از مجوز تحصیلی به چیزی دیگر تغییر دهند. نرخ ماندگاری محاسبه شده با استفاده از روش اول، در واقع نرخ ماندگاری همه افرادی است که وارد دانشگاه شده‌اند، چه دانشگاه را رها کرده و چه فارغ‌التحصیل شده باشند. اما روش دوم، تقریباً نزدیک‌تری از نرخ ماندگاری دانشجویان بین‌المللی فارغ‌التحصیل می‌دهد.^۱

در این روش هم نرخ ماندگاری میانگین برای بازه زمانی منتخب سه ساله محاسبه می‌شود. بنابراین یک خطای این روش می‌تواند این باشد که اگر دانشجویی در انتهای پاییز سال ۱ فارغ‌التحصیل شود، جزو فارغ‌التحصیلان سال ۲ محسوب می‌شود، اما اگر درست بعد از اتمام تحصیل در انتهای

۱. در برخی کشورهای عضو اتحادیه اروپا، امکان تغییر وضعیت مجوز برای دانشجویانی که دانشگاه را رها کرده‌اند از مجوز تحصیلی به مجوز کاری وجود دارد. همچنین در همه این کشورها امکان تغییر مجوز تحصیلی به مجوز خانواده (در صورت ازدواج) نیز وجود دارد. بنابراین تغییر وضعیت مجوز لزوماً به معنای فارغ‌التحصیلی نیست.

پاییز، وضعیت مجوز خود را نیز تغییر دهد، جزو افرادی که در سال ۱ تغییر مجوز داده‌اند محسوب می‌گردد.

• روش سوم: تحلیل رفتار ماندگاری با داده‌های پیمایش نیروی کار

مسئله‌ی نرخ ماندگاری فقط برای این نیست که بفهمیم چه تعداد از دانشجویان در کشور میزبان می‌مانند. بلکه هدف اصلی این است که بدانیم چه تعداد از این افراد با ادغام موفق در بازار کار، به کشور میزبان بهره می‌رسانند.

پیمایش نیروی کار اتحادیه اروپا، پایگاه داده نسبتاً همگونی است که امکان دریافت شمای مقطعی رفتار ماندگاری کوتاه‌مدت فارغ‌التحصیلان بین‌المللی را میسر می‌سازد. مزیت این روش نسبت به دو روش قبل این است که امکان شناسایی واضح و غیرمبهم دانشجویان دانشگاهی فراهم می‌شود. به همین ترتیب، می‌توان نتیجه این روش محاسبه را به عنوان نرخ ماندگاری آن دسته از دانشجویان بین‌المللی در نظر گرفت که یک برنامه آموزشی دانشگاهی را تکمیل کرده‌اند. البته با وجود آنکه این پیمایش، شاخص‌های متنوعی داراست، شناسایی دانشجویان بین‌المللی ماندگار چندان هم سراسر نیست و نیاز به در نظر گرفتن فرضیات زیر دارد. فردی وارد محاسبه نرخ ماندگاری می‌شود که شرایط زیر را داشته باشد:

- ▶ در سال t در کشور i ساکن بوده باشد.
- ▶ در سال t-۱ از دانشگاه فارغ‌التحصیل شده باشد و اقامت کشور i را داشته باشد.
- ▶ شهروندی کشور i را نداشته باشد.
- ▶ بین ۱۵ تا ۲۹ سالگی، اقامت کشور i را گرفته باشد.

- ▶ حداقل به مدت یک سال و کمتر از ۱۴ سال ساکن کشور i بوده باشد.

شرایط یک و دو، همه فارغ‌التحصیلان دانشگاهی که برای سال اول بعد از فارغ‌التحصیلی در کشور میزبان مانده‌اند (یا در سال اول فارغ‌التحصیلی از کشور میزبان خارج شده‌اند) را وارد محاسبه می‌کند. فرض سوم، همه افراد با ملیت خارجی را شناسایی می‌کند. شرط چهارم، مطمئن می‌شود که همه افراد با ملیت خارجی که برچسب ماندگاری به خود گرفته‌اند، در کشور مقصد متولد نشده‌اند بلکه در سن معمول تحصیل به این کشور رسیده‌اند. فرض پنجم از دو چیز کسب اطمینان می‌کند: اول آنکه کاندیدها حداقل در طول سال قبل از فارغ‌التحصیلی در کشور مقصد اقامت داشته باشند (با عدم شمول جابه‌جایی کوتاه‌مدت برای دوره‌های آموزشی کوتاه مدت). دوم، گزینش را محدود به افرادی می‌کند که احتمالاً در درجه اول با هدف تحصیل به این کشور آمده بودند (با عدم شمول کسانی که بیش از ۱۵ سال قبل از فارغ‌التحصیلی به کشور آمده بودند). به خاطر طراحی پایگاه

داده‌های ملی مربوط به این پیمایش، امکان پیگیری یک نفر در طول چند سال و مشاهده رفتار ماندگاری پویای فرد در طول این سال‌ها وجود ندارد و تعداد دانشجویان ماندگار، ماهیت کوتاه‌مدت (یک ساله) دارد.

• روش چهارم: نرخ ماندگاری محققان دکتری و پس‌ادکتری

چالش برانگیزترین مسئله در محاسبه دانشجویان بین‌المللی و فارغ‌التحصیلان با رویکرد چندکشوری، یافتن پایگاه داده‌ای قابل مقایسه است که آمار هماهنگ و قابل اتکا برای صورت و مخرج کسر ارائه دهد. روش‌های مبنی بر داده‌های مجوزها، بر این فرض متکی‌اند که تغییرات وضعیت برای شناسایی دانشجویان ماندگار به طور مناسب ثبت و ضبط می‌شوند، اما این داده‌ها اغلب علاوه بر دانشجویان آموزش عالی شامل دانش آموزان دبیرستانی یا سایر طرح‌های آموزشی مثل کلاس‌های زبان نیز می‌شوند. روش سوم با استفاده از پیمایش نیروی کار نیز به علت نبود شاخصی از پیش موجود، فرضیات دیگری برای شناسایی دانشجویان ماندگار در نظر می‌گرفت. در اینجا، داده‌های فارغ‌التحصیلی برای ارزیابی جمعیت مورد نظر در مخرج کسر، دچار کمبود اطلاعات بسیاری در رابطه با فارغ‌التحصیلان بین‌المللی است، چرا که این اطلاعات اغلب در سطح ملی جمع‌آوری نمی‌شود.

معمولاً مشکل، شناسایی قابل اتکای زیرمونه‌ی افراد ماندگار، جمعیت فارغ‌التحصیل بین‌المللی و به خصوص ردیابی این فارغ‌التحصیلان در نقاط مختلف بعد از ترک دانشگاه است. این مشکلات اساسی داده‌ای، مربوط به فقدان «قابلیت رصد» گروه مد نظر است.

اما یکی از زیرمجموعه‌های این گروه معمولاً قابل رصدتر است: محققان دارای مدرک دکتری از نهادی داخل کشور میزبان. این گروه در تولید دانش نقش برجسته‌ای داشته و می‌تواند نشانگر عملکرد اقتصاد کشور میزبان در جذب افراد باکیفیت از خارج از کشور بعد از اتمام تحصیلاتشان باشد.

در ادبیات موضوع، در نگاه به محققان دارای مدرک دکتری دو رویکرد مختلف وجود دارد. اولی مبنی بر داده‌های اخذ مدرک دکتری بوده و دومی شامل ردیابی مسیر شغلی با استفاده از تاریخچه تحصیلی فرد می‌شود.

مبنای رویکرد اول، «پیمایش اخذ مدرک دکتری»^۱ است که توسط «بنیاد ملی علوم» در آمریکا انجام می‌شود.

این پیمایش همه مدارک دکتری که از سال ۱۹۵۷ در مؤسسات معتبر آمریکایی اخذ شده را پوشش می‌دهد. همچنین اطلاعات مربوط به کشور محل شهروندی فارغ‌التحصیل و همین‌طور اینکه فرد مدرک کارشناسی خود را هم در آمریکا گرفته یا نه، در این پیمایش آمده است. ترکیب این داده‌ها

با داده‌های پرداخت مالیات با توجه به شماره تأمین اجتماعی افراد، امکان رصد بلندمدت فارغ‌التحصیلان دکتری و محاسبه نرخ ماندگاری را فراهم می‌کند. روش دوم اطلاعات با جزئیات قابل مقایسه در مورد مسیرهای شغلی افراد شامل اطلاعات مربوط به محل‌های کار را فراهم می‌کند.

هر دوی این روش‌ها در مطالعات چند کشوری (مثلاً مطالعه کشورهای عضو اتحادیه اروپا) با دو مشکل عمده مواجه‌اند. اول آنکه پایگاه داده‌ای حاوی اطلاعات بیوگرافی فارغ‌التحصیلان دکتری قابل مقایسه با پیمایش اخذ مدرک دکتری آمریکا وجود ندارد. علاوه بر آن، قوانین حفظ حریم خصوصی داده‌ها از برقراری ارتباط چنین داده‌هایی با داده‌های اجرایی (مثل سوابق مالیاتی) جلوگیری می‌کنند. دوم، رویکرد بیوگرافی برای بازسازی مسیرهای شغلی فارغ‌التحصیلان بین‌المللی حتی برای یک کشور مقصد هم بسیار زمان‌بر است، چه رسد به تعدادی کشور، مثلاً کل ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا.

• روش پنجم: استفاده از آمار شرکت‌کنندگان در طرح‌های بورس تحصیلی^۲

در ادبیات موضوع، گروه دیگری از دانشجویان بین‌المللی وجود دارند که «قابلیت رصد» بالایی دارند که به نوبه خود اجازه پایش رفتار ماندگاری

۲. scholarship

۱. Survey of Earned Doctorates

با ترک کشور میزبان را میسر می‌سازد: دانشجویان بورس‌های تحصیلی.

معمولاً دارندگان بورس‌های تحصیلی بخش کوچکی از گروه مورد نظر ما را تشکیل می‌دهند و لزوماً نماینده بدنه دانشجویان بین‌المللی نیستند اما اطلاعات بیشتری در مورد آنها موجود است که بخشی از آن به علت فرآیند دارای جزئیات درخواست استفاده از بورس و ارتباط بیشتر بین دانشجویان و تأمین‌کننده بورس تحصیلی است که برقراری ارتباط بعد از فارغ‌التحصیلی را تسهیل می‌کند. محققان از اطلاعات تماس این افراد برای توزیع پرسشنامه استفاده کرده‌اند که اطلاعات مربوط به محل زندگی و کار افراد را مستقیماً در اختیار محقق قرار می‌دهد. البته کوچک بودن اندازه نمونه و همین‌طور عدم به روز رسانی اطلاعات تماس توسط افرادی که کشور میزبان را ترک کرده‌اند از مشکلات اصلی این روش است.

• روش ششم: پیمایش فارغ‌التحصیلی

تحقیقاتی نیز در مرور ادبیات موجودند که با انجام پیمایش روی جامعه هدف (دانشجویان بین‌المللی) از چند ماه تا یازده سال بعد از فارغ‌التحصیلی به محاسبه نرخ ماندگاری با اندازه نمونه‌هایی از ۹۰ تا ۷۰۰ نفر پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها تصاویری از رفتار میان مدت یا بلند مدت ماندگاری دانشجویان را نشان می‌دهند. جالب آنکه یافته‌های چنین پژوهش‌هایی

حتی با وجود بازه‌های زمانی و اندازه نمونه‌های کوچک، منطبق با نرخ‌های ماندگاری تجمعی در پژوهش‌های دیگر ادبیات بوده است.

منبع

Weisser, Reinhard. (2015). internationally mobile students and their post-graduation migratory behaviour: Meta-study and methodological approach. 10.13140/RG.2.2.23960.60163

فهرست نمودارها، جداول و اشکال

نمودار ۱- سهم کشورهای برتر از ۱/۲ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۰۰، ۲۱	نمودار ۱- سهم کشورهای برتر از ۱/۲ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۰۰، ۲۱	نمودار ۱- سهم کشورهای برتر از ۱/۲ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۰۰، ۲۱
نمودار ۲- سهم کشورهای برتر از ۴/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۴، ۲۱	نمودار ۲- سهم کشورهای برتر از ۴/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۴، ۲۱	نمودار ۲- سهم کشورهای برتر از ۴/۵ میلیون دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۴، ۲۱
نمودار ۳- سهم دانشجویفرستی مناطق مختلف جهان (۲۰۰۰-۲۰۱۶)، (۲۰۱۶,unesco) ۲۳	نمودار ۳- سهم دانشجویفرستی مناطق مختلف جهان (۲۰۰۰-۲۰۱۶)، (۲۰۱۶,unesco) ۲۳	نمودار ۳- سهم دانشجویفرستی مناطق مختلف جهان (۲۰۰۰-۲۰۱۶)، (۲۰۱۶,unesco) ۲۳
نمودار ۴- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان در کشورهای منتخب (۱۹۹۹-۲۰۱۵)، استخراج شده از OECD Statistics ۲۳	نمودار ۴- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان در کشورهای منتخب (۱۹۹۹-۲۰۱۵)، استخراج شده از OECD Statistics ۲۳	نمودار ۴- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان در کشورهای منتخب (۱۹۹۹-۲۰۱۵)، استخراج شده از OECD Statistics ۲۳
نمودار ۵- روند جهانی افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵-۲۰۱۷, OECD) ۲۴	نمودار ۵- روند جهانی افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵-۲۰۱۷, OECD) ۲۴	نمودار ۵- روند جهانی افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵-۲۰۱۷, OECD) ۲۴
نمودار ۶- تعداد دانشجویان بین‌المللی، تعداد مشاغل ایجاد شده به واسطه آنها و منفعت اقتصادی حاصل از آنها در آمریکا ۲۶	نمودار ۶- تعداد دانشجویان بین‌المللی، تعداد مشاغل ایجاد شده به واسطه آنها و منفعت اقتصادی حاصل از آنها در آمریکا ۲۶	نمودار ۶- تعداد دانشجویان بین‌المللی، تعداد مشاغل ایجاد شده به واسطه آنها و منفعت اقتصادی حاصل از آنها در آمریکا ۲۶
نمودار ۷- پیش‌بینی دانشجویان سیار خروجی به تفکیک کشورهای مبدأ (۲۰۲۰) برحسب هزار نفر ۲۸	نمودار ۷- پیش‌بینی دانشجویان سیار خروجی به تفکیک کشورهای مبدأ (۲۰۲۰) برحسب هزار نفر ۲۸	نمودار ۷- پیش‌بینی دانشجویان سیار خروجی به تفکیک کشورهای مبدأ (۲۰۲۰) برحسب هزار نفر ۲۸
نمودار ۹- کشورهای دارای بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵, UIS Statistics) ۲۹	نمودار ۹- کشورهای دارای بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵, UIS Statistics) ۲۹	نمودار ۹- کشورهای دارای بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی (۲۰۱۵, UIS Statistics) ۲۹
نمودار ۸- سهم دانشجویان بین‌المللی در آموزش عالی کشورها به تفکیک سطوح تحصیلی (۲۰۱۵, OECD (۲۰۱۷) ۲۹	نمودار ۸- سهم دانشجویان بین‌المللی در آموزش عالی کشورها به تفکیک سطوح تحصیلی (۲۰۱۵, OECD (۲۰۱۷) ۲۹	نمودار ۸- سهم دانشجویان بین‌المللی در آموزش عالی کشورها به تفکیک سطوح تحصیلی (۲۰۱۵, OECD (۲۰۱۷) ۲۹
نمودار ۱۰- تعداد دانشجویان چینی که به خارج از کشور رفته و تعدادی که بازگشته‌اند (۲۰۱۴-۱۹۷۸)، (هائو و همکاران، ۲۰۱۷) ۳۲	نمودار ۱۰- تعداد دانشجویان چینی که به خارج از کشور رفته و تعدادی که بازگشته‌اند (۲۰۱۴-۱۹۷۸)، (هائو و همکاران، ۲۰۱۷) ۳۲	نمودار ۱۰- تعداد دانشجویان چینی که به خارج از کشور رفته و تعدادی که بازگشته‌اند (۲۰۱۴-۱۹۷۸)، (هائو و همکاران، ۲۰۱۷) ۳۲
نمودار ۱۱- مهاجران با تحصیلات بالا به تفکیک مناطق مبدأ ۲۰۰۰-۱۱ و ۲۰۱۰-۱۱ ۳۳	نمودار ۱۱- مهاجران با تحصیلات بالا به تفکیک مناطق مبدأ ۲۰۰۰-۱۱ و ۲۰۱۰-۱۱ ۳۳	نمودار ۱۱- مهاجران با تحصیلات بالا به تفکیک مناطق مبدأ ۲۰۰۰-۱۱ و ۲۰۱۰-۱۱ ۳۳
نمودار ۱۲- نسبت مهاجران تحصیل‌کرده کشورهای منتخب به کل مهاجران ساکن در حوزه OECD در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ ۳۳	نمودار ۱۲- نسبت مهاجران تحصیل‌کرده کشورهای منتخب به کل مهاجران ساکن در حوزه OECD در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ ۳۳	نمودار ۱۲- نسبت مهاجران تحصیل‌کرده کشورهای منتخب به کل مهاجران ساکن در حوزه OECD در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ ۳۳
نمودار ۱۳- شکاف عملکردی در بازار کار (نرخ اشتغال) بین مهاجران و بومیان به تفکیک سطح تحصیلی در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴	نمودار ۱۳- شکاف عملکردی در بازار کار (نرخ اشتغال) بین مهاجران و بومیان به تفکیک سطح تحصیلی در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴	نمودار ۱۳- شکاف عملکردی در بازار کار (نرخ اشتغال) بین مهاجران و بومیان به تفکیک سطح تحصیلی در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴
نمودار ۱۴- نرخ بیکاری مهاجران اخیر و کل مهاجران در سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴	نمودار ۱۴- نرخ بیکاری مهاجران اخیر و کل مهاجران در سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴	نمودار ۱۴- نرخ بیکاری مهاجران اخیر و کل مهاجران در سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ۳۴
نمودار ۱۵- سهم مهاجران کشورهای منتخب در مشاغل با مهارت بالا از کل مهاجران شاغل در کشورهای حوزه OECD (۲۰۱۱-۲۰۱۰) ۳۴	نمودار ۱۵- سهم مهاجران کشورهای منتخب در مشاغل با مهارت بالا از کل مهاجران شاغل در کشورهای حوزه OECD (۲۰۱۱-۲۰۱۰) ۳۴	نمودار ۱۵- سهم مهاجران کشورهای منتخب در مشاغل با مهارت بالا از کل مهاجران شاغل در کشورهای حوزه OECD (۲۰۱۱-۲۰۱۰) ۳۴
نمودار ۱۶- بیست کشور اول دارای بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل	نمودار ۱۶- بیست کشور اول دارای بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل	نمودار ۱۶- بیست کشور اول دارای بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل
نمودار ۳۳- نرخ ماندگاری دانشجویان در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵	نمودار ۳۳- نرخ ماندگاری دانشجویان در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵	نمودار ۳۳- نرخ ماندگاری دانشجویان در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵
نمودار ۱۷- بیست کشور مبدأ با بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل یا در حال آمادگی برای مهاجرت (درصد از جمعیت بزرگسالان)، (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵	نمودار ۱۷- بیست کشور مبدأ با بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل یا در حال آمادگی برای مهاجرت (درصد از جمعیت بزرگسالان)، (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵	نمودار ۱۷- بیست کشور مبدأ با بیشترین تعداد بزرگسالان متمایل یا در حال آمادگی برای مهاجرت (درصد از جمعیت بزرگسالان)، (کالوپ، ۲۰۱۷) ۳۵
نمودار ۱۸- روند مهاجرت ایرانیان به اروپا و آمریکا به تفکیک سطح تحصیلات ۱۹۸۰-۲۰۱۰، (داکویر، ۲۰۰۷) ۳۶	نمودار ۱۸- روند مهاجرت ایرانیان به اروپا و آمریکا به تفکیک سطح تحصیلات ۱۹۸۰-۲۰۱۰، (داکویر، ۲۰۰۷) ۳۶	نمودار ۱۸- روند مهاجرت ایرانیان به اروپا و آمریکا به تفکیک سطح تحصیلات ۱۹۸۰-۲۰۱۰، (داکویر، ۲۰۰۷) ۳۶
نمودار ۱۹- مقاصد اول دانشجویان بین‌المللی ایرانی ۳۷	نمودار ۱۹- مقاصد اول دانشجویان بین‌المللی ایرانی ۳۷	نمودار ۱۹- مقاصد اول دانشجویان بین‌المللی ایرانی ۳۷
نمودار ۲۰- روند رشد تعداد کل دانشجویان در کشور ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۶، UIS Statistics ۳۷	نمودار ۲۰- روند رشد تعداد کل دانشجویان در کشور ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۶، UIS Statistics ۳۷	نمودار ۲۰- روند رشد تعداد کل دانشجویان در کشور ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۶، UIS Statistics ۳۷
نمودار ۲۱- روند رشد تعداد دانشجویان بین‌المللی ایران در خارج از کشور (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۷	نمودار ۲۱- روند رشد تعداد دانشجویان بین‌المللی ایران در خارج از کشور (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۷	نمودار ۲۱- روند رشد تعداد دانشجویان بین‌المللی ایران در خارج از کشور (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۷
نمودار ۲۲- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۵، UIS Statistics ۳۸	نمودار ۲۲- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۵، UIS Statistics ۳۸	نمودار ۲۲- درصد دانشجویان محصل در خارج به کل دانشجویان ایران ۱۹۹۹-۲۰۱۵، UIS Statistics ۳۸
نمودار ۲۳- سهم دانشجویان خارج از کشور از کل دانشجویان ایرانی (داخل و خارج) (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۸	نمودار ۲۳- سهم دانشجویان خارج از کشور از کل دانشجویان ایرانی (داخل و خارج) (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۸	نمودار ۲۳- سهم دانشجویان خارج از کشور از کل دانشجویان ایرانی (داخل و خارج) (۱۹۹۹-۲۰۱۶, UIS Statistics) ۳۸
نمودار ۲۴- تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا ۳۸	نمودار ۲۴- تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا ۳۸	نمودار ۲۴- تعداد دانشجویان ایرانی در آمریکا ۳۸
نمودار ۲۵- مقایسه آمار پنج سالانه دانشجویان ایرانی در آمریکا از دو منبع یونسکو و اوپن دورز ۳۹	نمودار ۲۵- مقایسه آمار پنج سالانه دانشجویان ایرانی در آمریکا از دو منبع یونسکو و اوپن دورز ۳۹	نمودار ۲۵- مقایسه آمار پنج سالانه دانشجویان ایرانی در آمریکا از دو منبع یونسکو و اوپن دورز ۳۹
نمودار ۲۶- زمینه‌های تحصیلی دانشجویان ایرانی در آمریکا (۲۰۱۷/۱۷, institute of intrnational education) ۳۹	نمودار ۲۶- زمینه‌های تحصیلی دانشجویان ایرانی در آمریکا (۲۰۱۷/۱۷, institute of intrnational education) ۳۹	نمودار ۲۶- زمینه‌های تحصیلی دانشجویان ایرانی در آمریکا (۲۰۱۷/۱۷, institute of intrnational education) ۳۹
نمودار ۲۷- نسبت تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های برتر دنیا به تعداد کل دانشجویان خروجی کشورهای منتخب ۲۰۱۱-۲۰۱۶، (www.collegefactual.com) بر اساس رتبه‌بندی QS ۴۰	نمودار ۲۷- نسبت تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های برتر دنیا به تعداد کل دانشجویان خروجی کشورهای منتخب ۲۰۱۱-۲۰۱۶، (www.collegefactual.com) بر اساس رتبه‌بندی QS ۴۰	نمودار ۲۷- نسبت تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های برتر دنیا به تعداد کل دانشجویان خروجی کشورهای منتخب ۲۰۱۱-۲۰۱۶، (www.collegefactual.com) بر اساس رتبه‌بندی QS ۴۰
نمودار ۲۸- سهم دانشجویان کشورهای منتخب از دانشجویان بین‌المللی ۱۰ دانشگاه برتر منتخب ۴۰	نمودار ۲۸- سهم دانشجویان کشورهای منتخب از دانشجویان بین‌المللی ۱۰ دانشگاه برتر منتخب ۴۰	نمودار ۲۸- سهم دانشجویان کشورهای منتخب از دانشجویان بین‌المللی ۱۰ دانشگاه برتر منتخب ۴۰
نمودار ۲۹- کشورهای مبدأ فارغ‌التحصیلان مقطع دکتری در زمینه علوم و مهندسی از آمریکا در سال ۲۰۱۵ ۴۲	نمودار ۲۹- کشورهای مبدأ فارغ‌التحصیلان مقطع دکتری در زمینه علوم و مهندسی از آمریکا در سال ۲۰۱۵ ۴۲	نمودار ۲۹- کشورهای مبدأ فارغ‌التحصیلان مقطع دکتری در زمینه علوم و مهندسی از آمریکا در سال ۲۰۱۵ ۴۲
نمودار ۳۰- توزیع دانشجویان کشورهای مختلف در رشته‌های تحصیلی، (NSF, ۲۰۱۷) ۴۲	نمودار ۳۰- توزیع دانشجویان کشورهای مختلف در رشته‌های تحصیلی، (NSF, ۲۰۱۷) ۴۲	نمودار ۳۰- توزیع دانشجویان کشورهای مختلف در رشته‌های تحصیلی، (NSF, ۲۰۱۷) ۴۲
نمودار ۳۱- عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی ۴۳	نمودار ۳۱- عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی ۴۳	نمودار ۳۱- عوامل خروج از کشور دانشجویان ایرانی ۴۳
نمودار ۳۲- علت علاقمندی برخی جوانان به مهاجرت از دید پرسش‌شوندگان داخلی ۴۴	نمودار ۳۲- علت علاقمندی برخی جوانان به مهاجرت از دید پرسش‌شوندگان داخلی ۴۴	نمودار ۳۲- علت علاقمندی برخی جوانان به مهاجرت از دید پرسش‌شوندگان داخلی ۴۴
جدول ۶- راهبردکلی، گزینه‌های سیاستی و ابزارهای سیاستی برای کشورهای فرستنده و گیرنده ۶۱	جدول ۶- راهبردکلی، گزینه‌های سیاستی و ابزارهای سیاستی برای کشورهای فرستنده و گیرنده ۶۱	جدول ۶- راهبردکلی، گزینه‌های سیاستی و ابزارهای سیاستی برای کشورهای فرستنده و گیرنده ۶۱
جدول ۷- مولفه‌های تعاریف مهاجران بین‌المللی ۶۸	جدول ۷- مولفه‌های تعاریف مهاجران بین‌المللی ۶۸	جدول ۷- مولفه‌های تعاریف مهاجران بین‌المللی ۶۸
شکل ۱- مهاجرت جهانی و اثرات اقتصادی آن ۱۹	شکل ۱- مهاجرت جهانی و اثرات اقتصادی آن ۱۹	شکل ۱- مهاجرت جهانی و اثرات اقتصادی آن ۱۹
شکل ۲- اثر فرمان ممنوعیت سفر ترامپ روی جذب دانشجویان، مقایسه سال به سال ۲۲	شکل ۲- اثر فرمان ممنوعیت سفر ترامپ روی جذب دانشجویان، مقایسه سال به سال ۲۲	شکل ۲- اثر فرمان ممنوعیت سفر ترامپ روی جذب دانشجویان، مقایسه سال به سال ۲۲
شکل ۳- ۵۵ مقصد اول مطلوب دانشجویان برای ادامه تحصیل ۲۳	شکل ۳- ۵۵ مقصد اول مطلوب دانشجویان برای ادامه تحصیل ۲۳	شکل ۳- ۵۵ مقصد اول مطلوب دانشجویان برای ادامه تحصیل ۲۳
شکل ۴- سطح مطلوب ادامه تحصیل متقاضیان ۲۵	شکل ۴- سطح مطلوب ادامه تحصیل متقاضیان ۲۵	شکل ۴- سطح مطلوب ادامه تحصیل متقاضیان ۲۵
شکل ۵- ۱۰ کشور اول دانشجو فرست به ایالات متحده آمریکا ۲۵	شکل ۵- ۱۰ کشور اول دانشجو فرست به ایالات متحده آمریکا ۲۵	شکل ۵- ۱۰ کشور اول دانشجو فرست به ایالات متحده آمریکا ۲۵
شکل ۶- پیش‌بینی مقاصد جهانی دانشجویان سیار تا سال ۲۰۲۴ ۲۷	شکل ۶- پیش‌بینی مقاصد جهانی دانشجویان سیار تا سال ۲۰۲۴ ۲۷	شکل ۶- پیش‌بینی مقاصد جهانی دانشجویان سیار تا سال ۲۰۲۴ ۲۷
شکل ۷- دلایل اصلی تحرک بین‌المللی دانشجویان ۵۳	شکل ۷- دلایل اصلی تحرک بین‌المللی دانشجویان ۵۳	شکل ۷- دلایل اصلی تحرک بین‌المللی دانشجویان ۵۳
شکل ۸- مؤلفه‌های مدل شاخص حکمرانی مهاجرت ۵۴	شکل ۸- مؤلفه‌های مدل شاخص حکمرانی مهاجرت ۵۴	شکل ۸- مؤلفه‌های مدل شاخص حکمرانی مهاجرت ۵۴
شکل ۹- تعداد و نوع شرکت‌کنندگان در طرح همکاری با متخصصان غیر مقيم ۶۳	شکل ۹- تعداد و نوع شرکت‌کنندگان در طرح همکاری با متخصصان غیر مقيم ۶۳	شکل ۹- تعداد و نوع شرکت‌کنندگان در طرح همکاری با متخصصان غیر مقيم ۶۳
جدول ۱- فرصت‌های کنونی و آینده بازار دانشجویان بین‌المللی، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲) ۲۸	جدول ۱- فرصت‌های کنونی و آینده بازار دانشجویان بین‌المللی، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲) ۲۸	جدول ۱- فرصت‌های کنونی و آینده بازار دانشجویان بین‌المللی، (شورای فرهنگی بریتانیا، ۲۰۱۲) ۲۸
جدول ۲- دانشجویان ایرانی در آمریکا به تفکیک سطح تحصیلی ۳۹	جدول ۲- دانشجویان ایرانی در آمریکا به تفکیک سطح تحصیلی ۳۹	جدول ۲- دانشجویان ایرانی در آمریکا به تفکیک سطح تحصیلی ۳۹
جدول ۳- دریافت‌کنندگان دکتری علوم و مهندسی در آمریکا (دارندگان ویزای موقت) (NSF, ۲۰۱۷) ۴۱	جدول ۳- دریافت‌کنندگان دکتری علوم و مهندسی در آمریکا (دارندگان ویزای موقت) (NSF, ۲۰۱۷) ۴۱	جدول ۳- دریافت‌کنندگان دکتری علوم و مهندسی در آمریکا (دارندگان ویزای موقت) (NSF, ۲۰۱۷) ۴۱
جدول ۴- دریافت‌کنندگان مدرک دکتری علوم و فناوری از خاورمیانه در آمریکا (با ویزای موقت) برحسب رشته و کشور (NSF, ۱۹۹۵-۲۰۱۵) ۴۱	جدول ۴- دریافت‌کنندگان مدرک دکتری علوم و فناوری از خاورمیانه در آمریکا (با ویزای موقت) برحسب رشته و کشور (NSF, ۱۹۹۵-۲۰۱۵) ۴۱	جدول ۴- دریافت‌کنندگان مدرک دکتری علوم و فناوری از خاورمیانه در آمریکا (با ویزای موقت) برحسب رشته و کشور (NSF, ۱۹۹۵-۲۰۱۵) ۴۱
جدول ۵- نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (روش ۱B پیوست «۷»)، ۲۰-۲۰۱۰ ۴۵	جدول ۵- نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (روش ۱B پیوست «۷»)، ۲۰-۲۰۱۰ ۴۵	جدول ۵- نرخ ماندگاری در اتحادیه اروپا با استفاده از داده‌های مجوزهای اقامت (روش ۱B پیوست «۷»)، ۲۰-۲۰۱۰ ۴۵

The Research Institute of
Science, Technology
and Industry Policy

Policy Report

1

The International Mobility of Students and Highly Educated in The World and Iran

The Research Institute for Science, Technology and Industry Policy
Sharif University of Technology

Migration Policy Program

May 2018